

**Theologiae Moralis Sacramentalis Ad Instructionem
Ordinandorum & Curandorum Ex Materia De Sacramentis
In Genere Et Ordinis Eucharistiae, Poenitentiae, Ac
Matrimonii In Specie**

De Matrimonij Sacramento, & omnibus Peccatis contra VI. præceptum, ac
de Abortu

Sporer, Patritius

Salisburgi, 1711

Caput II. De Obligatione & Peccatis Sponsorum, & Conjugum.

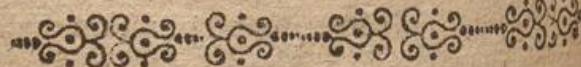
Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-55333](#)

388. *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*

ex Apostolo, I. ad Corinth. 7. Nolite fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacatio orationis & iterum revertimini in idipsum, nollet vos Sathanas propter incontinentiam vestram.

Potes tandem incidenter: Quid si quis ruit uxoratus deinde ob impedimentum impositum perpetuam creditam Professionem emisit: vel sacros Ordines suscepit: & poste a appareat, cum esse potentem: Quid faciet? Redirene potest, & debet ad uxorem: R. Diana part. II. tract. 5. resol. 7. & Tambur. cit. §. 3. in fine, posse & debere redire; quia prævalet validitas matrimonii ritè suscepta. Lege curiose Dianam ibidem multa hoc facientia latè prosequenter.

C A P U T II. De Obligatione & Peccatis Sponsorum & Conjugum.

S E C T I O I.

De Peccatis Sponsorum.

S U M M A R I A.

- 415. Mortaliter peccat promittens sponsalia fidem.
- 416. Vel fraudulentiter.
- 417. Non tamen obligatur.
- 418. Per se loquendo & in foro conscientiae.
- 419. Qui per ritus contraxit sponsalia, tenetur sub mortali ad contrahendum matrimonium.
- 420. Tempore ab ipsis prescripto.

421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430.

421. Ad quod censuris cogi debet injustè resilire solens.
 422. Sponsor cum aliis peccant gravius.
 426. Cum se invicem autem levius.
 427. Mortaliter tamen exercendo copulam.
 428. Vel morose delectando de ea ut presenti sensibiliter.
 429. Aut tactibus valde impudicis.
 430. Non item, si tactus non sint ita impudici.

ASSERTIO.

Sponsus vel sponsa peccat mortaliter, si 1. aut 414
 facte vel fraudulenter promittat: aut 2. ipsa
 sponsalia rite contracta absq; dispensatione, vel
 justa causa violet; aut 3.stantibus sponsalibus
 fornicetur, cum aliis quidem gravius (& proba-
 bilissime speciali malitia ex parte sponsae sultem
 necessario in confessione explicandā.) 4. Cum se
 invicem sponsus & sponsa, levius cateris; morta-
 liter tamen contra sexum Praecepium delin-
 quant aquè, ac saluti: illis tamen plus aliquid
 licere debet quoad oscula, amplexus, ac tactus ex
 objecto vel intentione non impudicos. Tota com-
 munis. Priors duæ partes satis constare debent
 ex latè, sed sparsim dictis c. praecedent. Sect. 2. per
 totam, quæ in commodum confessarii breviter
 recolligo.

§. I.

Si facte vel fraudulenter promittant.

Facte quidem: ut, si verbis tantum absque 415
 animo & intentione promittendi seu se
 obligandi, aut promissum implendi ille vel ista
 promittat, peccare mortaliter, cum alterum
 decipiat in re gravi, apud omnes in confessio est;

Bb 3 in gl-

intellige tamen : in ipso sponsalium contractu onerolo alterius repromotionem & obligacionem exigendo, & admittendo ; nam si extra contractum sponsalium mere liberaliter quis alteri matrimonium fictè promitteret, probabilius est, per se loquendo, secluso nimis alio damno vel incommodo, solum peccare venial mendatio. *Suprà Sect. 2. §. 2.*

416. II. Fraudulenter : Si se in re gravi pertinente ad eum contractum decipient, ut, si sponsus falso jactet opes, officium, artem, &c. Sponsa dotem, nobilitatem, &c. Unde postea matrimonium reddatur notabiliter difficilior, aliaque incommoda sequuntur parti deceptæ, immo læpe & ipsi parti decipienti, peccare mortaliter contra justitiam, aut saltum contra charitatem erga proximum, vel se ipsum, ex se clarum est. Quare, re adhuc integras omnino veritas aperienda, aut à contractu abstinentia erit : *juxta dictâ cùdem Sect. 2. in Subsect. §. 4.*

417. III. Qui vel quæ omnino ficto animo sponsalia iniit, per se in conscientia non obligatur ad nuptias contrahendas (nisi ad summum ex virtute fidelitatis externæ tantum, quâ homotentur dictis suis conformare facta, certè non graviter obligante) Ita contra *Navar.* *Ledea*, *Vasquez*, *alios non paucos*, probilius docent. *Veracruz*, *Molina*, aliisque cit. *Sánchez* *disputat. I. Layman. l. 5. tract. 10. part. I. c. I. n. 10.* *Hurtad. Aversa. Tambur.* *tract. 3. c. I. §. 4. num. 3.* Ratio est ; quia si promissioni consensus defuit,

defuit, promissio simpliciter nulla fuit, ideoque inde nulla, per se loquendo, in foro conscientiae potuit oriri obligatio. Et licet deceptor peccaverit contra justitiam, quia tamen, ut supponimus, deceptio nullius damni causa fuit, non etiam apparet aliquid, quod sit restituendum; cum pro injuryia mera, secluso damno, nulla debatur restitutio in foro conscientiae, sed tantum satisfactio ex charitate, aut punitio ex justitia vindicativa per sententiam judicis tantum. De quo alibi.

IV. Dixi: *Per se loquendo: & : in foro con-* 418
scientiae; nam per accidens, quando damnum sponsæ ex ficta promissione proveniens aliter compensari non potest, quod tamen secundum justitiae æquitatem compensare tenetur deceptor, obligabitur sane, deposita simulatione, vere consentire, & deceptam ducere: utpotè, si sponsa alioquin gravem infamiam passura sit: aut si ficta promissione nuptiarum deceptam eam ad copulam deduxerit, vel etiam imprægnaverit; quia mulier corporis sui copiam faciendo contractum innominatum instituit: do tibi corporis copiam ea lege, ut posteà tecum matrimonium contrahas; adeoque si mulier promissionem impleat: alter acceptare non potest, nisi ex naturali æquitate & justitia contrahendo obligationem implendi promissum, quamvis antea fictum in se, ad quod in omni foro compelli potest & debet. Vides jam tunc ficto promissori incumbere duplē obligationem, ve-

B b 4 rē

392 Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.
rè contrahendi, & damni injustè illati compen-
sandi, quod aliter compensari non posse sappo-
nitur,

§. II.

*Aut sponsalia ritè contracta absque dispen-
satione vel justâ causâ violent.*

419 **T**inetur quis per se loquendo inire mat-
rimonium, cum qua sincerè validèque
contraxit sponsalia. Omnes, cum D. Thoma
& Scoto in 4. d. 27. & exprestè decernit jus
Canonicum c. Ex litteris 2. &c. Requisivit. De
sponsal. Ratio est; quia omnis contractus maxi-
mè onerosus de re gravi obligat sub mortali ex-
justitiæ virtute: sed sponsalia non sunt simplex
promissio, sed verus contractus onerosus ultrò
citróque obligans ex iustitiâ, adeoque sub mor-
tali, utpotè in re tam gravi & tantæ obligationis
maximè capaci: ergò sponsus vel sponsa sub
mortali obligatur in conscientia ad contrahen-
das nuptias, quamdiu alter in contractu persistit,
sive deinde sponsalia celebrata sint solemniter
cum testibus & cæremoniis, sive privatim inter
solos, quamvis in ordine ad forum externum
requiratur probatio per testes vel indicia, aut in
defectum probationis juramentum, si deferatur.
Nota rursùs hîc sermonem esse de ipso contra-
ctu sponsalium cum reprobmissione mutua per-
acto; nam si merè liberaliter promisiisti aleti
matrimonium, non petendo ejus reprobmissio-
nem, jam supra admisimus, esse probabile, te so-

lum

Ium venialiter delinquere resiliendo , etiam sine
justa causa ; nam juxta communem sententiam
DD. Virtus fidelitatis perinde ac veritatis per
se solum obligat sub veniali. Vide dicta de pro-
missionibus. Tr. 6. Decal. c. 2. sect. 2.

At numquid sponsi expressa voluntate con-
trahendo sponsalia poterunt se obligare sub ve-
niali tantum ? Negat Vasquez, eique subscribens
Pontius l. 2. c. 12. Eo quod contractus sponsa-
lium ex natura sua obliget graviter. Concedit
autem Sanchez. l. 1. disp. 9. num. 6. Eo quod tota
obligatio pendeat à voluntate contrahentium.
Sed recte cum Aversa advertit Tambur. cit. c. 1.
§. 2. num. 3. Tunc illa non esse in rigore spon-
salia ; haec enim rigorosam & certam obligatio-
nem futuri matrimonii continere debent , con-
cedunt enim sponsis ex probabili sententia am-
plexus & oscula , & inducunt impedimentum
publicæ honestatis , qui effectus certè suppo-
nunt , sponsos habere ejus rigorosum ad futurum
matrimonium , adeoque obligationem gravem
ad nuptias , nisi quid rationabile oberit , contra-
hendas.

II. Tenentur jam sponsi matrimonium inire ⁴²⁰
tempore ab ipsis præscriptio , nisi una pars libe-
raliter admittat dilationem , aut justa causa ex-
cuset ; quia virtus fidelitatis ac justitiae exten-
dit suam obligationem ad omnes circumstan-
tias promissas. Quod si nullum tempus con-
trahendis nuptiis præfixerunt , tenebitur quivis
sub mortali contrahere , quando alter , consi-

B b s deratis

deratis circumstantiis id rationabiliter exigui.
Ita cum aliis Sanchez l. I. disp. 28. quem tuevit
Diana part. 3. tract. 4. resol. 245. Pontius autem
l. 12.c.6. contendit, obligari sub mortali con-
trahere statim, quando opportunè & commo-
dè matrimonium contrahi potest; nam juxta
jura in omnibus obligationibus, quibus dies
non apponitur, præsenti debetur. Sed facile
has Sententias conciliamus, si dicamus: obliga-
ri quidem statim; quia natura promissionis ea
est, ut servetur, quamprimum moraliter & hu-
mano modo servari potest: At excusari ejus-
modi sponsos, quoties alter non requirit, cum
posset; quia tunc censetur remittere, & non
curare de dilatatione. Vide dicta suo loco. Cate-
rùm Congregatio Cardinalium apud Gallemart
ad Trident. Sess. 24.c. 1. sic providè statuit: Mo-
nendi sunt sponsi, ut factis sponsalibus quampri-
mū contrahant matrimonium per verba de
præsenti coram Parocco & testibus, ne sposa
stupri periculum subeant: Certè dilatio matri-
monii inter sponsos præbet occasionem effica-
cem infinitarum turpitudinum. Ut, pro dolor!
experiuntur confessarii.

421 III. Judex Ecclesiasticus potest, & tenetur,
per se loquendo, censuris Ecclesiasticis com-
pellere ad standum matrimonio illum, qui sta-
re recusat sine exceptione legitima seu justa cau-
sa resiliendi, si alter jus petat, non modò, quando
sponsalia sunt firmata juramento: juxta claros
Textus juris cit. sed etiam, quando non fuerunt
tobō-

: oborata juramento. Ut contra Angles, Ar mil.
Sotum, alios docent DD. communiter, San-
chez l. i. disp. 21. Coninck. disp. 22. num. 6.
Tanner. disp. 8. n. 37. Gobat. cas. 4. num. 123.
Sic enim loquitur Pontifex cit. c. Ex litteris:
*Quatenus si hoc (scilicet sponsum contra ju-
ramentum suum velle ad alia vota migrare, re-
lictâ priori sponsâ,) tibi constiterit, cum mo-
neas, & si non acquieverit, Ecclesiastica censura
compellas, ut ipsam in uxorem accipiat.* Et ratio
est; quia judicis est compellere quemvis ad stan-
dum legitimo contractui, si jus petatur. At
sponsus v. g. quantumvis anathemate percussus
pergit contumaciter injustè repudiare sponsam:
quid ager judex? Quid sponsa? &c. Ad evitan-
dum majus malum & pessimum matrimonii
successum, judex debet à censura absolvere
etiam non petentem; & sponsa, si sapit, debet
esse contenta, salvo jure petendi compensatio-
nem omnium damnorum emergentium ex hac
dissolutione. Sanchez cit. num. 8. Tanner. cit.
disp. 8. quast. 1. dub. 3. num. 36. & benè Gobat
cit. num. 228. alii apud iplos. Etenim cit. c. Re-
quisivit. sic respondet Lucius Papa: *Requisivit
a Nobis Tua Fraternitas, qua censura mulier
compelli debeat, qua, jurejurandi religione ne-
glecta, numero renuit ei, cui se nupturam inter-
posito juramento firmavit: Ad hoc taliter re-
spondemus: Quod, cum libera debeant esse ma-
trimonia, monenda est prius, quam cogenda, cum
coactiones difficiles soleant exitus frequenter ha-
bere.*

bere. Sic Pontifex, aut tò potius accipiens protò
prins, aut protò cogenda intelligens coactionem
exactissimam pertinacis, cum præviso diffici-
li matrimonii successu: juxta modò dicta. Ut
proindè hoc capitulum nullo modo repugnet
citato c. Ex litteris. Prout varii explicant apud
Sanchez cit. num. 28. Vide de hac re satis bene
& practicè differentem P. Gobat cit.

422 IV. Quando sponsus vel sponsa contra fidem
priorum sponsalium contraxit cum alio vel alia,
secunda sponsalia omni jure sunt irrita: secun-
dum omnes; et si per accidens quandoque se-
cunda sponsalia prævalere debeant. Ut ex pro-
fesso c. præcedent. Sect. 2. §. 3. & ibidem *sublett.*
tota habes justas causas dissolvendi sponsalia ex-
plicatas satis.

§. III.

Cum aliis peccant gravius eateris.

423 **S**Ponsi scilicet vel sponsæ (constantibus spon-
salibus) fornicatio cum alia vel alio, et si non
si propriè adulterium, addit tamen peccato
mortali fornicationis circumstantiam speciem
mutantem, probabilius gravem & in confessio-
ne necessariò explicandam, saltem ex parte spon-
sæ fornicariæ.

I. Non esse propriè adulterium, est confen-
sus DD. & plurimis citatis probat Sanchez l. I.
disp. 2. num. 2. Layman. part. I. c. I. num. 6. Quia
adulterium definitur in jure: *violatio alieni tori;*
at fornicatio sponsi vel sponsæ cum aliis, aut
aliorum cum sponsa vel sponso, non est violatio
alieni

alieni tori; nam sponsis de futuro ante matrimonium ratum de præsenti minimè competit jus tori, quamvis enim jam habeant jus inchoatum & jus ad rem seu ad corpus præ aliis, nondum tamen habent jus completum & in re atque ad ipsam copulam: ergò non est propriè adulterium, & consequenter filii inde nati non spurii, sed naturales censentur, per subsequens matrimonium omni jure legitimandi.

II. Addere fornicationi simplici circumstantiam aliquam speciem mutantem, per se patet; est enim duplex malitia, una fornicationis contra continentiam, altera fractorum sponsaliorum contra justitiam, violando scilicet jus inchoatum & ad rem tam sponso, quām sponsæ per sponsalia acquisitum: ergò accedit circumstantia speciem mutans, scilicet violati, et si nondum perfecti, tamen inchoati juris & justitiæ; eamque communi DD. senti probabilissimè aestimatam gravem, ideoque in confessione explicandam; et si alios probabiliter oppositum sentire, alibi notatum sit.

III. Hanc circumstantiam tam ex parte sponsæ 424 si, quām sponsæ esse explicandam, & ab ipsimet, & ab aliis cum ipsis fornicantibus, docent gravissimi DD. *Scotus, Lopez, Ledesma*, & alii apud mox citandos; quod nimis uterque sponsus per sponsalia par in alterutrum jus acquisierit, adeoque utriusque violatio par sit injuria, & consequenter utraque, vel neutra, gravis & in confessione explicanda. At contra.

425 IV. Eamque circumstantiam ex parte solu^s sponsæ violatæ necessariò explicandam esse in confessione, cum plurimis docet Sanchez nam.
6. Ratio est; quia licet sponso vel sponsæ pār sit utrinque jus, non tamen censetur pār utrinque injuria ex violatione illius juris; nam ex parte sponsi fornicantis communi prudentum afflitione censetur injuria levis, adeoque ut talis non excedat limites peccati venialis, consequenter in confessione necessariò explicanda non erit, nisi forte suā culpā evulgata sit cum dedecore & offensa gravi sponsæ, quæ forte ideo resilire debebit. Ut notat *Layman cit.* At verò ex parte sponsæ fornicantis per se censetur longè gravior injuria illata sponso, non tantum communi prudentum ac omnium hominum æstimatione, sed etiam ipsius juris, adeo ut Leges f. ad legem **Juliam.** *De adulterio.* concedant actionem contra sponsam adulterantem: idque non tantum ratione longè majoris turpitudinis in fæmina violata, quam in viro, sed etiam ob gravius periculum alterius injustitiae; sponsa enim fornicando exponit se periculo concipiendi problem, à sponso marito postea, credente esse suam, alendam.

§. IV.

*Cum se invicem autem levius, mortaliter
tamen contra sextum Præceptum delin-
quunt.*

426 **S**ponsi scilicet & sponsæ de futuro contra sextum Præceptum luxuriæ & impudicitia

CUM

tum invicem peccant mortaliter eodem modo,
quantum ad speciem peccati, non tamen quoad
intensionem peccati, id est, non tam graviter,
ac soluti; quia nimis habent jus inchoatum.
& ad rem ad invicem per sponsalia, etsi nondum
completum, & in re ad ipsam copulam, utroque
autem jure carent soluti.

I. Peccant ergo mortaliter sponsi de futuro,⁴²⁷
in primis exercendo ipsam copulam carnalem
ante matrimonium ratum de praesenti, quo pri-
mo sit traditio corporum, & acquiritur jus u-
trinque ad copulam; secundum omnes. Est
enim adhuc accessus ad non suam per traditio-
nem, etsi sit ad suam per promissionem tantum.
Quidam moderni nimis extenuant dicentes,
id esse levissimum inter mortalia, & gravissimum
inter venialia. Sed nimis fatis est, esse levissi-
mum mortale, ideoque reddere obnoxium æ-
ternæ damnationi.

II. Peccant mortaliter voluntariè delectando⁴²⁸,
morosè de copula futurâ cogitata ut praesenti,
delectatione sensibili venereâ, maximè cum
commotione spirituum ad generationem ser-
vientium. Omnes. Sicut enim ipsa copula & ejus
delectatio pro praesenti est eis mortaliter illici-
ta, ita & actualis delectatio praesens de tali copu-
la cogitata eis illicita mortaliter est. Cæterum,
ubi alibi notavimus, aliud est consensus & com-
placentia in copulam cogitatam, ut praesentem,
& delectationem actualem venereum ex tali
copula cogitata actu in appetitu sensitivo & par-
tibus

400 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*
tibus venereis consequentem ; quod & sponsis
de futuro, & viduis de præterito mortaliter illi-
citum, & solis conjugibus licitum est. Aliud est
consensus & complacentia in copulam cogita-
tam ut futuram & delectationem veneream ex
tali copula futura aliquando consecuturam ;
quod sponsis illicitum non est ; cum enim ex ip-
sis sponsalibus contractis velut jure inchoato ta-
lis copula & delectatio sit aliquando futura, non
debent de ea contristari, vel eam aversari, sed lici-
te in eam consentire, complacere, vel gaudere de
ea possunt, cum nihil aliud sit, quam gaudere de
spe boni futuri, quæ spes præsens & licita est. I-
ta cum plurimis Sanchez. l. 4. disp. 47. Diana
part. 3. tract. 5. resol. 2. Jacobus Marchant. Re-
sol. Pastor. tract. 8. c. 1. in fine.

429 III. Insuper peccant mortaliter tactibus im-
pudicis sive ex objecto, ut circa partes verendas,
sive ex intentione tangentis, utpote se vel alteram
provocandi ad libidinem, copulam, pollutionem,
aut delectationem veneream : sive ex adjuncto
periculo actus vel consensus in copulam, pollu-
tionem, delectationem veneream, &c. Quia tales
tactus impudici sunt proximæ dispositiones ad
copulam, ac proinde illis solis licent, quibus licet
ipsa copula, quibus autem copula non licet
sub mortali, ut sponsis, mortaliter illiciti sunt.
Communissima Navar. c. 16. num. 13. Sanchez
l. 1. disp. 46. num. 51. rectè inferentes, sponsos de
futuro non permittendos commorari solos ob
periculum libidinum.

IV. Tactus non ita impudici ex objecto, intentione, vel periculo libidinis, sicut & oscula, amplexus, aspectus, colloquia inter sponsos ex sponsalibus cohonestantur, aut saltem à mortali excusantur, etsi conjuncti sint cum delectatione sensibili ex ipsis tactibus, osculis, amplexibus præcisè proveniente, Ita Navar. c. 14. n. 18. C. 16. n. 12. aliisque plurimis congestis Sanchez cit. num. 47. Layman l. 4. sect. 4. num. 11. Diana part. 2. tract. 17. resol. 6. Ratio est; quia sicut matrimonium ratum conferendo jus ad copulam cohonestat ipsam copulam, ita sponsalia de futuro, cum sint quoddam matrimonii initium, & jus quoddam inchoatum, tribuunt & cohonestant ejusmodi tactus, oscula, amplexus, &c. non impudicos, tanquam dispositionem & præparationes ad futurum matrimonium. Et siquidem fiant ejusmodi tactus, oscula, amplexus, aspectus, colloquia inter sponsus solummodo in signum benevolentiae, adfoyendum mutuum amorem in ordine ad futurum matrimonium, aut honestae civilitatis gratia secundum morem patriæ, omnino licita erunt & sine culpa, omnium ferè consensu; quia finis est honestus: si verò intendatur delectatio illa sensibilis ex ipsis talibus tactibus, osculis, &c. proveniens dummodo absit semper delectatio morosa venerea, ejusque, vel ulterioris libidinis periculum, scilicet pollutionis vel copulæ erunt peccata venialia, excusantibus sponsalibus; etsi in solutis sint mortalia. Ita

PARS IV. SACRAMENT. Cc Navar.

Navar. Sanch. l. c. Cajetan. Lopez, alii apod eundem Sanchez num. 48. Addit. Tambur. l. 9. Decal. c. 3. §. 5. num. 61. quod, si sponsus v. g. est in ea occasione, ut planè inurbanus habetur, nisi exerceret ejusmodi non impudicos ratetus & oscula, amplexus vel colloquia non obscena, possit ea exercere, etiam cum pravilo periculo polutionis, secluso tamen consensu apericulo consensu in illum; quia jam adest rationabilis causa, & sponsus dat operam rei licita. De quibus omnibus latius suo loco. Tandem sermo fuit de sponsis propriè dictis per sponsalia valida & absolutè contracta, nam illis, qui sibi sponsalia solum promiserunt, aut qui sponsalia contraxerunt invalida, aut contraxerunt sub conditione in futurum, v. g. si parentes consenserint: si Papa dispensaverit, &c. minime licita sunt illa etiam non impudica amoris signa, que sponsis veris concessimus; isti autem nondum sunt sponsi. Vide Sanchez l. 5. de matrimonio disp. 5. à num. 38. Dianam part. 4. tract. 4.

SECTIO II.

De peccatis Conjugum in contractu matrimonii, ejusque invalidi revalidatione.

SUMMARIUM

431. Fictè contrahens matrimonium peccat mortaliter.
432. Et in foro externo compellitur ad ferè contrahendum.
433. Nisi ad sit legitima exceptio.
434. Casus difficultas.
435. Contrahens scienter cum impedimento quocunque peccat mortaliter.

Sect. II. De peccatis Conjugum. 403

436. Peccato sacrilegii.
440. Sicut & alii ad sic contrahendum scienter inducantes, & cooperantes.
443. Instructiones Confessariis valde notande, quando in confessionali cognoscunt, matrimonium esse invalidum: ut que ad n. 447.
447. Si matrimonium est validum in defectu consensus utriusque contrahentis, sufficit tunc solum renovare consensum verum.
449. Probabiliter internè tantum.
451. Matrimonium invalidum ex impedimento revindicatur per dispensationem;
452. In quo jure ordinario dispensat solus Pontifex.
453. Quando dispensare posset Episcopus?
455. Quid agendum Confessario vel Parocho, si immediate ante nuptias jamjam celebrandas in aliquo contrahente inveniat impedimentum occultum?
456. Habita dispensatione necessario requiritur etiam nosbus consensus.
457. Et quidem utriusque, internus & externus.
458. An impedimentum & nullitas matrimonii debeat alteri parti ignorantis manifestari?
461. An requiratur etiam nova solemnitas seu presentia Parochi & testium? ulque ad n. 448.

ASSERTIO II.

Peccant mortaliter & sacrilegè conjuges, si aut fictè matrimonium contrahant, aut scienter & voluntarie cum impedimento quocunque certò quidem sacrilegio, si cum impedimento impediente tantum, saltem ut suscipientes: & verius etiam sacrilegio ut ministri, si cum impedimento dirimenter quocunque seu juris divini & naturalis seu juris posuiri & Ecclesiastici, addita sape speciali mulitia ex motivo impedimenti prater nullitatem talis matrimonii, necessario

404 Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.
postea aut dissolvendi, aut revalidandi per sup-
pletionem, aut imperata dispensatione, per re-
novationem consensus. Hæc assertio magni mo-
menti accurate explicanda est.

§. I.

Peccat mortaliter, si aut fictè matrimonium
contrahant.

431 I. **S**i nimirum contrahens simulatum animum
habeat absque vero interno consensu in
matrimonium, certum est apud omnes, peccare
mortaliter, per se loquendo, secluso nimirum
specialiter metu gravi injustè incusso ad exor-
quendum matrimonium. Juxta dicta in Impe-
dimento vis. Et quidem dupliciter: 1. Sacri-
legio contra reverentiam Sacramenti; cum ipsi
contrahentes sint ministri hujus Sacramenti;
omnis autem minister falsò absq; intentione ad-
hibens signa Sacramentorum, peccant sacrilegio;
ergò &c. Communis DD. Layman tract. II. p.
2. c. 4. num. 1. De hoc vide Parte I. c. 3. n. 168.
ubi dixi, rationem malitiæ sacrilegæ ejus, qui
invalidè consicit Sacramentum, desumi non ex
irreverentia ipsius Sacramenti (cum tunc nol-
lum conficiatur Sacramentum: & non entis
nullæ sint qualitates) sed ex irreverentia adver-
sus ipsum Authorem Sacramentorum DEUM
ac CHRISTUM. Nam etiam fictè contrahens
matrimonium exhibit signa sacramentalia in iis
circumstantiis, in quibus ex institutione Divina
deberent hominem sanctificare: Talis autem sua
fictio-

fictione facit, ut non possit hominem sanctificare, utique gravi irreverentiâ & quasi illusione Christi Institutoris Sacramentorum. 2. Peccato iniustitiæ ac injuriæ, quam alteri parti bona fide contrahenti infert in re gravissimâ: eaque de causa obligatus manet ad compensandum omnia damnâ, quæ indè conjugi putatitiæ accidunt, quæ compensatio plerumque secundum æquitatem fieri nequit alia ratione, quam ut, depositâ simulatione, verum habeat animum & elicto consensu matrimonium ratificet; nam ut infra dicemus, quandò matrimonium est invalidum ex defectu solius consensûs interni, ratificatur eo solo, quod consensus verus accedit, dummodò alter contrahens suum consensum actu vel virtute retineat.

Qua de re latissimè Sanch. l. 2.

II. Ficto animo absq; consensu interno matrimoniū contrahens, et si matrimonium omni jure irritum sit; cùm sine consensu non subsistat contractus matrimonii. c. sufficiat 27. quest. 2. & c. cùm locum. De sponsal. fictus autem consensus non est consensus, & ideo is in foro conscientiæ per se non obligetur ad verè contrahendum, nisi per accidens, ratione damni: nihilominus tamen in foro externo præsumitur esse Sacramentum, & fictus compellitur ad verè contrahendum & cohabitandum, ita ut neque juranti credatur adversus ea, quæ anteâ asseveravit, se nimirum fictè tantum contraxisse; cùm juxta legitimas Sanctiones, *Nimis indignum sit, ut quod sua quisq; voce dilucide protestatus est,*

406 *Theol. Sacrament. Pars IV Cap. II.*
proprio valeat testimonio infirmare, donec nimirum deceptor suæ declarationis clarissima indicia edet, quæ Ecclesiasticus judex sufficeret arbitretur ad fidem contrariam dictis prioribus habendam. Ratio disparitatis est, & assignatur à D. Thoma, aliisque communiter. In foro judiciali creditur homini contra se, & non pro simpliciter asserenti: in foro autem poenitentie creditur homini pro se & contra se. Unde quantumvis etiam jurato asserenti, se consensu simulato contraxisse, alter conjux credere non tenetur, immo nec potest eo fine, ut à vinculo conjugii liber presumatur, & ad aliud matrimonium transire liceat. *Communis DD. citati omnes.*

433 III. Casus tamen aliqui enumerantur à DD, quibus talis deceptor ad matrimonium non obligatur: 1. Si decepta pro virgine falso se jactabat; nam deceptio deceptione tollitur, & velut compensatur. 2. Si deceptor in longè eminenti statu positus sit; dummodò spe matrimonii copula non intercesserit, alia tamen facta justâ compensatione. 3. Quando decepta deceptione cognitâ, aliam compensationem sponte recipit. 4. Si deceptor aliud postea matrimonium vero consensu contraxit, cui omnino stare tenetur, factâ tamen debitâ compensatione priori deceptae sponsæ. Ex communi Layman l. c.

434 IV. At, quid si hoc casu judex Ecclesiasticus deceptorem a censuris cogat ad prius matrimonium ficte contractum, cum priorem fictionem pro-

probare non possit, & asserenti, etiam juranti credi non debeat: & posterius matrimonium invalidum judicetur? Difficillimus casu S. Resp. D. Thomas Supplement. 3. part. quæst. 85. Layman cit. part. 2. c. 6. in fine, alii communiter: Quod si is nulla alia ratione effugere possit, quin disertâ posteriori legitima conjugi, ad priorem putatiā redeat, posse quidem & debere illi aliquamdiu cohabitare, ut Ecclesiæ præcepto satisfaciat, potius tamen quidvis pati, & etiam excommunicationis sententiam in foro externo sustinere debet, (nam in foro conscientiæ coram Deo non incurrit) quam in copulam consentiat; esset enim verum adulterium per se intrinsecè malum, quod neque Ecclesia, neque aliis quicunque præcipere potest: & neque vitandæ mortis causâ licere potest.

At rursus, quid si secunda uxor interim aliud matrimonium ineat? Resp. Salvari bona fide, & ignorantia invincibili, quoisque veritas de dubitate prioris & valore alterius matrimonii patefat. De quo plura in simili inferius.

S. II.

Aut scienter & voluntariè cum impedimento quocunque.

Mortaliter certò peccant scientes & voluntariè contrahentes matrimonium cum impedimento quocunque seu dirimente, seu impediente tantum. Ita omnes, teste Perez disp. 22. sect. 2. & 3. Ratio patet; quia in re gravi & magni momenti contraveniunt præcepto, aut

Cc 4,

natu-

-435

naturali vel divino, aut saltem Ecclesiastico; singula enim impedimenta continent gravem materiam, gravemque inobedientiam fundant: ut patet discurrenti per singula. Jam verò qualiter ejusmodi contrahentes in specie peccent, breviter explicandum erit.

436 I. Contrahentes matrimonium cum impedimento impidente tantum, certò committit sacrilegium, saltem quatenus suscipiens est verum & validum Sacramentum matrimonii: quemadmodum quilibet in statu peccati mortalis suscipiens Sacramentum vivorum mortali sacrilegio delinquit, ponendo obicem effectui sacramentali, scilicet gratiae sanctificanti. Attamen, quatenus sic contrahens minister est, in mortali alteri Sacramentum matrimonii ministrians in communis & recepta jam sententia, non peccare mortaliter; cùm ad hoc ministerium specialiter consecratus non sit: posse tamen peccare mortaliter, quatenus alteri simili impedimento obstricto, aut alias in mortali existenti hoc Sacramentum scienter ministrat, tanquam cooperans peccato alterius, cùm id facile impedire posset; jam per occasionem innui supra, cùm de Ministro Sacramenti hujus. Insuper autem talis peccat speciali peccato contra virtutem, ex cuius motivo inductum est impedimentum, utpote contraria virtutem Religionis, si contrahit obstrictus voto simplici Castitatis, aut cum impedimento facri temporis seu feriarum: contra virtutem iustitiae, si cum impedimento spon-

sponsalium, contrà virtutem obedientiæ, si cum impedimento interdicti. Tandem contrahendo tantum, non item poste à consumando, peccare contrahentē cum impedimentis impedientibus tantum (excepto: si voto simplici castitatis obstrictus sit) jam indicatum est suprà, cùm de impedimentis impedientibus: exque professo magis explicandum erit infrà, *sect. sequent.* Ubi de peccatis conjugum in usu.

II. Contrahens scienter & voluntariè cum⁴³⁷ impedimento dirimente quocunq; seu juris naturalis, seu divini, seu Ecclesiastici tantum, certò quidem peccat mortaliter ob rationem generalē initio datam: certò tamen etiam non peccat sacrilegio, quatenus suscipiens est; cùm nullum tunc Sacramentum suscipiatur, nec fiat: insuper neque peccare sacrilegio, quatenus Minister est invalidè ministrans, docent gravissimi DD. ac ipse Sanchez l. 7. disp. 5. Hurtad, disp. 2. diff. 3. Perez disp. 21. sect. 12. Dieastil. disp. 7. dub. 2. Diana part. 3. tractat. 4. resol. 297. alii apud istos: & probabile censem Tambur. tract. 1. c. 17. num. 9. Gobat cit. num. 60. Ratio est; quia sic contrahens directè solum irritat, & annullat contractum naturalem ac civilem matrimonii, quo deficiente, consequenter etiam deficit ratio Sacramenti: quia ergò sic contrahentes nihil efficiunt, cui ex institutione Christi annexa sit ratio Sacramenti, quippe quæ soli contractui legitimo annexa fuit, nulla hīc apparet indigna tractatio Sacramenti, adeoque

C. 5 nec

410 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*
nec ullum sacrilegium, per se loquendo. Et
hanc sententiam & rationem & nos admisimus
per accidens, quandò matrimonium gravi & in-
justo metu extortum, etiam cum alio impedi-
mento dirimente, dummodò absit intentio con-
sumandi: cùm de impedimento *Vis.* At per
se loquendo, secluso tali metu, non placet, nec
placuit unquam.

438 III. Verius omnino est contrahentem cum
impedimento dirimente peccare sacrilegio con-
tra reverentiam Sacramenti. Ita Cajetanus, aliis
que cit. Coninck. *hic disp. 30. dub. 2. Layman,*
tratt. 10. part. 4. c. 1. num. 5. Pluresque conge-
rens Aversa *quasi. 9. sett. 5.* Ratio est; quia fi-
deles, quandò contrahunt matrimonium cum
impedimento dirimente, sciunt se irritum red-
dere non solum contractum matrimonii civi-
lem, sed etiam ipsum Sacramentum illi con-
tractui à Christo Domino annexum, estò indi-
rectè tantùm irritetur Sacramentum; atqui se-
clusâ justâ causâ urgente, utpotè metu gravis &
injusti mali excusante, etiam indirectè irritare
Sacramentum, meritò gravis irreverentia Sa-
cramenti, adeoque sacrilegium censetur (An tu
à mortali sacrilegio excusabis illum, qui vinum
consecrandum nimiâ aquâ admixtâ ineptam
consecrationis materiam redderet, et si validè in-
directè tunc irritaret Sacramentum?) Certè ra-
les contrahentes ad velandum scelestum suum
contractum ritibus ac nomine Sacramenti abu-
tuntur, non sine graviinjuria ac irreverentia; ait
Lay-

Layman loc. cit. Insuper tales contrahentes cum impedimento dirimente, animo consummandi illud, specialiter peccant contra illas virtutes, quarum motivo inductum est tale impedimentum dirimens: ut omnes observant: v. g. contra virtutem Religionis, si contrahas cum impedimento voti solemnis, vel facri Ordinis: contra iustitiam, si cum impedimento ligaminis; contra virtutem pietatis, seu reverentiam sanguini debitam, si cum impedimento consanguinitatis, affinitatis, &c. Si cum impotentia perpetua, certè vis peccare contra naturam meritis impudicitii: & sic de cæteris; ubi nulla specialis virtus violatur, manebit generalis malitia inobedientiae. Vide sect. sequent. §. 1. regulam tradendam de ipsa talium contrahentium copula. Ubi rectissime monet nostet Herincx cit. ap. 6. quæst. 3. n. 26. hic non committi unicum tantum numero peccatum volendi semel consummare matrimonium nulliter contractum, peccando contra castitatem, aut aliam virtutem annexam, sed potius esse peccatum multiplex, saltem virtualiter, quatenus volunt sic in statu quasi continuo peccati perseverare: sicut qui proponeret vivere in concubinatu: & reverabil erunt istæ consummationes matrimonii nulliter contracti, nisi concubinatus & fornicationes continuae simplices & qualificatae. Juxta regulam modò promissam sect. sequent. tradendam.

IV. Dixi autem semper: scienter & voluntarie 439

tariè contrahentes cum impedimento dirimente: secùs enim est, si ex ignorantia iuvincibili & inculpabili, ac bona fide sic contrahant, licet enim etiam sic contractum matrimonium maneat irritum & nullum, non tamen manet peccatum; cum ignorantia talis omne voluntarium, adeoque omne etiam peccatum tollat. Qualiter autem etiam metus gravis & injustè incensus, voluntarium saltem minuens excusat peccato; dictum est satis suo loco de impedimento *Vis*. Minimè autem à dictis peccatis excusat ignorantia culpabilis & vincibilis, præferitim crassa & affectata impedimenti; ut si quis cum dubio latentis impedimenti contrahat, quo casu exponendo se voluntariè periculo annulandi Sacramentum, eo ipso peccat mortaliter: ut apud omnes in confessio est. Attamen si ejusmodi dubitans, an laboret aliquo impedimento matrimonii, post diligentem inquisitionem veritatis, hanc deprehendere non possit (etsi contra communissimum sensum DD.) adhuc licet contrahere, docent Joannes Sanchez *lectar. disp. 45. num. 44.* & ex professo Caranuel apud Dianam part. 8. tract. 3. resol. 95. Tambur. l. I. Decal. c. 3. §. 3. V. *Dispensat.* Consentitque Gobat. hic cas. I. n. 62. Eo quod ipsi faveat privilegium possessionis, & vere te habet sicut is, qui similiter dubitat de legitimis natibus: quem nihilominus licet posse ordinari, cum aliis ostendit idem Gobat *Alphab. Ordinand. cas. II. num. 431.* At, inquis, sponsalis

talis sponsi graviter decipitur ; nec enim vellet
nubere tali dubitatio, si id nosset. R. Ergo debet
eam de suo dubio prius informare , & tunc ad-
huc consentientem non decipit.

Corollarium. Tandem in dictis casibus om-
nium impedimentorum , sicut ipsi contrahen-
tes , ita alii ad contrahendum scienter inducen-
tes, cooperantes , aut , cum possent & deberent,
non impedientes , (utpote Parochi , Confessarii,
parentes , consanguinei , quilibet consciī impe-
dimentorum , præsertim post denuntiationes ad
eūm finē impediri matrimonia nulla præci-
pue factæ : juxta dicta supra suo loco ,) Peccant
mortaliter eadem ratione & specie malitiæ , ejus-
dem enim malitiæ est peccate , ad peccandum in-
ducere , cooperari , aut , cùm possis & debeas ,
non impedire. Ex omnium sententia in materia
de scando.

Petes : quam poenam incurvant contrahentes
cum impedimento dirimente ? R. Generalem⁴⁴⁰
pro omnibus nullam esse statutam in jure ; sed in
specie ita statuit Pontifex Clementinā unicā. De
consanguinit. & affinitat. his verbis : Eos , qui
scienter in gradibus consanguinitatis & affinita-
tis constitutione canonica interdictis , aut cun-
monialibus contrahere matrimonium non ve-
rentur : nec non religiosos . & moniales , & clerici
eos in sacris constitutos matrimonium contra-
hentes , excommunicationis sententie ipso facto
decernimus subjacere. Sic Pontifex. Ubi nota
quatuor : 1. Excommunicationem illam non esse
recess.

reservatam, ideoq; à quolibet confessario absolvvi posse. 2. Quia Pontifex exp̄r̄se dicit: *qui scienter, &c.* ideo ab hac ex communicatione incurrendā excusat omnis ignorantia, etiam culpabilis, crassa, & facti juris hujus. 3. Quia hæc constitutio de aliis impedimentis non meminit, præter consanguinitatem, affinitatem & votum solemne, ideo ex nota illa Regulæ, quod odiosa restringenda sint, ad alia impedimenta extendi nequaquam debet. Ut ex communī obseruat Averla *hic quæst. 7. sect. 5.* 4. Addit recte Pontius *hic. 7. disp. 45.* neque hac excommunicatione affici eos qui vinculo cognationis spiritualis vel legalis obstricti matrimonium inter se contrahunt; quia constitutio solum meminit consanguinitatis & affinitatis.

§. III.

Præter nullitatem talis matrimonii necessaria postea aut dissolvendi, aut revalidandi.

442 **H**oc nimis certum ex dictis; qui enim contraxerunt cum impedimento dirimenter, ipsa conjuges non sunt, sed meri soluti: idoque, si copulam exerceant, meri & veri forniciarii & concubinarii. Nullum ergo hic datur medium, nisi separatio, aut revalidatio, nisi in raro casu per modum fratri & sororis cohabitent; & siquidem impedimentum ac nullitas matrimoniorum sita, Episcopis, eorumque Consiliariis Ecclesiasticis cura relinquenda est: nec culta

se immiscere debet confessarius; at verò, si occulta & in foro conscientiæ tantum ad confessionale allata: hoc opus, hic labòr, hic sudor confessariis! in horum gratiam ex multa lectio-
ne & longa praxi pono priùs aliquot instructio-
nes, deinde §§. sequentibus dabo praxin revali-
dandi ejusmodi matrimonia.

I. Ante orationem confessarius sciat, & attendat,⁴⁴³ ex quo capite matrimonium sit invalidum; qua-
le sit impedimentum: cuius juris: an dispensa-
bile, nec ne; matrimonium enim potest esse
invalidum ex duplice capite: 1. Ex defectu so-
lius consensus alterius vel utriusque contrahen-
tis: utpote, si consensus fuit fictus, si ex metu
gravi & injusto extortus, si ex errore circa sub-
stantiam, vel qualitatem conditionis servilis: huc
ego spectant impedimenta erroris, conditionis,
vis, & quandoque raptus: & haec propriè non
sunt dispensabilia, sed per novum liberum con-
fessum suppleabilia per ipsos contrahentes: ut
§. sequent. patebit. 2. Potest esse invalidum
matrimonium, non ex defectu consensū, qui
abundè adest, sed ex defectu habitatis persona-
lis ex alio impedimento dirimente à jure indu-
cto ob aliam justam causam: utpote ob inde-
centiam copulæ, ob punitionem criminis, ob
tuendam libertatem matrimonii, &c. Et haec
aut sunt juris naturalis vel divini, aut juris posi-
tivi vel Ecclesiastici tantum. Juris naturalis vel
divini, adeoque indispensabilia, impedimenta
sunt: 1. Impotentia perpetua, item ætas indis-
creta: de his nulla difficultas in praxi. 2. Con-
sanguineum

sanguinitas in primo gradu recto & transverso:
& hic casus rarus, non tamen omnino nullus,
unus jam bis insinuatus est: 3. Ligamen seu
vita alterius prioris conjugis: & hic casus satis
frequens, præsertim isti temporibus bellicis.
4. Votum solemne professionis ac sacro Ordini
adjunctum, saltem impediens, & secundum
multos etiam dirimens jure divino naturali: &
hic casus quidem frequens in apostatis revertiss;
sed nullius difficultatis, in confessionali, ne
audiendi quidem, nisi separari. Additur cul-
tus disparitas; sed nullius praxis, certè nullius
difficultatis. Juris positivi & Ecclesiastici tan-
tum, ideoque dispensabilia (jure ordinario à
Pontifice, & per accidens, certis conditionibus
infra insinuandis, etiam ab Episcopo,) sunt re-
liqua omnia: utpote 1. Omnis consanguinitas
ultra primum gradum, & secundum multos,
etiam in primo gradu transverso. 2. omnis
omnino affinitas ex quacunque copula. 3. Om-
nis omnino cognatio spiritualis & legalis. 4.
Omne crimen, & publica honestas, & jure
novo raptus, & clandestinitas.

444 II. Confessarius deprehenso impedimento
quocunque & cuiusvis juris, mox advertat, an
conjug pœnitens sit in bona fide, seu ignorantia
invincibili & inculpabili sui impedimenti; si
enim bona fide contraxit, & adhuc perseverat in
bona fide & ignorantia invincibili sui impedi-
mentiac nullitatis matrimonii; esto alioquin
sciat

sciat defecatum v. g. copulam cum consanguinea conjugis antea habitam, dummodo ignoret, ob id matrimonium suum nullum esse, regulariter in sua bona fide relinquendus est; regulariter enim advertit confessarius suam informationem obfuturam potius, quam profuturam, talem scilicet, etiam informatum, tamen conjugem putatiam non derelictum, cum illa peccaturum, aut si derelinquit, oritura gravissima scandala, alia incommoda & difficultates, maximè circa proles jam susceptas: eo casu potest & debet confessarius prudenter dissimulare: juxta illud D. Augustini relatum c. 7. De pœnitentia, d. 7. *Si scirem tibi non prodeesse, non monerem, non terrorerem, &c.* Et communem DD. cum Sanchez l. 2. disp. 38. n. 8. Addente: si opus sit, etiam posse talem obligationem debiti docere. Ratio est; quia ex duobus malis minus est eligendum: minus autem malum est fornicari materialiter tantum in bona fide conjugii, quam acceptâ informatione imprudenti formaliter peccare, continua perplexitate, aut alia graviora mala oriri: ergo silendo permitte potius peccare materialiter, quam formaliter, aliave gravissima mala incurrire: Idque maximè verum est, quando impedimentum est juris naturalis seu divini, ideoque indispensabile. Sic enim legitur, D. Carolum Borromæum, habito Concilio Ecclesiastico, reliquise in bona fide Nobilem illum, qui matrimonium contraxerat cum propria & sorore & filia ex propria matre

PARS IV. SACRAMENT. Dd dam-

damnatissimo incestu suscepta , postquam nefas mater ipsi sanctissimo Archiepiscopo confessa fuit, Attamen etiam sapè locum habere debet , quando impedimentum est juris positivi & dispensabile , dispensatioque imputari possit; nam restat magna difficultas plerunque , & delicatum periculum in renovando novo & absoluto consensu , quando unus tantum conjugum nullitatis matrimonii conscient factus , causam nullitatis sine infamia périculo & incommodo prodere non potest: ut videbis infra , & miraberis : idque maximè , si conjuges non admodum bene concordent ; quid si alter conjux ex petitione novi consensus nullitatem matrimonii oltaciens de novo consentire nolle? Ut alibi factum scio. Quin etiam , si poenitens conscient nullitatis matrimonii facile apprehendat , se debitum exigere non posse , invincibiliter tamen putet , se alteri bona fide exigenti reddere debere ; eadem ratione tace , dissimula confessorie , præsertim si fæminæ sint , quibus debitum negare difficile & pericolosum est , donec imputata dispensatione , de revalidando matrimonio contractu ipsos instruas.

445 III. Quando vero poenitens non est in bona fide , sed vel conscientia sui impedimenti & nullitatis matrimonii , aut de eo rationabiliter dubitans , aut illius ignorantia vincibili & culpabili laborans , quippe de eo suspicans vel auxilius , tamen ex desidia vel malitia negligit inquirere veritatem , omnino tenebitur confessarius

rius de veritate informare; quia alioquin esset in malo statu & incapax absolutionis: Sicut universaliter tenetur veritatem aperire, quando pœnitens ipsemet de impedimento vel valore matrimonii sui dubius vel anxius ipsum consulit aut interroget; tunc enim dissimulatio veritatis esset approbatio falsitatis, & longè plus malefici timeri debet ex dissimulatione, quam ex aperta manifestatione veritatis, præfertim quando impedimentum est aliis quibusdam notum: Quare Confessarius vel Parochus rotundè dicat, laborare eos impedimento; matrimonium esse nullum, atque inde abstinentiam esse ab omni matrimoniali usu, non tantum ipsâ copulâ, sed omni etiam actu impudico solutis illicito. cum reverâ soluti sint. Quod si ergo conjux pœnitens non sit jam in bona fide, sed, ut dictum, conscientius vel certior factus de nullitate sui matrimonii, jam inspiciendum erit, cuius juris sit impedimentum dirimens: Si impedimentum annulans matrimonium sit juris naturalis vel divini, ideoque indispensabile humanitus, v.g. Ligaminis, vivente adhuc altero conuge. Hic est miseria cum aceto. Inducendi, immo cogendi sunt, ut omni possibili modo vel prætextu se parentur, aut fugâ occultâ, quæ viro facilior, fœminæ difficillima, aut ingressione Religionis, servatis servandis, aut divortii sub alio titulo, si adsit, procuratione. Quod si nihil horum sucederet, & moraliter omnino impossibilis videatur separatio ob gravissima inde oritura damna

D d a

peri-

pericula, scandala, ipsique seriò promittant, & subindè (valdè tamen circumspicte, & consuente confessario) etiam jurent, vel voveant continentiam perfectam ab omni copula & impudicitia, quæ solutis illicita, ut dictum, tandem cohabitare permittantur tanquam frater & soror; & quoad fieri potest, non tantum lecto, sed etiam loco de noctu separati. Ut omnes monent. Sed quælo te, in eadem domo, in eadem camera, & subindè, ob inopiam, in eodem lecto, an unquam extra præsentissimum periculum præstum si adhuc non senes expertæ voluptati valde affecti sint? Nihil hic remedii præter gratiam divinam implorandam & impetrandam piis mediis & devotionibus, singulariter ad sanctissimos Virgineos Conjuges, MARIAM & JOSEPH, aliósque sanctos, qui in vero conjugio virginitatem sponte servarunt: Ut Duxi Henrici cum Cunegunde, Elzearii cum Delphina, &c. Quæ prudens confessarius suggeret: horrent pili, dum recordor vexationis, quam in simili semel habui per sexennium.

446 IV. Quòd si denique impedimentum juris positivi & Ecclesiastici: adeoque dispensabile sit sive deinde conjuges defacto jam sint in bona vel mala fide, perindè est; jam solum inquirere & advertere debet confessarius, an à principio bona vel mala fide matrimonium contraxerint cum impedimento dirimenter, an scilicet, quando contraxerunt, verè inculpatè ignoraverint, vel jam sciverint, adesse impedimentum diri-

dirimens, & matrimonium fore invalidum. Quando uterque conjux mala fide matrimoniū contraxit, non ignarus scilicet impedimenti & nullitatis matrimonii: Iterum est miseria priori propè par; vix enim est spes impetrandæ dispensationis, Pontifex enim dispensare non solet, nisi admodum difficulter; Episcopus autem dispensare tunc non potest, in communi sententia, & ubique (quātum mihi aliquoties experto constat) receptā praxi: ergo res recidit in miseriam præcedentem, eodem ferè modo dijudicandam, ut suprà. Tandem ergo, quando uterque vel saltem unus conjugum bona fide contraxit ignarus scilicet impedimenti & nullitatis matrimonii, et si forte non ignarus causæ, v. g. copulæ cum consanguinea conjugis antea habitæ (ut jam N. I. insinuavi.) jam confessarius cum pœnitente gaudet de remedio, & sciat Episcopum dispensare posse, positis certis conditionibus infra expōnendis: ergo si separari nolint, vel non possint ob incommoda suprà indicata, prout reverè ordinariè non possunt; in primis eis interdicat omnem omnino matrimonii usum tam petendo, quam reddendo interea, donec impetretur dispensatio, quam ab Ordinario plerumque ipse confessarius, suppressis veris nominibus personarum, aliisque peregrini substitutis, procurare & impetrare debet, ac denique impetratâ dispensatione curare, ut renovato consensu matrimonium revalidetur: juxta dicenda infrà ordine suo.

P R A X I S.

Revalidandi matrimonium in-
validum.

Matrimoniuū invalidum ex defectu
consensū tantū. *Per consensus sup-
pletionem.*

447 QUANDO matrimonium fuit iinvalidum ex defectu solius consensū, utpote facti, vel revocati, vel metu injusto extorti, aut ex errore circa substantiam vel qualitatem conditionis; nulla requiritur dispensatio, sed ipsi contrahentes novo vero ac libero consensu elicio matrimonium revalidare possunt, & post fictionem etiam debent, cum sine consensu essentia matrimonii non subsistat, circa quem consentum supplendum, sic accipe. Si defectus consensus fuit ex utraque parte contrahentium, cum scilicet ambo facti, meticulose vel erronice contraxerunt, certum est apud omnes, debere ex utraque parte suppleri novo vero ac libero consensu non tantum interno, sed etiam externo per verba vel signa de praesenti expresso, & invicem manifestato, ut matrimonii contractus & sacramentum convalescat. Omnes, Sanchez. l. 2. disp. 32. num. 15. Pontius l. 4. c. 24. Ratio clara est. cum enim censensus utriusque plane nullus fuerit, & nē ex parte quidem fuerit matrimonium inchoatum, necessario requiritur utrius

riusque novus & verus consensus externus sensibilis, ut matrimonii contractus & Sacramentum sensibile convalescat. Atque id ipsum esse necessarium, quando defectus consensus fuit ex parte unius tantum contahentium, docent multi DD. *Lessius, Pontius, Hurtad. Aversa*, apud probable centenem Tambur. tract. 4. c. 7. §. 1. n. 2. Atque ita respondisse Clementem VIII. Pontificem, refert Comitolus l. 1. *Respons. Moral. c.* 120. Ratio potissima est; quia quando unus contrahens ficte vel coacte vel erronice consentit, eo ipso etiam alterius, quantumvis verus & serius, consensus nullus est & invalidus; nam tradit suum corpus, & acceptat alterius corpus cum imbibita conditione: si & alter consentiat, tradit & acceptet; neque potest valere traditio unius, nisi adlit acceptatio alterius: neque acceptatio unius valere potest, nisi adlit alterius traditio; ut sane manifestum est: atqui in propositione alter verè non consentit, nihil tradit, nihil acceptat: ergo etiam alterius consensus nullus est, nulla traditio, nulla acceptatio: ergo utrumque de novo verum consensum elicere & exteriori manifestare oportet, & insuper ad eum finem alter, quiprius ficte & coacte consensit, alterum de suo ficto vel coacto consensu certiorum reddere debet, ut scilicet is de novo consentiat. Ratio minimè spernenda: sententia omnino probabilis, sed non placet practice. Itaque dico;

II. Quando defectus consensus ficti, coacti, 448

D d 4

erro-

erronei, est ex parte unius tantum contrahentis, sufficit hunc solum supplere & renovare suum consensum verum liberum, dummodo alter, qui verè consenserat, interea suum consensum, non revocarit. Ita communis DD. D. Thomas, D. Bonaventura, Richard, Paludanus, Sotus, Angles, Gabriel, Navar, aliisque cit. Sanchez l. c. Layman tr. 10. part. 2. c. 6. num. 1. Item Bonacina, Filius, Diana, omnesque citans Bol. sius *De matrimonio*. c. 2. num. 28. Herinck disp. 3. quæst. 7. n. 41.

Ratio est, quia altera pars præstitit legitimum consensum circa materiam habilem, atque in eo moraliter & habitualiter perseverat, imò vi illius persistit in possessione alterius comparis tanquam rei suæ, suæ uxoris, sui mariti: ergo accedente novo alterius partis consensu verum matrimonium efficitur. Nec urget ratio sententiæ contrariae; falsum enim est, consensum contrahentium ferri in alterutrum, atque in valorem matrimonii, pro tempore præsentit tantum, & non pro tempore futuro, si pro præfensi non subsisteret, quasi contrahens dicat semper: *consentio, trado me, acceptate, sed precise si & tu nunc consentias, te tradas, me acceptes, & non ultra*: ubi enim hoc scriptum? Ied consensus simpliciter fertur in tempus præsens cum perseverantia usque in finem, seu donec revocetur: in proposito autem non revocatur consensus, cùm vi illius contrahens accipiat possessionem corporis alterius, & in eo perseveret:

veret: ut modò dixi. Quarè consensus alterius partis à principio serio & liberè contrahentis ad se intrinsecè fuit omnino validus, vera traditio & vera acceptatio pro quoconque tempore, quo alterius compartis etiam veris consensus, vera traditio & acceptatio accederet: & solum extrinsecè quoad effectum fuit invalidus vel potius suspensus, quamdiu altera pars verum & liberum consensum non præbuit, quo proinde libero consensu præstito, simpliciter in verum matrimonium convalescit: quemadmodum venditio domùs v. g. invalida ob defectum interni consensùs ex una parte, hoc solo accedente, convalescit, secundùm omnes: Et similiter professio defectu interni consensùs in profiteente irrita, solo alterius consensu innovato ratificatur, et si non accedat novus consensus Prælati vel Capituli, ob eandem nimicùm rationem. Ex communi Sanchoz, Herinox, cit. & latè Cardinalis Lugo *Respons. moral. l. 3. dub. 2. & 16.* quidquid contrà communem contendat *Pontius*. Minùs urget allata responsio Clementis VIII, cùm de eo responso nec constet authenticè, nec datum fuit, nisi tanquam à Doctore privato sequente, quod tutius est; nam similiter ibidem requirit, ut de novo adhibeatur Parochus cum testibus, cuius tamèn oppositum in casu defectus occulti declaravit Pius V. ut videbimus loco citato.

III. Insuper quandò una tantum pars facte vel 449 coacte vel erroneè consensit, probabiliter suffi-

D d . 5

cit.

cit, illam solum consensum internum revoca-
re, nee opus est etiam exteriū manifestare. Iu-
cum pluribus Sanchez cit. disp. 22. num. 9. Lay-
man part. 4. c. 14. in fine. Bossius cit. num. 42.
(Quemadmodum eodem Sanchez num. 14 &
Bosilio num. 42. docent: solus internus con-
sus innovatus sufficiet in persona capaci, qua
antea facte vel erronee: aut coacte professionem
emisit, Religione serio acceptante) *Ratio est*:
quia hic solus novus consensus internus cum il-
lo antiquo facto vel coacto sufficienter manife-
stato, sufficienter sensibilis est, & alii innotescunt:
ergo durante adhuc & non revocato consensu
serio & externo alterius partis, sufficienter con-
stituit matrimonii contractum & Sacramentum.
Contra tamen, novum illum consensus debe-
re necessario exprimi externo novo signo sensi-
bili, mihi probabilius cum aliis docet Pontius
l. 4. c. 25. allegans rursus responsum Clementis
VIII. *Ratio bona est*; *Quod signum debeat esse*
expressivum consensus interni; non autem ex-
primatur consensus internus novus per signum
tamdiu antecedens: ergo. Advertit tamen He-
rinx cit. quæst. 6. in fine: ad hoc signum ex-
pressivum sufficere quodcunque signum vel
actum, quo quis alterum tauquam conjugem
tractat, & habet, & specialiter, ipsam copulam
conjugalem habitam affectu maritali, seu ani-
mo invicem habendi in conjugem. Idemque di-
cendum proportionaliter de professione.

450 **IV. Universaliter, sive defectus consensus fi-**
cti,

Eti, coacti, erronei fuerit ex parre unius, sive utriusque ad hoc, ut novo libero ac voluntario consensu deposita scilicet fictione, metu, vel errore matrimonium convalescat, necessarium est, ut de novo consentiens seu ratificans sciat prius matrimonium fuisse nullum, aut de eo dubitet; aut certe consensum de praesenti adhibeat, quo velit contrahere simpliciter, etiamsi prior contractus matrimonii (itemque professionis, vel quivis alius) fuisset nullus. Ut latiupatebit infra in simili. Denique an innovatio consensus debeat fieri cotam Parocho & testibus generatim dicetur §. ultimo. quo supposito consentiunt D.D. matrimonium antea facte, coacte, vel erronee contractum sufficienter revalidari per ipsam copulam affectu maritali certe & voluntarie exercitam. Sed controversum est, an matrimonium ex metu injusto irritè contractum revalidetur, seu ratificetur per copulam injustè extortam affectu tamen maritali non meretricio praestitam, vel admissam: Negant probabilius Sanchez cit. Coninck Pontius, alii plures apud Aversam q. 4. de matrim. Herinex q. 6. n. 1. Ratio est; quia qui cogitur agere praedictam copulam, candem diminutionem libertatis patitur, quam qui cogitur ad contractum matrimonii per verba de praesenti: ergo pari modo ipsis fit injuria, & consequenter matrimonium hoc, utpote adhuc per metum extortum, invalidum erit. Adde, quia alioquin non fuisset fatis proximum liberati matrimonii. Affirmant vero non pau-

428 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*
pauciores cum ipso Aversâ citato, & probable
censem ipse Sanchez & Coninck Rationem dant;
quia durum videtur, eum, cui metus incutitur
ad habendam copulam, obligare, ut non possit
consentire sponte in matrimonium illud, ut sic
effugiat peccatum, cundemque ponit à pia Ma-
tre Ecclesia in tam duro bivio, ut ipse vel peccet
mortaliter, vel patiatur grave damnum perme-
tum intentatum. Hoc voluisse Ecclesiam, non
est presumendum. Dicendum ergo Ecclesiam
solum voluisse providere matrimonii libertati,
quando ipsum per verba de praesenti contrahitur.
& merito, quia tunc periculum coactionis fre-
quenter occurrit; nihil autem curare, quando
ratificatur per copulam, quia casus hujus coacti-
onis rarissimus est.

§. V

Matrimonium invalidum ex inhabilita-
tate personarum, ob aliud impedimentum;
per dispensationem.

451 **Q**uando matrimonium contractum invali-
dum fuit, non ob defectum consensûs, sed
ob inhabilitatem personarum ex alio impedi-
mento jure indicto, ex parte contrahentium
minime supplebili, supposito semper impedi-
mentum illud esse juris positivi Ecclesiastici, a-
deoqué dispensabile potestate humana; tunc uti-
que ad revalidandum matrimonium ante om-
nia requiritur legitima dispensatio, quâ impedi-
mentum illud tollatur, & facultas de novo con-

irahendi per renovationem consensus concedatur: de hac dispensatione modo paucis. De renovatione consensus §. seq.

I. Solus summus Pontifex dispensat jure ordinario in omni impedimento jure Ecclesiastico inducto, seu dirimente, seu impidente, tam ante, quam post contractum matrimonii. Est omnium, & ratio patet ex terminis. Episcopus autem jure ordinario dispensare non potest in ullo impedimento dirimente neque ad contrahendum, neque post contractum per se loquendo (quod posse per accidens, dicam mox) Cùm inferior non dispensem in lege Superioris. Quoad impedientia tantum similiter certum est Episcopum non posse dispensare in voto perfecto & absoluto castitatis integræ ac perpetuæ, ac Religionis ingrediendæ, cum haec sint expressè reservata summo Pontifici, sed bene in voto non nubendi, Ordines sacros suscipiendi; neque in sponsalibus, præsertim juratis, sed bene in aliis. Ex communi sent. Sanchez l. 7. d. 17. Layman. tract. 10. c. 4. nnn. 15.

II. Episcopus tamen per accidens pro solo foro conscientiae in impedimentis solo jure Ecclesiastico matrimonium dirimentibus post jam contractum matrimonium dispensat, si haec quatuor adsint conditiones. 1. Si adsit gravissima necessitas. 2. Si haec necessitas ita urgeat, ut non sit tempus, vel facultas adeundi Romam & Pontificem, vel ejus delegatum valenter dispensare. 3. Si impedimentum sit occultum,

id est, fortè notum tribus aut quatuor, non tamen majori parti viciniæ. 4. Si matrimonium sit contractum bona fide. Est communissima, & praxi receptissima sententia Doctorum, quo vasto cathalogo refert, & sequitur Sanchez l. i. de matrim. d. 14. num. 3. Layman *supra*. Dicatil. dub. 4. Barbosa. *de offic.* & potestate Episcoporum allegat. 35. Perez. d. 44. §. 6. pronuntians hanc sententiam debere haberi pro omnino certa. Ratio dicitur ex præsumpta mente & benignitate Pontificis, qui in tanta necessitate recte præsumit ut nolle ita sibi in damnum fiducium reservare dispensationem, ut eam tunc non possit Episcopus concedere; etenim omnes Leges conditæ sunt ad bonum commune: multi autem essent destituti necessario remedio, si Episcopus non posset dispensare, quando adiungunt dictæ conditiones, circa quas aliqua breviter nota.

454 III. Necessitas sufficienter urgens censetur; quandò conjuges nequeunt absque gravi incommodo, vel scandalo separari; & si inseparati maneant, versantur in periculo incontinuitatæ, donec Papa, vel delegatus dispensem. Ut ex communi bene explicat Diana p. 11. Trait. 8. *Resol.* 3. Censetur aurum non posse adire Pontificem, vel ejus Delegatum, quandò obstat contractum vel paupertas, vel debilitas, vel nimia diligentia. Bona autem fide debet esse contractum matrimonium faltem ex parte unius contrahentis, si saltem alter conjugum bona fide contrahit.

xit, laborans scilicet ignorantia juris, vel facti si-
ve inculpabili, sive etiam culpabili; ut ex Tri-
sess. 24. de reform. Matrim. bene Probat Perez
loc. cit. Quin Henr. Dicastill. & alii quidam
apud Dianam cit. putant, etiam si utrinque mala
fides intercesserit; posse tamen in valde magna
& urgente necessitate Episcopum dispensare, &
hinc hanc gratiam impertiti misellis. Tentare
juvat, mihi saltem non succedit. Certo autem
excipiendi sunt ii, qui contraxerunt scienter in
gradibus prohibitis, aut ignoranter quidem, sed
non praemissis denuntiationibus, hoc enim se-
parati & spe dispensationis carere debere decer-
nit expreſſe Trid. Sess. 24. c. 5. Item quando
matrimonium contractum esset invalide ex di-
spensatione subceptitia Pontificis, non posse
amplius dispensare Episcopum, cum aliis mo-
net Diana part. 4. tract. 7. resol. 40.

IV. Insuper in raro & urgentissimo casti (cer-455
tè longè rariū occurrente) etiam ante initum
contractum matrimonii, & ad contrahendum
Episcopus potest uti illa facultate dispensandi
ob eandem, quæ suprà, rationem. Ita primus
omnium docuit Sanchez l. 2. disp. 30. n. 7. quem
postea catervatim secuti sunt Recentiores, Regi-
nald. Castropalans. Bonac. Perez, Barboſa. Fil-
liuc. Pontins. Prepoſitus. Tamburin. & cum his
etiam Diana p. 11. tract. 3. Resol. 30. ita bene scri-
bens: Episcopus potest ex causa maximè ur-
gente dispensare in impedimento dirimente
etiam ante contractum matrimonium, si omni-
bus

bus tentatis dispensatio judicetur necessaria ad vitandam gravem infamiam, vel grave scandolum: quia summa necessitas, cui aliter occum non potest, eam facultatem tribuit Episcopo ex tacita summi Pontificis licentia. Declaro rem practicè casu valde pratico ab eodem Sanchez disp. 14. proposito. *Accedit mulier manè confessura, & reperitur habens impedimentum dirissens, cuius delectio infamiam notabilem induceret, & sunt omnia jam parata ad nuptias ut spes celebrandus: & tentatis omnibus mediis, nulla evadendi via reperiatur, sed suspicio veberit mens orietur alicuius criminis detulit in confessione si famina abstinere velit à nuptiis, aut deferre, donec Pontificalia dispensatio obtineatur.* Sic Sanchez ibi bene probans eo casu urgentissimæ necessitatis Episcopum posse dispensare. At si non pateat recursus ad Episcopum, quid confessarius ager? Si quidem videret poenitentem laborare errore vel ignorantia præsertim invincibili, iterum taceat, dissimulet, & bona potius fide, quam conscientiam consternatam agere sinat. Ut cum Navarro in c. si quis autem de penitent. disp. 7. n. 73. optimè docet idem Sanchez disp. 38. n. 6. post medium. At vero si advertat penitentem duci errore vel ignorantiam invincibili, rationabiliter dubitare, & suspicari de impedimento latente, & maximè si etiam interroget, ac consilium petat. Ex hactenus dictis, & communis doctrina 1. veritas omnino aperienda est: 2. permittenda est contrahere cum intentione facien

faciendi, quantum potest, si nihil obstet &c. 3. simpliciter interdicenda est consummatio matrimonii, tam reddendo, quam petendo: 4. prætendendum privilegium primi bimestris. Interea vel Româ dispensatio procurari poterit; sed crede mihi; experientia docuit, hoc ultimum moderno tempore plerunque esse difficile, & periculosa praxis. O quâm invisum, & ad audiendum grave est novis maritis privilegium istud! imo plerisque vix auditum. Quid ergo? Ecce eo casu Episcopum dispensare posse jam audivisti ex Sanchez & aliis; si ergo mora suppetat, surge, curre, adjuva sororem tuam in tanto periculo trepidantem. Si mora desit, induc, ut ex tempore voveat Deo servare castitatem: aut primo triduo juxta monitum Archangeli Raphaëlis Tobiæ juniori datum, aut in raro casu, primis novem diebus in honorem novem mensium, quibus Deipara Virgo Deo gravis fuit, vel aliquid simile sanctæ intentionis. Quidni consensum saltem permisivum à novo marito nova nupta facile blandiatur? Utinam non sæpe blandirentur multa graviora, sed iniquiora! interea impetrata dispensatione, suavis quoque modus esse poterit renovandi consensum. Quod si tibi his omnibus non satisfaciam, consule me sapientiores.

¶. IV.

Per renovationem consensus.

A D revalidandum matrimonium inter in-456
PARS IV. SACRAM. Ee ha-

habiles ratione impedimenti invalidè contrahum, certum est, non sufficere solam dispensationem, seu ablationem impedimenti & rehabilitationem personarum; sed necessariò adhibendum esse novum consensum, adeò, ut in hoc etiam Papa nequeat dispensare: cum implacet matrimonium validum subsistere sine vero & valido consensu: prior autem consensus inter personas adhuc inhabiles nullius erat valoris: ergo post habilitationem vel dispensationem debet poni novus consensus conficiens matrimonium. Jam videndum, qualiter hoc talu debeat fieri novus consensus. Res delicata est, & salebrosa.

457 I. Res est facilis praxis, quando uterque coniux impedimenti, ac nullitatis, matrimonii est conscientius, vel facile conscientius fieri potest sine timore alicujus incommodi. Hi enim faciliter validare poterunt matrimonium novo consensu, verbo vel facto declarato, seu quocunq; signo declarante mutuum consensum matrimonii, ut si affectu maritali cohabitare pergant, copulam maritalem petant, & reddant animo habendi invicem in conjugem (secluso felicitate decreto Trident. de quo mox infra) loquimur de valore, nam quoad licitum ob reverentiam Sacramenti tunc primum perficiendi, sine dubio monendi sunt, ut per verba de praesenti reverenter contrahant. Contrà autem certum est, quando ambo contrahentes nullitatem matrimonii ignorant, quacunq; habitâ dispensatione,

non posse eos matrimonium revalidare, seu ratificare novo consensu: cum enim nihil sit voluntum, nisi cognitum, non possunt velle matrimonium anteà nullum (sicut & Professionis, vel aliud votum) facere de novo validum, nisi sciant, vel saltem dubitent, qui certè supponant anteà fuisse nullum, atq; ita intendant contrahere, ut, etiam si antea esset nullum, tamen modò contrahere velint. Communissima cum Navorro c. 2. manual. num. 4. Layman c. 14. num. 3. Sanchez & alii. Rursus certum videtur non sufficere hic consensum novum unius tantum conjugis qui solus impeditimenti, ac nullitatis est conscius, sed requiri utriusque jam per dispensationem habilis effecti novum consensum internum & externum, sicut requiritur alias ad matrimonium de novo contrahendum. Ratio clara est: quia totus antecedens contractus quoad totum actum internum & externum nullus fuit, & invalidus, utpote factus inter personas inhabiles: & utrinque traditio & acceptatio inhabilium. Alia fuit ratio supra; quando matrimonium fuit invalidum ex defectu consensus unius tantum partis, altera parte serio, libere, & legitimè consentiente. Jam tandem, quod si una tantum pars conscientia sit impedimenti, & nullitatis matrimonii, & insuper non expedit id alteri parti innotescere. Hic Rhodus, hic salta. Tres reperi sententias, & breviter, ac fideliter proponam.

II. Sententia communis & tutissima est, ad 458

E c 2

reva-

revalitandum matrimonium post imperatam dispensationem omnino necessario requiri, ut impedimentum ac nullitas matrimonii utriusque parti aliquo modo innotescat, adeoque conscientia alteri ignorantis saltim generatim, vel sub dubio significet defectum aliquem matrimonii, non necessario ipsam causam nullitatis, vel impedimentum in specie, secundum omnes; v. g. ducendo: timeo vel suspicor ex causa aliqua non valuisse inter nos matrimonium, ideo rogo te ad pacandam meam conscientiam, ut quantum opus est, in matrimonium de novo consentias: & sic uterque consentias; matrimonium contrahere legitimè intendat, & exprimat. Ita expressè Scotus *in. 4. d. 35. q. 1. n. 5.* Richard. Palud. Navar. *c. 22. num. 7.* pluresque congre-
rens Sanchez *l. 2. disp. 36. n. 3.* Coninck. *disp.*
24. dub. 10. Pontius *l. 4. c. 25.* Cistro-Palau,
Hurtad. Comitolus. Aversa. Eosque cicans &
mordicus tenens Tamburin. *tract. 4. c. 7. §. 4.*
Ratio sanè urgens videtur; quia nullus potest
efficaciter velle de novo contrahere matrimo-
nium, nisi sciat, aut saltem supponat antea non
esse validè contractum; quarè nisi ignarus agno-
scat aliquo modo nullitatem matrimonii prioris,
non poterit esse novus consensus efficax de
matrimonio de novo contrahendo, cum talis
credat & supponat siuum matrimonium jani esse
legitimè contractum; sed solum erit approba-
tio, vel confirmatio prioris matrimonii, &
voluntas perseverandi in illo; quæ sine dubio

non sufficit ad novum matrimonii contractum, quin immo cum illo consensu potest stare actualis voluntas nequaquam modò contrahendi, si sciret prius matrimonium esse nullum, ut aliquando apparuit. Solum ergo vult in tali matrimonio falso putato permanere, aut ad summum significat, quod vellet de novo contrahere, si antea matrimonium contractum non fuisset; quod rursus utique insufficiens est, cum *velletates* inefficaces ac conditionatæ nihil ponant in re Quarè merito fatetur *Layman* mox cistandus, hunc modum tanquam securissimum omnino tenendum, si sine incommodo, periculo infamiae, &c. adhiberi possit, quando nimis conscientius nullitatis sine gravissimo incommodo, periculo infamiae, divertiti, scandali, alteriusque mali compartem de nullitate matrimonii praefato modo certiore facere potest.

III. Altera sententia est, requiri quidem omnino utriusque consensum novum expressè, sed non esse necesse, ut ullo modo alteri ignorantie indicetur impedimentum seu nullitas matrimonii, sed sufficere; ut conscientius pro sua consolatione, vel conscientiae quiete obtineat ab altera comparte, ut de novo consentiat. Sic Cajeran. *Sotus*. *Veracruz*, *Ledesma*, *Henriquez*, *Rodriguez*, alii apud *Sanchez* citat. *Layman* citat. n. 5. *Fillinc*. *Bonacina*, alii moderni atque hanc sententiam probabilem censent ipse *Sanchez* citat. n. 2. *Castro-Pal*. quando gravia incommoda immineant, si compars fieret con-

scia impedimenti. ut indicatum. Ratio hujus
tentientiae est; quia conjuges tunc jam sunt habi-
les ad matrimonium per dispensationem effecti;
ergo si utraque pars consentiat de novo, habetur
totum, quod requirit essentia matrimonii. Ego
cum Patre Herinco *bis disp. 6.q.3.n.33*, proce-
to credo, quod absolutè possit revalidari matri-
monium etiam ab inscio nullitatis, dummodo no-
vus consensus sit de prælenti & absolutus cum
hac expressa intentione, quod etiamsi non vale-
ret matrimonium antea factum, velis nunc de-
novo facere; sine dubio enim non sufficeret
consensus conditionatus imperfectus, seu vel-
leitas tantum, ut jam supra innui. Sed absolute
de præfenti dicat etiamsi non sit matrimonium,
nunc tecum contraho, nunc te accipio. Quare
conscius nullitatis, postquam nactus commo-
dami occasionem in signum amoris alteri dicat:
ego et si necdum essem conjugatus, sed matri-
monium nullum esset inter me & te, vellem ta-
men te habere in conjugem, & ex nunc te volo
& accipio, &c. rogam comparem, ut in si-
gnum amoris id ipsum dicat. Similiter loqui-
tur Layman *citatus n. 5.* si maritus v.g. impe-
trata occultâ dispensatione super impedimento
non putet expedire, ut uxor resciat, potest eam
oblata opportuna occasione interrogare, an tali
ipsum amore prosequatur, ut jam etiam in ma-
ritum ipsum accipere consentiat, perinde ac si ab
eo libera esset? Sic ille. Hoc autem facto non
apparet ratio dubitandi de valore novi matrimo-
niū,

qii , & certè plus non probant DD. prioris sententiæ. At , quid si nulla appareat spes impetrandi tam benevolum à comparte responsum ? horresco recordans responsi eo casu semel à viro dati uxori. Ich muß dich wol haben / hätte ich dich nicht / wolt daß dich alle Teuffel hätten.

IV. Tertia sententia est : sufficere , ut solus⁴⁶⁰ conscientia impedimenti de novo censum exprimat per aliquem actum externum sive verbis , sive factis v. g. per copulam affectu maritali habitam , nec esse necesse , ut altera pars impedimenti ignorata ullo modo moneatur vel de nullitate matrimonii , vel de novo consensu elicendo : nam ipsâ v. g. reddente copulam ab altero petitam , jam adest , ajunt , sufficiens ejus consensus , & quidem externus , ideoque conjunctus cum petitione alterius animo revalidandi matrimonium facta sufficienter novum contratum matrimonii constituere poterit. Ita Barth. Ledesma , & alii , quos refert Sanchez citatus disp. 36. n. 2. Et quando non est ipsis absq; gravi incommodo obtinendi novum consensum alterius expressum , eam sententiam in praxi tutam censemt ipse Sanchez citatus n. 9. Bonacini de matrimonio q. 2. proposit. 9. n. 7. Castro-Pal. sub. n. 4. Gobat. Theolog. Juridico morali. c. 37. n. 143. & alii. Ego , quamvis hanc sententiam speculativè , & re ipsâ omnino falsam credam , tamen ob autoritatem AA. tanquam practicè probabilis poterit confessario servire pro ultimo remedio , quando nullum appetet medium me-

Iiori modo juxta primam vel secundam sententiā renovandi consensum mutuum matrimonialem. Ego ad has angustias nunquam reditus sum, sed in casibus plus aequō frequentibus, aut inveni securiorem modum contrahendi, aut ignaros sui impedimenti, cūm adverti non esse tatis bene concordes, dissimulans in bona fide reliqui; juxta dicta §. 4. N. 11. Et jam vides, quām meritò ibi dixerim, ejusmodi ignaros esse relinquendos in bona fide sāpē, etiam si impedimentum sit juris positivi, ac dispensatio facile impetrari possit, eō, quōd plerumque sit magna difficultas in renovando novo, & certò sufficiēte consensu ad revalidandum matrimonium, ut modò tatis audīsti. Quare prudentissime notat Gobat, citatus n. 128. monetque confessarium, ut priusquam pronuntiet matrimonium esse invalidum, interroget, an alioquin se conjuges putatii mutuō sincerē ament, an verò sāpius rixentur, an uxor putatitia habeat magnam parentelam, nec ne, an facile possit ejus contortio carnali carere? Et his ac similibus consideratis tandem dicat, vel non dicat, matrimonium esse invalidum, tali modo revalidandum &c.

§. VII.

An etiam per novam solemnitatem?

461 **P**er novam, dico: nam si matrimonium sit invalidum ex defectu ipsius solemnitatis, quia scilicet clandestinè sine Parocho & duobus testibus

testibus contractum in locis ubi Tridentinum promulgatum & receptum est, postea debere ab utroque conuge renovato consensu revalidari coram Parocho & testibus, nimis clarum est. Quæstio ergo est in casu, quando matrimonium contractum semel fuit cum debita solemnitate coram Parocho & testibus, sed invalidè, sive ob defectum consensū sive ob defectum habilitatis ex alio impedimento dirimente quocunque, quando postea sublatō impedimento, renovato consensu revalidatur, debeant rursus adhiberi Parochus & testes? Quæstio sanè gravissimi momenti. Dico sequentia.

I. Certum est, quando impedimentum publicum fuit, & ad forum contentiosum deducitum: itemque si periculum sit, ne in foro externo, vel in facie Ecclesiæ impedimentum aliquando innotescat, vel saltem duobus testibus probari possit, debere consensum renovari ad matrimonium de novo renovandum coram Parocho & testibus. Omnes Sanchez l. 3. disp. 37. num. 11. Layman citatus p. 4. c. 14. n. 4. Ratio manifesta est: quia illud matrimonium, quod constat, vel probari potest esse nullum, nec in se fuit validum, nec in facie Ecclesiæ presumptum; ergo ut convalescat, necessaria est juxta Tridentini formam, præsentia Parochi & testium, qui apud Ecclesiam testari & probare possunt, esse matrimonium validum contractum. Addunt Henriquez, Ledesma, alii, & post ipsos Sanchez, & Layman citatus, idem d-

Eccl. 5 cen-

442 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*

cendum, quando impedimentum alioquin occultum, tamen solus prius Parochus extra confessionem, vel unus testium cognitum habuit; quia non poterunt authoritatem & testimonium matrimonio præbere, quod sciebant esse nullum. Verum id rectius negant Coninck *disp. 24. dub. 10. Tamburin. citatus* §. 2, n. 10. Hennincx *disp. 5. §. 3, n. 31.* Ratio est: quia ex una parte unus tantum testis non facit impedimentum probabile in foro externo sufficienter addit. solutionem matrimonii, ut constat *c. pro eo, Or. à nobis. De testibus.* Et ex alia parte Parochus & testes illi apti sunt ad testificandum matrimonium contractum secundum formam ab Ecclesia præscriptam: quod certè, non obstante unius cognitione contrariâ, satis testificari possunt: neq; ipsi debent esse testes validitatis matrimonii, ut scilicet testes testentur matrimonium à parte rei esse validè contractum, quod ipsi scire non possunt, sed solùm debent esse testes contractus matrimonii, scilicet matrimonium secundum formam ab Ecclesia præscriptam esse contractum.

463 II. Quæstio ergo tota difficillima est, quando impedimentum omnino occultum fuit, ita scilicet ut in foro externo per duos saltem testes non singulares probari non possit, etiam vel quatuor singulariter aut ex relatione alterius, aut ipsius unius conjugis confessione cognitum habeant: (tunc enim adhuc censebitur impedimentum occultum, quia tota illorum testium autoritas reducitur ad relationem, vel con-

confessionem unius v. g. conjugis; ut ex jure, & comuni notat Sanchez *citatus n. 12.*) Eo impedimento sublato, debeat matrimonium innovari rursus solemniter coram Parocho & testibus? Ita affirmant gravissimi DD. quos converunt, & sequuntur validissimus omnium Basilis Pontius *l. 5. c. 6. de matrim. n. 6.* Paulus Comitulus *resp. moral. l. 1. q. 120.* Ratio est: quia Concilium Tridentinum statuit pro forma substantiali contractus matrimonii presentiam Parochi & testium: atqui forma tunc adhiberi debet, quando actus producitur in suo esse (ut optimè probat Baldus in *Leg. observari q. 5. ff. de officio proconsulis*) Tunc autem producitur matrimonium in suo esse, quando innovatur consensus: ergo tunc debet adesse forma inducta à Tridentino, scilicet presentia Parochi & testium. Refertur etiam ita respondisse demuliere, quæ fictè consenserat Clementem VIII. esse scilicet necessarium novum consensum utriusque coram Parocho & testibus, admonito prius marito de matrimonii nullitate: sed ad vietandum scandalum Sanctitas sua dispensat ut secretò inter se contrahant, renovato consensu. Refertur etiam sic declarasse Congregatio Cardinalium. Sic etiam Rotam Romanam sæpe (Lugo ait, *semper*) ita decidisse.

III. Contra tamen, quando matrimonium invalidè contractum est coram Parocho & testibus ob defectum consensus, vel aliud impedimentum occultum, necesse non est Parochum & testes

testes iterum adhibere, sed ipsi conjuges per novum consensum modis supra explicatis, matrimonium validum efficere possunt. Ita jam communior DD. Navar. *manual c. 32. num. 70. l. 4. consil. 14.* Petrus Ledesma, Corduba, Henriquez, aliisque congregatis Sanchez *l. 2. disp. 2. num. 3.* Layman citatus *c. 14. num. 4.* Coninch, Bonacina, Diana, aliique. quos citat & sequitur Bossius hic *c. 2. num. 8.* Et noster Henrincx *disp. 5. quest. 3. num. 30.* Ratio sufficiens est; quia tota ratio, quæ movit Concilium Tridentinum ad cassanda matrimonia clandestina, est, ut impedianter nimirum grandia peccata, & incommoda, quæ ex iis oriri plerumque solent; in nostro casu penitus cessat, quin potius è contrario incomoda & scandala gravissima sapientiè sequentur, si matrimonia, quæ publicè valida habebantur, iterum coram Parocho & testibus celebrari oporteret: ergò merito rationabilissimè colligimus Concilium Tridentinum decreto illo, quatenus tam prohibitorum, quam cessatorum est matrimonii clandestini, nequam comprehendisse casum illum, quo matrimonium occultè invalidum revalidari debet; sed constet Ecclesiæ de contractu matrimonii, quantum constare potest & debet, ne quando malitiosè dissolvi possint matrimonia, quod in nostro casu etiam fit, cum enim impedimentum occultum non possit Ecclesiæ probari, non est via dissolvendi matrimonium, quod ex presum-

sumptione Ecclesiæ erat validum. Adde 1. Quod Concilium Tridentinum, ut ex contextu patet, solum intendat irritate matrimonium clandestinum, quod anteā jam erat prohibitum: at nullibi apparet prius fuisse prohibitam occultam ratificationem matrimonii prius in facie Ecclesiæ contracti, sed invalidum occultum impedimentum. 2. Ita declarasse Pium V. teste Navarro citato c. 3. 24. n. 70. Ita declarasse Congregacionem Cardinalium teste locuplete Barbosa in Remissionibus in Tridentinum sess. 24. c. 1. *De reformatione matrimonii.* 4. Ita quoque decidisse Rotam Romanam apud Bossium citatum n. 7.

IV. Vides, & miraris utramque sententiam ad 46° se advocare Pontificem, Cardinales, & Rotam; sed certè pro neutra parte convincunt ejusmodi testimonia: Tum. 1. quia de iis non constat nobis authenticè. Tum. 2. quia Pontifex potuit ita respondere ut privatus Doctor tutiora sequens, non autem docere ex cathedra: Tum 3. quia cum utraque sententia sit probabilis, pro re nata modò unam, modo aliam sententiam Patres illi sequuntur: Tum 4. maximè, quia modò supponunt, vel timent publicationem, vel periculum publicationis talis impedimenti, modò non timetur. Quare utraque sententia est verè probabilis: prior quidem tutior, hæc verò nostra longè probabilior. In praxi tamen placet judicium Tamburini citati c. 7. §. 3. n. 8. in hæc verba: Sanum nihilominus est consilium advocate Parochum, testesque, quantum fieri potest, in revali-

validationem dicti matrimonii, ut litibus de nullitate matrimonii aditus præcludatur. Quando autem subsistit aliquod periculum, si Parochus advocetur, opportunum remedium est, ut confessarius obtineat ab eodem Parochio licentiam (quam certè dare graviter obligatur) assistendi, quâ obtentâ adhibitis duob⁹ fidissimis testibus in solitario cubiculo matrimonium revalidetur. Si neque hoc facile fieri possit, tunc amplectito secundam sententiam, nam revera hæc hodie communiter à doctis & piis viris in praxin deducitur, èamq; in praxi servari testatur Seraphin. decis. 96. Hæc Tamburinus sapienter,

466 Petes tandem. Quid si Pontifex vel sacra Pœnitentiaria in Brœvi, vel Rescripto aliquid dispensationis concessæ ad revalidandum matrimonium contractum cum occulto impedimento, apponat more solito hæc vel similia verba: *Si ita est, cum eis dispensa, ut inter se publice & servata formâ Tridentini contrahant: necessariumne erit, ut id fiat coram Parochio & testibus?* Respondet Sanchez, non esse necessarium, quamvis enim (ait) non possit tunc delegatus dispensare, ut occulte celebretur matrimonium, tamen potest dispensare in impedimento, quo per dispensationem sublatu jam ex doctrina data poterunt conjuges inter se solos matrimonium celebrare. Verum huic responsioni totis viribus se opponit Gantierez: Eo quod Pontifex iis verbis det formam delegato, ut non possit dispensare, nisi servata dispositione Tridentini: ergo si il-

lam non adhibeat, nihil efficit delegatus. Sed propugnat Sanchezium Pontius l. 3. n. 2. Formam à Tridentino impositam esse, ut semel illa præsentia Parochi & testium adsit, quando scilicet in facie Ecclesiæ sit contractus; cùm igitur in casu nostro tunc adfuerit præsentia Parochi & testium, satis superque servata est forma requisita à Tridentino.

SECTIO III.

De peccatis conjugum in usu matrimonii
& debito conjugali.

SUMMARIUM.

467. Conjugum obligationes.
470. Nec petere, nec reddere possunt debitum sive utrag.
471. Si be una tantum pars physicè,
473. Vel moraliter certò sciat matrimonium esse nullum.
474. Quid in dubio de valore?
475. An reddere & petere possit habens impedimentum impediens tantum?
476. V. g. botum continentie, ante 477. vel post nuptias.
478. Ac etiam post matrimonium jam consummatum, emissum.
480. Quid si impedimentum matrimonio superveniat?
- v. g. affinitas ex incestu cum consanguinea uxoris;
481. Vel cognatio spiritualis ex baptismo,
482. Aut professio Religionis, vel suscepso sacri Ordinis.
483. Tria Confessariis valde notanda circa impeditos vel privatos jure petendi.
484. An & quando copula inter tales habita contrahat speciem malitiam?
486. Licitè utuntur coniugio ad finem generationis.
487. Et ad vitandam incontinentiam.
488. Ex mera verò libidine & voluptate utentes peccant venialiter.

490. Quis modus servandus in usu conjugis usq; adn. 494.
 494. Quo loco & tempore licet fiat?
 495. Quae accessoria, & dispositiva licita sint in ipso usu?
 496. Quando notabiliter & mortaliter excedunt per tactus & tactus impudicos?
 550. Quando tactus, amplexus &c. inter conjuges sint, vel non sint peccatum?
 504. Et an eis liceant etiam, dum copula ab extrinseco est impedita, interdicta, vel illicta?
 505. An & qualiter eis licita sit delectatio morosa, venera sensibilis ex copula tantum cogitat, impedita, vel altero absente?

467 C onjuges contracto legitimo matrimonio simul contrahunt multiplicem obligationem; & generatim quadruplicem: 1. Mariti & uxoris mutuam. 2. Mariti ad uxorem. 3. Uxorius ad maritum. 4. Utriusque ad prolem. 1. Obligationes mutuae uxoris & mariti sunt redditio conjugalis debiti: fides intemerata tori, charitatis & individua vitae societas. De his hoc & sequenti §. 2. Obligationes propriæ mariti ad uxorem sunt: uxorius sustentatio, instruacio, protectio. 3. Obligationes propriæ uxorius ad maritum sunt iterum tres: Obedientia, reverentia, liberoru& familiæ gubernatio sibi competens. 4. Obligationes mariti & uxorius communes ad prolem sunt tres: dilectio, educatio corporalis, & spiritualis. In his omnibus peccant conjuges gravius vel levius juxta rationem materiae, verum non contra continentiam, & sextum præceptum, sed contra pietatem & quartum Decalogi præceptum: ubi de obligatione hac

& peccatis operatis sufficienter expressa sunt. Sed lege utilissimè tam pro cathedra, quam confessionali par nobile fratribus Petrus Marchant. part. 3. Tribun. seu spec. Theol. tom. 3. Tract. I. tit. 12. toto. Et Jacob Marchant. in suo horto pastorum in quartum præceptum. Item David à Mauden in suis doctissimis Commentariis de 10. præceptis, & de Tobia. Hic ergò propriè restant explicandæ obligationes mutuae conjugum quoad debitum, torum, & societatem.

ASSERTIO.

Conjuges debitum conjugale licet, honeste, 468
imo & meritorie exercere, petere, & redere possunt, dummodo fiat debito jure: debito fine: debito modo & circumstantiis: & intra terminos honestatis naturalis. Alioquin peccabunt etiam sœpè mortaliter & gravissimè. Hæc partim est de fide, ut constabit Assert. sequenti, partim est communissima DD. ut constabit; nulla proin alia probatione, sed multâ indigens explicatione quatuor conditionum in Assert. positarum.

§. I.

Debito Jure.

Ex valido scilicet matrimonii contracitu, secluso omni impedimento vel dirimente, vel impediente usum matrimonii; pro quibus discernendis quatuor pono regulas.

PARS IV. SACRAMENT. Ff PRI.

PRIMA REGULA.

Quo ad impedimentum dirimens.

469 **C**onjuges consciit impedimenti ac nullitatis matrimonii, sive à principio mala fide, ut potè scientes, vel practicè dubitantes cum impedimento dirimenter uterque, vel alteruter contraxerit; sive, licet à principio uterque vel alteruter bonâ fide contraxerit, adhibitâ scilicet debitâ diligentia, & servatis servandis, postea tamen de impedimento, & nullitate matrimonii certiores fiunt, vel practicè dubitant, peccant mortaliter toties, quoties copulam petendo vel reddendo, vel alia impudica solutis mortaliter illicita exercendo, respectivè, solo scilicet illo conjuge, qui in bona fide & ignorantia invincibili impedimenti fuit, & mansit, à peccato excusato. Declaro particulatim.

470 I. Quando uterque coniug novit certò matrimonium esse nullum, nimis clarum est, utrumque peccare mortaliter & reddendo & petendo debitum, quia jam evidens est esse membran fornicationem, quæ est intrinsecè mala, nullo casu licita, ut neque certa mortis somnione excusari queat. Juxta communissimam DD. ut suo loco videbitur. At verò quando unius conjugum optima fide, sincerissime, & penitus pro certò sibi persuadet, matrimonium esse validum, alteri autem soli constat, esse nullum. Multi quidem graves viri olim censuerunt hunc posse reddere debitum citra peccatum

Sect. III. De peccatis Conjugum. 4, 1

mortale saltem. 1. Aliqui , si urgeatur metu mortis : quam sententiam *Sanchez* citatus vocat falsissimam. 2. Alii apud Dianam citat. si talis , præsertim sc̄mina , simul mortis , & gravissimæ infamiae metu urgeatur : posse se quasi passivè habere , semel & iterum usque ad dispensationem omnibus modis festinandam. 3. Alii , si cogatur metu magistratus Ecclesiastici ignorantis impedimentum illud , tunc enim Episcopum dispensare ex commissa potestate , siquidem impedimentum sit juris Ecclesiastici. 4. Alii absolute concedere videntur. Saltem fatendum est , posse hic dari ignorantiam invincibilem , & pœnitentem à Confessario in bona fide posse relinquunt jam *Sect. præcedenti* §. 3. *infine* notavi. Sed absolute loquendo.

II. Quando uni conjugum certò & planè⁴⁷¹ physicè constat matrimonium esse nullum , quia liquido novit adesse impedimentum dirimens , quantumvis altera pars bonâ fidè indubitanter matrimonium valere putet , & debitum urgeat , nullo casu potest licetē reddere debitum & potius omnia perferenda sunt , quam debitum redendum. Communissima DD. apud & cum Sanchez lib. 2. disp. 31. Bonacina de matrim. Proposit. 4. n. 17. Tanner. Tom. 4. disp. 8. quæst. 6. n. 34. Perez disp. 53. Sect. 1. tota. Castro-Palaus , dicastill. alii cum Gobat. cas. 16. n. 638. Herincx disp. 6. n. 39. Atque ita expressè declarat Innocentius III. c. Inquisitioni. De sententia Excommunicationis. Ubi consultus de Ff 2 tali

tali respondit : *Debet potius sententiam ex communicationis humiliter sustinere , quam per commercium carnale cooperari peccato mortali.* Sic Pontifex : *Quā sententia definitum est, quod illa traditio sit intrinsecè mala, semperque illicita, ut rectè notat Perez citatus.* Ratio invicta est: *quia fornicatio est intrinsecè mala, semperque illicita ; atqui non potest negari, quin tunc admittatur propriè & Theologicè di-* *Eta fornicatio, cùm reverè soluti sint, & non con-
juges: quamvis enim pars ignara impedimenti,
& in bona fide persistens debitum licet exigit;
excusante ignorantia invincibili nullitatis; non
tamen exigit validè, sic ut alter impedimenti
conscius reddere possit, vel debeat: putat quidem
pars ignara se habere jus petendi; sed illam re-
verè non habere jus certò constat parti impedi-
menti conscientia, quare consentiens in copulam
non consentit in debitum conjugii, sed in cri-
men fornicationis. Idque proin verum est, sive
juris naturalis, vel divini, sive Ecclesiastici tan-
tum sit impedimentum annullans matrimonium;
cùm utroque & quæ reddatur nullum. Et falsissi-
mum est Ecclesiam per judicem Ecclesiasticum
compellentem talem ad matrimonii consumma-
tionem, dispensare in impedimentoo occulito;
quod pars conscientia probare non potest: nam pro-
ceditur secundum allegata & probata, suppo-
nendo, non faciendo matrimonium. Unde si po-
stea impedimentum detegeretur, & probaretur,
Ecclesia eos separaret, & liberos declararet: ut
opis*

optimè observat Herincx loco citato : censura autem tunc lata non obligat in conscientia & coram Deo, sed solùm in externis debet se talis habere pro excommunicato ad evitandum scandalum , & ob bonum commune. Quid de cætero tali agendum sit , jam nosse debes ex dictis Sect. præcedenti. §. 4.

III. Sententia hæc vera est; et si talis compulsus³⁷² ad reddendum debitum non sit physicè, sed tantum moraliter certus, matrimonium esse nullum, id est, quando ita de eo moraliter certus est, ut prudenter non possit dubitare, oppositum esse probabile, ut si tres testes omni exceptione maiores jurati dixissent, uxorem esse intrà quartum gradum junctam marito, & nullus aliis auderet contrarium asserere; cum etiam talis nequeat dubitare, quin matrimonium sit nullum, consequenter dubitare nequit, quin redditio sit illicita. Perez, Dicastill. & alii cum Gobat citato num. 646. At verò quando solùm opinatur probabilitas matrimonium esse nullum ex aliquo impedimento, non obstante ea opinione, tenetur reddere conjugi, qui bona fide contraxit, & debitum exigit, donec ita certus fiat, ut parùm aut nihil dubii remaneat. Communis apud citatos. Nam supra citato c. *inquisitioni* expreßè dicit Pontifex : *Si habet conscientiam de credulitate, probabili & discreta, quamvis non evidenti & manifesta, reddere debet.* At nunquid tunc etiam poterit petere non obstante opinione probabili de impedimento v. g. vitâ prioris con-

Ff 3 jugis?

jugis? Respondetur, si simul etiam probabilitet opinetur, vel credat non subesse; v. g. priorem conjugem jam obiisse qb rationes utrinque probabiles, poterit etiā petere. Ita cum aliis Sanch. *lib. 9. disp. 14.* & alii cum Gobat n. 642. Quia non apparet ratio, cur ex opinione speculativa de valore matrimonii ac nullitate impedimenti nequeat inferre probabilem resolutionem practicam de licita tam petitione, quām redditione. At verò quando ita habet probabilem opinionem de nullitate matrimonii, ut nulla probabilitas, sed tantum sit dubium, suspicio vel formido de valore, non poterit petere quoisque veritatem inquirat. *Sánchez disp. 45. Dicas ill. Gobat, & alii.*

474 IV. Quando occurrit dubium de valore matrimonii, ex alibi generatim dictis ita breviter resolvendum est. I. Quando uterque, vel alter conjugum bona fide contraxit matrimonium, & postea incipit dubitare de impedimento latente vel valore, in primis tenetur adhibere diligentiam moralem & exactam cognoscendi veritatem, interim abstinentis necessariò omni matrimonii usu sufficienti autem adhibitā diligentia, si veritas deprehendi non possit, & dubium perseveret, jam non tantum reddere, secundum omnes, sed etiam petere debitum licet posse, secundum communem DD. cum citato *Sánchez, Perez &c.* Ratio est: quia stat possessio pro valore matrimonii bona fide contracti, juxta receptum illud: *Dubium superveniens bona fidei possessari abesse non debet; quare in*

in omnibus contractibus , si oborto dubio , nequeat quis comprehendere rem non esse suam , liberrimè utitur re bonâ fide possidere cœptâ. Cur non sit idem in matrimonio ? 2. Quando uterque malâ fide contraxit matrimonium scientes vel credentes subesse impedimentum dirimens , et si superveniat postea dubium de valore matrimonii , nimis clarum est , neutrū posse petere , nec reddere . Sanch. citatus lib. 2. disp. 43. alij omnes : Idémq; dicendum , quando contrixerunt à principio cum dubio de valore matrimonii (saltem absque præmissa diligentí inquirenti veritatis) Vide dicta Sect. 2. §. 2. N. IV. Ratio est ; quia possessio malâ fide cœpta nullum tribuit jus in dubio : atqui mala fide contractus initur , vel possessio inchoatur in eo , qui ab initio dubitat , an contrahendi vel possessionem capiendi jus habeat : ergo , &c. Quare tales , & contrahendo Sacramentum periculo nullitatis exponentes , & postea petendo , & reddendo debitum , vel copulam , toties , quoties peccant mortaliter ; quia semper se exponunt periculo fornicationis . 3. Quando unus tantum dubitat de valore matrimonii , sive , quia ab initio mala fide contraxit , sive quia in dubio superveniente diligentiam inquirendi veritatem non adhibet , ipse solus debitum petere non potest ob ratione modo dictam , sed tenetur reddere alteri non dubitanti , & bona fide petenti ; quia hic bonâ fide utitur jure suo , quo per alterius dubium privari non potest , nec debet : Idq; saltem post con-

summatum matrimonium; nam primo bimeltri si non sit consummatum matrimonium, non ad est talis obligatio reddendi, juxta dicta suo loco;

REGULA II.

Quoad impedimenta impeditia tantum: & specialiter, votum.

475 **C**Onuges, qui contraxerunt cum impedimento impediente vel prohibente tantum, non prohibentur, sed licet exercent copulam, duobus tantum casibus exceptis. 1. Si interdictum sit contrahere ob examen faciendum de impedimento dirimente dubio, peccant petendo, & reddendo, donec causa decidatur, & ipsis constet, nullum esse impedimentum; alioquin enim practice dubii exponerent se periculo iuricationis. 2. Quando coniugus emisit votum simplex castitatis, seu continentiae, quo voto directe excluditur actus conjugalis: ubi accurate ita distinguendum & resolvendum est.

476 I. Si votum continentiae perpetua editum est ante matrimonium contractum, tenetur voven servare tantum, quantum potest sine prajudicio conjugis: nimis ut durante matrimonio debitum non petat, et si petenti semper reddere teneatur: nam coniugus non obligatur ad petendum debitum, sed tantum ad reddendum. Expressè c. Si dicat. 33. q. 5. Unde si contingat alterum conjugem incestum cum illius consanguinea, vel adulterium committere, debet innocens suum votum (nisi dispensatum sit) perfeste

fecte servare, etiam non reddendo, quia tunc sine injuria conjugis potest. Ut ex communi docent Lessius *Lib. 2.c. 41.n. 53.* Layman *bic part. 3.c. 1.n. 10.* Diana *supra*, alii apud ipsos. Soluto vero matrimonio, etiamsi antea in petendo debito ab Episcopo vel privilegiato dispensatum fuerit, rursus continentia integra servanda erit, neque ad alias nuptias transire licebit sine expressa Summi Pontificis dispensatione, cui votum illud semper reservatum est. Prout latius docetur in materia de votis.

II. Si votum editum fuit post nuptias, ac 477 matrimonium ratum ante consummationem, siquidem vovens scivit, se aliter votum suum exequi non posse, quam ingrediendo Religionem, censetur se ad id obligasse, & tenetur Religionem ingredi: qui enim promittit finem, implicite etiam promittit medium unicum necessarium ad eum finem, si id intelligat: unicum autem medium exequendi votum continentiae simpliciter habet conjux, ut ante consummationem ingrediatur Religionem: ergo tunc vovendo absolutam continentiam ad id se obligasse censetur. Secundus est, si vovens hoc non intellexit, sed putavit se in matrimonio posse continentiam servare, vel putavit alterum conjugem consensurum, tunc enim solum tenetur abstine-re a petendo, reddere autem cogitur, ut in priori casu. Ex communi *Coninck*, *Layman*, alii passim.

III. Si votum à conjuge editum fuit post 478

Ff 5

matri-

matrimonium jam consummatum, rursus distinguendum est, factum sit sine, vel cum consensu, vel approbativo, vel permissivo tantum, alterius conjugis? Si votum emissum absque omni consensu, sed nesciente vel contradicente altero conjuge, censetur se obligasse in quantum potuit sine ejus præjudicio, ut scilicet à petendo abstineat, & si ab obligatione reddendi liberetur per adulterium, incestum, & maximè mortem conjugis, in continentia perpetua maneat. Si verò votum editum sit cum pleno positivo & approbativo consensu conjugis juri suo renuntiare volentis. (& maximè si emissum ab ambobus mutuo consensu per modum mutuæ conventionis.) tunc omnino obligatur, ut neque petere, neque reddere unquam liceat sub mortali; secundum omnes. Secundis si votum emissum sit cum consensu permissivo tantum alterius conjugis, scilicet permittentis solum alterum vovere, sed salvo jure suo, tunc enim huius juri suo non renuntianti vovens reddere debitum obligatus manebit. Quin etiam si absolutè priùs consenserit, posteà tamen pœnitentia de concessione, & maximè si in gravi incontinentiæ periculo versetur, votum alterius quoad redendum obligare cessabit, quatenus majoris boni impeditivum est. Ut contrà alios cum aliis docet Sanchez *Lib. 9. disp. 7.* Sed tuius longè esse super eâ re dispensationem petere, rectè monet Layman *citat. c. I. n. 14.* ad finem.

479 IV. Qui vovit ingredi Religionem, aut faciat

eros Ordines suscipere, jam alibi dictum, peccare quidem mortaliter contrahendo matrimonium; at post contractum posse licet reddere, & petere; sed intellige tunc, & adde nunc, saltem post primam consummationem. Etenim probabilissimum est, eum, qui vovit Religionem ingredi, peccare mortaliter primâ consummatione, non tantum petendo, de quo vix dubitari potest, sed etiam reddendo, maxime intra primum bimestre. *Ratio est*: quia quamdiu intra primum bimestre matrimonium manet duntaxat ratum, certò habet jus ingrediendi Religionem, neque ab altera parte compelli potest ad copulam: per consummationem autem reddit primùm sui voti executionem impossibilem: Atqui culpabiliter reddere sibi impossibilem executionem voti, vel cuiusvis obligationis sub mortali, mortale est; ergo, &c. Ita cum D. Thoma suo tempore communis DD. Et etiamnum docent multi RR. Coton. Dicastill. apud Gobat Tract. 9. casu 1. num. 59. Herincx disp. 6. q. 2. n. 17. Post consummationem autem facta jam impossibili impletione sui voti, licet & validè deinceps poterit petere & reddere debitum, donec conjuge moriente, aut adulterante, aut Religionem ingrediendi consentiente, &c. ipse votum suum debitè exequatur, sicut obligatur. Verum quamvis hæc doctrina tempore D. Thomæ communis fuerit, attamen posteriores Theologi tanto numero apud Dianam **parte II. tract. 5. resolut. 4.** consentientem tali abso-

460 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*
absolutè concedunt licentiam liberè consum-
mandi reddendo debitum, ut sentiam cum Go-
bat tract. 10. casu 16. num. 629. tali à confe-
fario absque scrupulo peccati gravis posse per-
mitti redditjonem debiti etiam primâ vice pe-
tentí, maximè post primum bimestre, imò &
intrà, & simpliciter, uti cum multis contrá
multos expresse docet Tannerus *Disp. 8. quæst.*
6. n. 56.

REGULA III.

Quoad impedimentum matrimonio super-
veniens.

480 **I**Mpedimentum dirimens matrimonium con-
trahendum post contractum matrimonio su-
perveniens privat jure petendi debitum, ut sci-
licet nec valide, nec licite petere possit, pe-
tendóque peccet mortaliter, et si innocentí
conjugi teneatur reddere. *Omnis.* Hujusmodi
autem impedimenta matrimonio supervenien-
tia tantum possunt esse sequentia. I. Affinitas
contracta cum proprio conjuge, ex incestu cum
consanguinea ejusdem conjugis in primo &
secundo gradu tantum, claro jure, privat jure
& facultate petendi debitum, sic ut nec valide,
nec obligatoriè, nec licite sub mortali possit
petere debitum; attamen parti innocentí red-
dere tenetur. De quo jam satis dictum c. I.
sett. I. cum de impedimento affinitatis. Dico auté
incestus; nam adulterium solum non incestuo-
sum non privat jure petendi debitum, nisi qua-
tenus

tenus conjux innocens sciens adulterium commisum, ei debitum justè negare potest; quare adulter vel adultera semper licite petet debitum saltem rogando, solum validè & obligatoriè non poterit exigere, quando adulterium conjugi innocentia apertum est, ut mox indicabo. Dico etiam incestuosus cum consanguine & conjugis, non enim jure petendi debitum privatur is, qui peccavit cum affine tantum propriæ conjugis, cum iste sit impropriè incestus, & nimis impropriè contrahatur affinitas cum propria uxore, quippe quam, si non esset uxor, adhuc ducere posset. Ut contra nostrum Rodriguez docet communis DD. cum Sanchez cit:

II. Cognatio spiritualis contracta cum coniuge ex Baptismo vel susceptione propriæ communis prolixi, etiam privat jure & facultate petendi debitum secundum longe probabiliorem sententiam apud Sanchez mox citandum. At certè & què probabilitè, vel probabilitè negant alii jam satis communiter. Durand. Cajet. Suarez, aliisque congestis ipse Sanchez l. 9. disp. 26. Coninck. Hurtad. Dicastill. ac totis viribus Perez disp. 26: sect. 6. Herincx disp. 7. q. 2. n. 10. Ratio sufficientissima est; quod hoc nullo claro jure ostendi possit; absque claro autem jure non est asserenda tam gravis pœna. Quare ego cum Gobat citato casu. s. n. 615. etiam secluso privilegio, tuto sequerer in praxi hanc sententiam.

III. Professio Religionis & suscep⁴⁶²ti⁴⁶³ Ordinatio

Ordinis post matrimonium contractum, vel etiā consummatum qualiter valeant, & non valeant & si non valeant, qualiter impedian petionem debiti satis dictum est c. I. §. ult. Similiter quod impedimenta impediania tantum, matrimonio tantum supervenire potest votum simplex continentiae, Religionis ingrediendae, vel sacri Ordinis suscipiendi, de quibus etiam satis est dictum.

483 IV. Circa prædicta omnia pro praxi nota adhuc tria confessarie. *Primum.* Quovis impedimento obstrictus ac jure vel facultate petendi debitum privatus conjux v.g. incestuosus, aut voto continentiae adstrictus, si intelligat ex eo, quod nunquam petat debitum, matrimonium conjugi, præfertim uxori, fieri onerosum, ut pote vel quia præ verecundia ita petere non audet, vel quia in periculo incontinentiae versatur; vel his seclusis, quia male de ipso suspicatura sit, poterit in gratiam conjugis se ad debitum modestè insinuate. Ita communis. *Sotus*, *Ledesma*, aliisque citatis Sanchez l. 9. disp. 7. Layman, & alii citati. Ratio est: quia neque impedimenta inducta ab Ecclesia, neque ipsa vota obligant cum tanto rigore vel impedimento majoris boni; id verò tutissime fiet per modū interrogatio-
nis, annon placeat, &c. quod si respondeat con-
jux modo imperativo, res salva est; tunc enim
hæc petens, ipse potius reddens erit: at si ipsa non
respondeat, sed vicissim interroget, cur ego non
faciam more solito? facile respondetur, se nō ampli-
fc

us oblectari multum, ipsi tantum gratificari vel-
le. Alterum est; certum esse, quod ignoran-
tia & facti & juris seu legis privantis jure peten-
di debitum excusat ignorantem legem privan-
tem hoc jure, ut eo non privetur. Ex commu-
ni Layman tract. IC. parte 4. c. 8. n. 8. Ter-
tium est: cum privatis jure petendi debitum, si-
ve propter incestum, sive propter simplex vo-
tum castitatis dispensare posse confessarios Men-
dicantium a suis Provincialibus deputatos, per
privilegia non tantum vive vocis oraculi (quæ
per Tridentinum revocata novimus) sed etiam
per veras Bullas seu Brevia concessa, ut bene
probat præter alios Quintanaduennas singula-
rium tract. 9. singulari 1. a n. 6. atque ibidem
singulari 11. observat, eosdem Mendicantes,
quandoquidem pollent hac facultate, etiam
extra Sacramentum pœnitentiæ posse eos di-
spensare, etiam cum absentibus. Ac proin
(ait Gobat cit. n. 604.) si Parochus scribat tali
Religioso: peto reverentiam vestram, ut di-
spenset cum NN. in petitione debiti: erit res
salva, cum confessarius rescripferit: dispenso.
Dummodò subsit justa causa, quæ vix potest de-
esse. Quod valde nota.

R E G U L A IV.

Quoad speciem peccati.

C opula habita inter personas, quarum ma-
trimonium ob impedimentum non subli-
stit, vel alias jure petendi debitum privatæ
sunt.

sunt, tunc accipit specialem malitiam necessariò in confessione explicandam, quando impedimentum jure Divino vel Ecclesiastico induitum fuit præcipue propter ipsam copulam tanquam specialem indecentiam & deformitatem habentem inter tales personas contra aliquam virtutem specialem, aut *Religionis*, ut videre est in impedimento voti solemnis, sive ordinis, cultus disparitatis; aut *pietatis ac reverentiae erga sanguine junctos*, ut in impedimento consanguinitatis, affinitatis; cognitionis spiritualis ac legalis; aut contra virtutem *justitia*; ut in impedimento ligaminis, &c. In his enim præter peccatum mortale fornicationis contra virtutem continentiae, copula illa accipit specialem speciem malitiae contra illam aliam virtutem; utpote sacrilegii, incestus, adulterii, &c. utique necessario explicandam in confessione. Secus vero res habet, quando impedimentum matrimonii induitum fuit, non propter specialem indecentiam copulae carnalis inter tales personas, sed ob aliam causam, utpote ob criminis punitionem, ob matrimonii libertatem tuendam, &c. ut videatur licet impedimento criminis, raptus, metus, &c. Quo casu si quis cum muliere tanquam conjugi conjungatur, soium simplicem fornicationem committit, perinde ac alii soluti: nisi facerent fortè id in contemptum Ecclesiae; aut formaliter non obediendi intentione, tunc enim & contrahendo, & utendo matrimonio committerent speciale peccatum inobedientiae formalis,

malis, semper & in omni materia mortale. Ita communissima. Sanchez lib. 7. disp. 5. num. 7. Coninck citat. dub. 2. in fine Layman citatus t. 1. n. 6. Et præ alijs optimè Perez, omnia impedimenta sigillatim percurrentis disp. 27. Sect. 2.

§. II.

Debito fine.

Quo fine, quâve intentione contrahendum 485 sit matrimonium, ut non peccetur, jam dictum est c. 1. sect. 3. Jam videndum est, quo fine, vel intentione matrimonio utendum, seu copula conjugalis exercenda sit, ut honestè, vel saltem licite absque peccato fiat. Pono iterum quatuor velut regulas.

Prima. Licitum & sanctum est conjugio uti ad finem generationis prolis, ad evitandam incontinentiam in comparte, aut ad satisfactiō nem sui debiti. **O**mnes. Ratio clara est, quia generatio prolis est finis principalis matrimonii, & actus matrimonialis, ideoque semper licite & sancte intenditur; quam rectam matrimonii intentionem ab Angelo edoctus exprimit Tobias junior Tob. 8. dicens: *Et nunc Domine tu sis, quia non luxuria causâ accipio sororem meam conjugem, sed solâ posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum.* Vitare autem incontinentiam est finis matrimonii secundarius, & respectu compartis debitus est ex charitate: *satisfacere animem debito postulato.*

PARS IV. SACRAMENT. Gg

obli-

obligatur conjux ex justitia & bono fidei matrimonialis.

487 *Secunda.* Licitum est conjugi etiam coniugio uti ad evitandam incontinentiam in se ipsis tantum, idque etiam absque intentione formaliter prolixi generanda, utpote, quia ob senectutem, vel sterilitatem non est spes generandi problem, vel quia jam imprægnata uxor ultra concipere nequit, &c. Idque etiam si conjuges ob paupertatem, vel similem causam non malam optent non concipi, non generari, multiplicari problem. Ita contra *D. Thomam & D. Bonavent.* aliósque veteres non paucos in 4. disp. 31. communis DD. cum Navarro disp. 16. num. 32. *Sanchez, Layman,* alii passim. Ratio est; quia matrimonium post lapsum hominis à Deo ordinatum est in remedium concupiscentiæ, ut indicat Apostolus 1. ad Corinth. 7. Propter fornicationem unusquisque uxorem habeat &c. Et post: revertimini in id ipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram. Nec admittenda est limitatio aliquorum apud Sanchez l. 9. disp. 9. tunc solum licitum esse matrimonio uti propter evitandam incontinentiam, quando alia remedia carnis coercendæ non sufficere videntur: Cùm enim ipsum matrimonium institutum sit in remedium incontinentiæ, ejusque actus de se honestus sit: cur alia remedia præferri deberent? esset revera hoc materia infinitorum scrupulorum & anxietatum conjugibus, præsertim, qui sine spe prolixi, importuna-

conjuge sterili, vel jam prægnante, copulantur, si semper examinare deberent, an aliis mediis v. g. orationibus, jejuniis, &c. concupiscentiæ suæ mederi possint. Ut bene notat Layman hic part. 3. tract. 4. n. 2. in fine.

Tertia. Conjugio uti solius libidinis vel vno- 488
luptatis exercendæ gratiâ, est peccatum veniale.
 Ita expressè S. Augustin. *l. de bono conjug. c. 6.*
 dicens: *conjugalis concubitus generandi causâ*
non habet culpam, concupiscentia vero satianda
tantum cum conjugi, veniale. Estque comuni-
 niss. DD. cum D. Thoma, D. Bonavent. Scoto
in 4. d. 31. aliisque congestis Sanchez *l. 9.*
disp. 11. quidquid aliqui cum Diana ab omni pec-
 cato, modò improbabiliter, excusare conentur:
 est enim inter propositiones novissimè ab Inno-
 centio XI. damnatas etiam hæc, ordine 9. *Opus*
conjugii ob solam voluptatem exercitum omni pe-
nitiùscaret culpâ, ac defectu veniali. Ratio est;
 quia est inversio ordinis à natura inditi; volu-
 ptas enim venerea indita est à natura ad acuen-
 dam ipsam operationem naturalem & prom-
 ptiorem reddendam: ergo contra ordinem na-
 turæ pugnat, qui operationem ad delectationem
 refert, cum delectatio amplectenda sit propter
 operationem: idemque est in cibo, potu, som-
 no. Contingitque sæpe in eo peccari mortaliter,
 quanto in ea voluptate ultimum finem consti-
 tuunt, seu propter illam legem Dei transgredi-
 parati sunt, quo sensu Archangelus Raphaël di-
 xit Tobiae juniori. *Tob. 6.* *Hi qui conjugium*

468 Theol. Sacrament. Pars IV Cap. II.

ita suscipiunt, ut Deum à sua mente excludant;
et sua libidini ita vacent, sicut equus et mulus;
quibus non est intellectus, habet potestatem Da-
monium super eos.

489 Quarta. Seclusa intentione generandi pro-
lem, vel evitandi incontinentiam, cuius peri-
culum non adest, conjugio uti solius corporalis
sanitatis causâ, esse culpam venialem in petente;
docent DD. satis multi cum S. Thoma cit. diff.
31. q. 2. 2. a. 2. ad 4. eò quod sit piorum homi-
num persuasio copulam conjugalem non vaca-
re culpâ, nisi referatur ad bonum fidei & prolis.
Verum id longè probabilius negant, & omni
culpâ liberant jam alii. Communissima cum
Sanchez & Layman citatis, cum enim matrimo-
nium præcipue institutum sit ad propagatio-
nem speciei; videtur etiam secundariò institu-
tum ad conservationem individui generantis;
cum species nisi salvis individuis propagari non
possit. De his plura curiosa apud citatos;

§. III.

Debito modo, & circumstantiis.

REGULA I.

490 **M**odus essentialis copulae ut potè princi-
paliter ad generationem proli's ordinataz
est, ut siat cum immissione & retentione semi-
nis intra vas naturale. Ratio patet; quia alioquin,
nisi recipiatur, & retineatur ibi semen, impossi-
bilis erit generatio: ideoque peccatum contra
naturam. Peccant ergo mortaliter & gravissime
con-

conjuges toties , quoties se polluentes (De hoc specialius §. seq.) seu voluntariè abruptâ copulâ semen extra effundentes ; uxores ad hoc cooperantes , consentientes , vel semen jam receptum ejientes , quacunque da causa fiat , sive paupertatis ; ne multiplicetur proles , sive infirmitatis vitandæ , sive etiam periculo mortis , in partu v. g. evitandæ. Certum apud omnes , Sanchez Lib. 9. disp. 17. n. 19. alii passim : ad dente Dicastillo apud Gobat num. 590. etiam minimam deliberatam effusionem semenis extrâ vas esse mortale crimen , *Ratio* clara est ; quia omnis voluntaria effusio semenis extra vas est intrinsecè mala , & peccatum contrâ naturam , quippe directè excludens finem principalem conjugii , & copulæ carnalis , scilicet generationem prolis , ac proin nullo fine , nullâ causâ necessitatis cohonestari potest. Unde etiam in fornicatione inter solutos est circumstantia mutans speciem necessariò in confessione explicanda ; est enim tunc iunctio fornicatio , & completa mollities , nisi ipsos ignorantia excusat , prout reverè plerumque ignorant , atque id exprimunt quasi pro minuendo suo peccato ; quare cautus sit confessarius in interrogando. Intelligendum est semper si voluntarie fiat , & ex proposito ad impediendam generationem , vel ob aliam quamvis causam. Secùs est 1. Si præter intentionem accidat , utpote ex festinatione , ex metu , ob senium , ob indispositionem alterius partis. Adde etiam , ex malitia solius alterius

partis, et si enim uxor sciat maritum solere copulam abrumpere, & semen effundere, non tamen peccat nec perendo, nec reddendo, dummodo ipsa non consentiat, nec cooperetur, quia non sequitur ex actione uxorius, sed præcisè ex malitia viri. 2. Si fiat ob impotentiam aliquam corporalem quamdiù probabilis spes superest copulam debitè perficiendi: tamdiù enim licet eis conari ad copulam; quamvis præter intentionem sæpius contingat maritum semen extrà vas effundere, donec omnino desperetur de copula perficienda, juxta dicta c. i. n. 127. *de impedimento impotentiae*. De hoc latè Sanchez citat. *disp. 17. n. 23.* addens: quamvis, ubi non constat impotentiam esse perpetuam, sibi vía persuadeat fore, ut illa vice, quā congriditur, intrà vas non possit seminare, posset tamen depositâ conscientiâ accedere ad uxorem. Et n. 26. addit: ab omnibus admitti judicium Cajetani, qui censuit quemdam maritum, qui toto biennio nequiverat seminare intra vas, at elapsi sexennio potuit, & non deliquerit illis sex annis conlando habere perfectam, sicut priùs habuerat, copulam, eo quod semper probabiliter speraret se habiturum illam. 3. Insuper cessante omnibus periculo pollutionis in utroque conjugi, conjuges mutuo consensu inchoatam copulam abrumpentes, ne proles generetur, sive ob impotiam, sive ob aliam causam, non peccare mortaliter, docent DD. satis communiter, *Cajetanus, Paludanus, Armil. S. 4*, aliisq; congestis San-

Sánchez Lib. 9. disp. 19. Layman citatus. Qui id etiam ab omni culpa excusant, quando justa causa subest v. g. ob paupertatem, ne multiplacentur proles ex una parte, ex altera verò parte ad sedandam aliqualiter concupiscentiam, & incontinentiam vitandam. Ratio est; quia vasis illa fœminei penetratio absque seminatione, & pollutionis periculo reputatur instar tactuum partium pudendarum, qui inter conjuges permissi sunt. Si autem fœmina jam seminavit, aut ad id excitata sit, lethaliter delinquit maritus, data operâ desitens ante suam seminationem, ut meritò advertit Sanchez ibid. n. 4. Atqui in totum sane probabiliter contradicunt Sylvester, Henriquez, aliisque citati. 4. Diana parte 3. resolut. 37. sic scribit: *quidam inchoat copulam cum uxore, & poste à ob morbi periculum de ejus consensu se retrahebat, verum ex hoc aliquando sequebatur pollutio, quasitum à me fuit, ant talis actus esset licitus?* Respondi affirmativè Sie iste, quem vide. De hoc iterum §. sequenti.

REGULA II.

Modus copulæ conveniens, & sanum est⁴⁹¹ consilium; ut conjuges carent, ut simul utriusque semen effundatur, eò quod id multum conducere ad prolificandum doceant Medici; quare tardiori ad seminandum permittendum, immò consulendum est, ut antè concubitum tactibus excitetur ac venerem, ut sic possit in ipso concubitu simul seminare: ejus tamen rei nulla

est necessitas vel obligatio : Quare dum virile
men effundit , non tenetur fœminæ seminatio-
nem exspectare : neq; culpæ saltem lethalis reus
erit vir prius tactibus incitans venerem , sciens
se ob id citius fœminâ seminare. Ita cum aliis
Sanchez citat. disp. 17. n. 8. q. 10. &. 11. Ad-
dens n. 12. ubi vir semine intrâ vas recepto,
membrum virile extraxit , licet fœminæ , quæ
nondum effudit , tactibus se excitare , donec &
ipsa seminet , quia hæc provocatio est actus
conjugalis perfectio & consummatio. Confir-
matur , quia alias maximo & evidentissimo pe-
riculo admittendi peccata mortalia esset exposi-
ta fœmina. Hæc vitâ & moribus verè virgineus,
sed doctrinâ Physicus Sanchez , cui subscribunt
expressè Bonacina de matrim. q. 4. part. 6. n.
14. Perez disp. 94. Sect. 8. Basilius Pontius l. 10.
c. 11. Dicastil. disp. 9. dub. 7. n. 51. Diana part.
2. tract. 17. resol. 31. (testans ita sentire Lessium)
Gobat cas. 15. n. 591. meritò reprehendens
Stephanum de S. Paulo scribentem oppositam
sententiam esse omnium communiter. Certe
hæc doctrina mihi non raro fuit necessaria in
confessionali. Similiter autem econtra , neque
etiam uxorem peccare , si viro ulum validis con-
cedat , ipsa verò animum ad alia convertat , ne
concitetur ad seminationem , & sic impeditur
generatio prolis ob suprà dictam aliquam iustam
causam , docent ibidem Sanchez n. 5. Perez Sect.
8. Dicastil , Escobar , alii cum Diana part. 5.
tract. 14. resol. 38. Gobat n. 592.

RE.

REGUL. A III.

Modus copulæ licitæ necessario requirit⁴⁹² situm corporum aptum ad semen intravas infundendum & retinendum. Situs naturalis ordinarius copulæ est jacendo, viro incubo & fœminâ succubâ copulari. Hic enim modus est aptissimus ad seminis virilis effusionem, intravas immissionem, & retentionem: à quo modo, quò magis deviat situs, eo magis adversabitur naturæ. Prima & modica deviatio est jacendo à latere vel stando copulari: hiç jam non æquè tuta est seminis in vase receptio & retentio: certò tamen tuta satis. 2. Etiam deviatio est præpostorè à tergo copulari more pecudum: hic jam etiam est periculum effusionis, attamen sane non certum, nec ordinariè, cum eo situ fœmina semen integrum & recipere & retinere, si velit, regulariter possit. 3. Et deterrima deviatio est, conversim viro succubo & fœminâ incubâ copulari: ubi præter periculum gravius effusionis seminis, etiam conditio personæ naturalis variatur, est enim naturale viro agere, & fœminæ pati: eo autem modo potius vir patitur, & fœmina agit. Iстis ergò modis innaturalibus, præfertim secundo & tertio, copulari peccatum mortale censem DD. gravissimi bono numero citati à Sanchez Lib. 9. disp. 16.

Verum communis jam & longè probabilior⁴⁹³ est sententia DD. cum ipso Sanchez ibidem, Layman, Perez, alii citati. Nimirūm: Quo-

G g s cun-

cunque dictorum modorum copulari servatova-
se naturali, & secluso certo periculo effusionis
seminis, etiam solius voluptatis gratia, absq; alia
justa causa non esse peccatum mortale (sed cer-
tè crassum veniale) ut valde increpandi sint ita
sine necessitate copulantes. *Ratio est*; quia est
sanè abusus, & inversio ordinis naturæ, adeoque
culpâ vacare non potens. Attamen certe inter
conjuges non potest rationabiliter damnari pec-
cati mortalit, tum quia versatur tantum circa
accidentalia copulæ, cùm substantialia omnia
serventur, utpote vas debitum, immissio &
retentio seminis, ut supponitur; tum quia ex
nullo dictorum modorum etiam tertio est cer-
tum periculum effusionis seminis extra vas:
quia semen non recipitur per vas in matricem
per infusionem, vel descensum, sed per attrac-
tionem virtute naturali attractiva seminis,
ut demonstrant Medici. Quare quando viri
confitentur, se ita præpostere congressos cum
uxoribus, non est opus communiter querere,
utrum effuderint semen extra vas, sed potius eis
dicendum, ut abstineant à tali concubitu, eo
quod multi sapientes eum concubitum dam-
nent peccati mortalit; tametsi ali plures sapien-
tes sentiant clementius; quod addi etiam quan-
doque potest, ut parcant conscientia & pudori
uxoru, quæ forte credent, id continere cri-
men mortale, & tamen fortassis præ verecundia
non confitebuntur, prout experientia compe-
rerunt confessarii. Cæterum apud omnes con-
stan-

stant est, mortaliter delinquere conjuges, si ita varient situm cum præviso periculo effusionis semenis; aut si ob peculiarem corporis dispositionem, aut morbum fieri soleat, ut uno ex illis innaturalibus modis concubendi effundatur semen, aut denique (saltem ex conscientia erronea.) Si ex intentione ita irgrediantur v.g. stando, &c. ut ea ratione proles non nascatur, sicut enim mortale est actu, & re ipsâ positivè impedire generationem per concubitum innaturnale; ita & mortale est velle sic eam impedire, et si erroneè & falso credentes ita impediiri. Contrà verò si secluso prædicto periculo ob justam causam fiat variatio sitûs (v.g. Quia uxori prægnanti timetur periculum, si incumbatur ventri, vel quia vir debilis membrum ea ratione melius stabilit, &c.) omni culpâ vacabit præpostorè coire servato debito vase, ut notwithstanding citati. Nullo tamen casu licebit copulam inchoare extrà vas naturale. Ut §. sequenti patebit.

REGULA IV.

Modus licitus copulæ requirit eas circum-⁴⁹⁴ stantias temporis, loci &c. quibus copula terminos legis & honestatis naturalis non excedat, ut nimirùm fiat loco & tempore secreto, & non prohibito. Locum secretum esse oportere ipsa naturalis verecundia dictat: & ne in loco sacro fiat, lex Ecclesiæ prohibet sub mortali, extrà tamen casum urgentis necessitatibus,

tis, ut si conjuges diu deberent esse inclusi in loco sacro, vel tempore belli in desertis Ecclesiis habitare cogerentur, ut docetur in materia de sacrilegiis, & nos aliquid c. sequenti. Tempus etiam secretum, & nocturnum eadem naturalis verecundia suadet, sed non obligat, ut raro in circumstantia temporis peccetur. Aliqua tamen ex dictis notanda sunt. 1. Conjuges post matrimonium ratum primo bimestri liberos esse ab obligatione reddendi debitum, jam supra audivisti satis. 2. Concil. Trid. Sess. 24. c. 1. De reformat. matrimonii, hortatur conjuges, ut ante benedictionem sacerdotalem à proprio Parrocho, vel altero de ejusdem vel Ordinarii licentiâ collatâ, in eadem domo non habitent, nec matrimonium consumment. Cùm autem illa vocula *hortatur*, consilium potius, quam præceptum significet, ideo probabilis est sententia Navarri c. 2. n. 38. ac aliorum cum Layman lib. 5. tract. 10. parte 2. c. 4. n. 12. nullam culpam esse per se loquendo, secluso contemptu vel scandalo, si conjuges ante benedictionem matrimonium consumment, licet alii communiter culpam veniale agnoscant, faventesque Sanchez lib. 3. disp. 12. latè de hoc agens.

Convenientissimum & decentissimum est pro antiquissima & sanctissima consuetudine eo die, quo recipienda vel recepta est sacrosancta Eucharistia, abstinere à debito conjugali petendo. Ita omnes SS. PP. & DD. Hieron. in Apologia ad Damasum: *Illorum, inquit, conscientiam conuenio*

Venio, qui eodem die post coitum communi-
cant &c. Quam quidem consuetudinem Le-
gis vim obtinuisse, ut saltem sub veniali obliget,
venialiterque peccent conjuges, eodem die post
copulam ad Eucharistiam accedentes, docent
multi graves DD. apud Sanchez lib. 9. disp. 13.
n. 2. Et mordicus noster Marchant Tribunal.
tom. 3. sen specul. p. 3. tract. 1. tit. 12. quast.
4 §. 4. Verum communis est sententia DD. quos
latè titat, & sequitur Sanchez *ibidem* num. 5:
eumque fecuti RR. omnes: quòd si debitum
petatur, & reddatur recto fine; & sine omni alia
culpa, nulla erit culpa eo die ad Eucharistiam
accedere, quia actus ille de se est bonus & hone-
stus: imo meritorius, & carnalis voluptas ad-
mixta propter bonum finem licitæ copulæ pit-
rificatur; quòd si verò copula conjugalis petat-
ur, & reddatur ex merâ nimia concupiscentia;
& voluptatis capienda causâ, sanè plerumq; erit
culpa venialis; eo die Eucharistiam sumere ob-
magnam indecentiam & inconvenientiam ad
Sacramentum puritatis. Excepto tamen, nisi
justa causa excusat, & indicentiam collonestet;
utpotè quia est magnum festum; in quo valde
deceat communicare; vel nisi quis communi-
cet, alii prayè judicabunt, vel scandalizabantur;
vel quia quis speciali præparatione & devotione
indecentiam illam suppleat. Legelatè Sanchez
citatum disp. 13. tota. Eâdem ratione dicen-
dum de copula habita post Eucharistiam eo
die sumpta: Et quæ de culpa dicta, intelligen-
da

478 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*
da sunt ex parte potentis maximè, nam reddens
ipsâ obligatione suâ à tali culpa excusatur.

§. IV.

Et intrà terminos honestatis naturalis.

¶ **V**erè certa est regula communiter assignata:
conjugib⁹ in usu matrimonii una cum
ipsa copula licere etiam accessoria, seu omnia ad
eum usum copulamque carnalem dispositiva,
corde, ore, opere; ut sunt affectiones carnales,
imaginationes, delectationes morosæ, aspectus,
sermones venerei, amplexus, oscula, tactus
&c. intrà terminos honestatis naturalis: adeò
ut tunc certò peccent mortaliter, si limites ho-
nestatis naturalis notabiliter excedant, alias non.
Sic omnes fatentur, & in terminis rectè propo-
nit noster Marchant. *tom. 2. tract. 7. titulo 2.*
in appendice. Ratio est; quia tota illa indulgen-
tiā conjugibus data est, & tantum dari potuit ab
auctore naturæ intrà terminos honestatis natu-
ralis, & concubitū humani rationalis, seu qua-
tenus illa secundum naturam, & rectam ratio-
nem ad naturalem humanum & ordinarium
concubitum ordinantur. Hos limites quod quis
magis egreditur, eo magis ad peccatum contrà
naturam accedit, utpote mollitiei, sodomie
&c. Eoque gravius peccabit mortaliter. Vera
& certa sunt hæc omnia. At at undē sciam
n particulari, vel alteri exponam excedi, vel
non excedi notabiliter terminos honestatis na-
turalis, ideoque peccari mortaliter, nec ne? Per-

mo

molesta, maximè tamen practica est hæc quæstio, quâ sapissimè pulsantur confessarii à conjugatis, præfertim fœminis & novis nuptis, ubi cautus sit confessarius. quoad fœminas maximè, nihil ex se in particulari resolvat, sed vel eas ad matres, si habent, vel cognatas, aliásque conscientiosas, fidásque matronas ableget, vel eorum scrupulis de dictis & propositis, quam potest, honestissimè respondeat. Cùm viris locuturo audacius, pono rursùs claras propositiones, & velut regulas.

REGULA I. GENERALIS.

Conjuges quoad actus impudicos, tactus⁴⁹⁶ &c. tunc tantum terminos honestatis naturalis notabiliter excedunt, & mortaliter certò peccant, quandò agunt, attentant, vel admittunt voluntariè aliquid contra naturam, aut sodomitice, aut cum præviso periculo pollutio- nis voluntariæ, seu cum periculo consensu in illo; alioquin aut omnino non, aut non nisi venialiter delinquent. Hanc Regulam etsi interminis non reperi, longa tamen & improba lectione plus quam triginta authorum, omnium hoc collimantium collegi, & tanquam facilem & expeditam libens communico. *Ratio regulæ* est; quia ex una parte exceduntur sine dubio mortaliter limites honestatis naturalis, quando sic proximè ad peccatum contrà naturam acceditur. Ex altera autem parte: cuicunque licet principale, debet etiam licere accessorium: cùm

ergo

ergo conjugibus licitum sit principale copula; non debent eis esse illicita (saltem mortaliter) accessoria ; seu quæcunque ad copulam induciva, dispositiua & præparatoria, quamdiu limites honestatis naturalis dictis modis non excedunt. Hæc 2. pars regulæ declarabitur per regulas sequentes. Jam quoad i: partem sic breviter declaro. Sed castis omnia casta, & juxta Apostolum: *omnia munda mundis.*

497 I. Copula sodomitica inter conjuges , inuale innaturali quocunque consummata , vel animo ibi consummandi inchoata ; est peccatum mortale contrà naturau tam ex parte petentis, quam redditis. *Omnis.* Estò enim vir habeat potestatem in corpus uxorius , non tamen habet ad quemcunque usum , sed ad usum uxorum naturalem intra vas legitimum tantum in ordine ad generationem. Insuper ex D. Augustinô lib. de bono conjug. c. i r. & communî DD. recte docet Sanchez. citatus ; id esse gravius peccatum inter conjuges , quam inter solutos : quia inter solutos est solùm peccatum fornicationis contrà naturam ; inter conjugatos autem est simul etiam formale adulterium, tam ex parte viri petentis , quam ex parte uxorius consentientis : quia sic reverè peccant contrà bonum fidei, quo ex vi contractus matrimonii obligantur invicem ad concubitum naturalem aptum generationi tantum : ergo extra vas naturale coeuntes æqnè violent fidem datam matrimonii , ac si cum aliis ambo concubuissent : quare

quare eleganter D. Ambros. lib. *De Patriarchis.* relatus c. *nemo sibi* 32. *quest 4.* dicit: nec hoc solum est adulterium peccare cum aliena conjugi, sed omne, quod non habet potestatem conjugii &c. ac proin ea circumstantia tanquam speciem mutans scilicet copulae Sodomiticæ cum propria conjugi necessariò est in confessione explicanda. Lege Sanchez l. 9. *disp.* 18. satis Teutonicum.

Navarrus quidem Consil. 7. *de penitent*
& remission. satis aperte excusat à mortali matrimoniū, qui volens legitimè copulari uxori, sed quod se excitet, & majoris voluptatis captandæ gratiā, inchoat cum ea copulam sodomiticam in vase præpostero cum intentione non ibi, sed in vase naturali consummandi. At contrà esse certò peccatum mortale Sodomiae inchoatae cum viris doctissimis à se consultis merito docet Sanchez *cit. disp.* 17. *num.* 5. aliisque citatis sequitur Diana *part.* 2. *tract.* 17. *resol.* 37.

II. At cur dixisti: *in vase innaturali quocun-* 498
que? Urges me & te erubescere; non tamen fru-
 strâ quæris confessarie: dicam in aurem. Etsi
 forte non Sodomia propriè, certè species in-
 nominata, & infanda luxuria est (de qua ge-
 neratim fortè c. sequenti) & mortalissimum
 nefas, si conjuges etiam ore coeant usque ad
 seminationem. Quis putasset fieri posse, &
 quidem sæpe? Eadem species infanda inchoa-
 ta, & mortale peccatum erit merito, membrum
 pudendum ori uxoris immittere & delectari

PARS IV. SACRAM. H. h. moro-

morosè &c. Attamen simpliciter osculari, lambere, obiter solum ore excipere has partes inter conjuges à mortali excusant Filiuc. *tract. 20. n. 95.* Jacob. Marchant. ad 6. Praeceptum. Consentit Diana part. 4. *tract. 4. resolut 22.* Ita scribens: *Va Va conjugatis, si vera esset opinio* Paludani, Sylvestri, Rodriguez, docentium esse mortale, si conjuges inter se tangant, & osculen- tur pudenda propter solam impuritatem! Et ipse Sanchez cit. *Disp. 17. num. 5.* Sic scribit. *Quod si vir in superficie tantum vasis præposteri uxoris fricaret sua verenda, vel in os ejus intromi- teret, cessante omni pollutionis periculo, non cre- derem esse mortale.* Possunt hæ sententiæ servire confessario post factum, sed ante factum nullo modo consulendæ, quin imò graviter repre- hendi sunt talia facilitantes.

499 III. Certissimum quoque est peccare mor- taliter conjuges, quando vel seorsim, vel invi- cem se pollunt, seu tangunt cum pollutione seu effusione semenis extra vas directè volita & in- tenta. *Omnes.* cum id repugnet castitati conju- gali, ac fini principali feminis, & matrimonii: neque mollities naturæ contraria per conjugium cohonestari possit: & insuper ex communi sen- su DD. pollutio voluntaria conjugatorum (ea- dem ratione, quâ supra Sodomia) habet malitiam specialem, quasi adulterii formalis contra fidem conjugii, quæ scilicet prohibet omnem usum carnis extra limites conjugii, & obligat, ut uter- que servet alteri corpus suum: & confirmat il-

Iud D. Ambrosius supra allegatus. Non videt men (ait noster Herincx disp. 7. de matrim. q. 4.n. 21.) efficacem istius sententia ratione, varios etiam reprehendi pœnitentes, qui non apprehendebant specialem malitiam ex parte conjugii in pollutione; credentes fidem conjugii per hoc non frangi. Sic ille: cui post factum acquiesco, sed in futurum communem DD. sententiam inculco.

IV. Peccant insuper mortaliter conjuges, quando delectantur morose, exercent tactus, oscula, amplexus, aspectus, colloquia venerea cum præviso periculo pollutionis, seu seminationis extra vas, et si directè eam non intendant, nec subsit periculum consensùs directi in illam, si talia sicut solius voluptatis gratiâ, & nulla alia subsit justa causa exercendi tales tactus vel actus, prout apud omnes in confessio est: quod enim directè velle mortaliter illicitum est, etiam indirectè causare illicitum manet, nisi causa justa illum actionem excusat. Non ergo semper in conjugi petente, multò minus in reddente mortales sunt illi tactus & actus, facti cum præviso periculo pollutionis in se, vel in altero conjugi, quando nec ea est intenta in se, nec adest periculum consensùs directi in illam, sed solum quando sicut absque legitima causa excusante, quæ inter conjuges possunt esse variæ: & inter illas legitimam causam excusantem à mortali censem Sanchez l. 9. disp. 49. n. 37. Perez disp. 45. manifestationem & conservationem mutui amoris, præfertim ex parte reddentis: & con-

sensit Gobat *cas. 17. de matrimon. num. 667.*
Quando alioquin unus conjux alteri esset suscep-
tus de exiguo amore , unde facilè nascerentur
sinistri affectus : & ibidem resolvit casum valde
& frequenter practicum n. 668.

Titia uxor juvenis , jovialis & calidi genii,
maritum habet jam jam leptua genarium , ali-
quot tamen ex ipsa liberorum patrem , attamen
jam senio confectum , omnino impotentem;
amant tamen invicem. Maritus amans , quia ali-
ter non potest , rem tactibus agit , agit patitur,
& inde polluitur semel , bis , ter : anxia rogat
opem , hinc Deum & peccatum timet : illuc
maritum amat , carnis stimulos patitur peracres
Quæritur , an nihil , vel quid remedii superest?
Respondet Gobat his omnino verbis : Respon-
deo ex iam dictis , cùm illi tactus videantur pra-
etlicari ordinariè sine pollutione , tamen haec
quandoque sequatur præter directam utriusque
intentionem , cùm deinde appareat fieri non ex
mera libidine , sed ad testandum , fovendumque
amorem conjugalem , qui cæteroquin facile tri-
gescit in tam impari conjugio , ideo ex sententia
Sanchez & Fillucii non videri delinquere motu
taliter illis tactibus. Confirmo autoritate Dia-
næ , qui absolute & sine limitatione respondit
consultus , non peccare conjuges , qui in signum
amoris conjugalis se amplectuntur , quamvis
prævideatur secutura pollutio , quia affectus
conjugalis est sufficiens causa talem actum ex-
cusans. Sic restatur ipse part. 6. tract. 6. resolut.

27. Hactenus *Gobat*. Confirmat hic casus valde frequens judicium Ovidii :

Siqua voles aptè nubere, nube pari.

REGULA SECUNDA.

I. **N**tra terminos dictos honestatis naturalis ⁵⁰¹ affectus carnalis, sermones Venerei, oscula, amplexus, & tactus quicunque inter conjuges, dum sunt vel ad præparandum & excitandum invicem ad copulam, vel ad contestandum, aut fovendum amorem conjugalem, omni culpa vacant. *Omnes*. Ratio est: quia cui concessus est finis, etiam concessa sunt media ordinata ad illum finem; finis autem conjugum est amor & copula; utriusque media sunt illa prædicta: ergo. Ex communi Sanchez l. 9. disp. 44. Quod si vero ejusmodi siant, & referantur ad majorem voluptatem in ipsa copula captandam, ad summum sunt culpa venialis; quia referuntur ad actum solum venialiter malum; nam & ipsa copula solius voluptatis captandæ gratia exercita tantum venialis est, ut paulo supra dictum. Communis cum Sanchez citatio n. 9.

II. Insuper etiamsi ejusmodi actus & tactus ⁵⁰² siant ad solam voluptatem in ipsismet captandam absque ordine, vel animo perveniendi ad ipsam copulam, non excedit culpam venialem, uti contra D. Antonin. *Paludan. Sylvest. Maragrit. Rodriguez*, alias non paucos, ex communis DD. plurimis citatis docet Sanchez lib. 9. disp. 44. n. 12. sic scribens: *procul dubio dicens*

dum est solum esse culpam venialem tactus inter conjuges ob solam voluptatem captandam absque animo pervenienti ad copulam. Sic ille. Sequuntur Layman l. 1. tr. 3. c. 6. num. 12 Perez, Dicastell. alii RR. cum Diana paulò supra citato, Gobat cas. 17. n. 656. Ratio est; quia voluptas illa Venerea non queritur extra matrimonium, sed in actu suâpte naturâ ordinato ad matrimonium: atque ad id ei nihil deest, nisi circumstan-
tia debiti finis, scilicet copulæ perficienda, quo defectu non redditur culpa plus, quam ve-
nialis; nam juxta regulam moralem alibi tradi-
tam: excessus seu inordinatus usus rei alias lici-
ta, non est nisi venialis culpa: conjugibus au-
tem illi tactus & actus alias licent ad finem co-
pulæ: ergo excessus & inordinatus usus absque
debito fine, non erit nisi culpa venialis; intelli-
ge semper juxta prædicta, nisi fierent cum præ-
viso certo periculo pollutionis, saltem quando
ipsâ copulâ illud periculum impediri non pos-
set v. g. in loco publico. De quo latè Sanchez
disp. 49. à num. 39. Et hæc de tactu conjugum
ad invicem. Jam leorū.

503 III. Quando conjux non animo copulandi,
sed solius voluptatis capiendi gratiâ se ipsum
tangit libidinose (nimirum cum commotione
venerea spirituum generationi servientium) esse
solum culpam venialem absolute docent San-
chez citat. num. 6. & Perez sect. 2. num. 6. Et
consentient Vasquez, Castro-Palaus, Dicastell.
apud & cum Gobat citat. num. 658. cum ad-
dito;

dito : quando certò abest periculum pollutio-
nis, utpote, quia habet uxorem ad latus, vel
propè in secreto, & (quod semper supponen-
dum) sine imaginatione alienarum persona-
rum. Ratio est ; quia reverà talis actus est in-
differens ad actum conjugalem, & fornicarium :
ergo si exerceatur ab habente jus & proximam
potentiam ad copulam conjugalem, meritò di-
cetur naturâ suâ referri ad copulam illam, ideo-
que saltem à mortali excusari,

IV. Certò tamen peccatum mortale est :
quando conjux absente conjugé sic libidinosè
tangit se ipsum. Ita contra *Sanchez* citatum
communissima DD. *Armilla, Vasquez*, alii apud
Layman citat. n. 12. in fine, plurimisque citatis.
Diana part. 3. tract. 4. resol. 215. & parte 9. tract.
8. resol. 31. & 34. Ratio est : quia conjux non
habet jus in proprium corpus ad usum Venere-
um, nisi tantum per accidens, ut hīc & nunc
possit copulari cum conjugē : ergo extra casum
& finem copulandi cum conjugē, tactus libidi-
nosus sui ipsius conjugi per se est illicitus, quippe
proximè ordinatus ad pollutionem, ideoque
ex genere suo peccatum mortale ; & certè inci-
piens talem tactum cum intentione delectatio-
nis Venereæ captandæ exponit se nimio pericu-
lo pollutionis, cùm, absente conjugē, desit facul-
tas copulæ conjugalis. Evidem cum *Gohat* ci-
tato n. 650, valdè timeo, ne paucissimi sint, qui
non fateantur se ferè semper pollui, quando eti-
am sine intentione pollutionis procurandæ cœ-

perunt le tangere ob voluptatem Venereum b.
fente uxore. Dicta de tactibus conjugum intel-
ligenda similiter de aspectibus, & verbis turpi-
bus; nisi quod aspectus & verba non sint ita in-
citativa ad pollutionem, sicut tactus.

REGULA TERTIA.

S104 Tiam quando conjugibus legitimis ab ex-
trinseco esset impedita, interdicta vel illici-
ta copula, adhuc tamen citra peccatum morta-
le licent ipsis affectus carnales, sermones, oscu-
la, amplexus, &c. solum voluntatis causâ, & ci-
tra periculum pollutionis; exceptis duobus ca-
sibus, nimis si dubitetur de valore matri-
monii, & si votum continentiae esset emissum.
Ita (contra multos) ex communi Sanchez et
rat. disp. 44. a. n. 12. quem sequuntur Layman
alii RR. passim. Ratio est: Quia tunc inter con-
juges legitimos suâpte naturâ est licitus usus
matrimonii, & solum per accidens impeditur
ab extrinseco, v. g. ab impedimento impoten-
tiæ supetveniente matrimonio legitimo, quod
tamen non impedit cætera, alias conjugibus
licita sine mortali. Item si sit periculum abortus
prolis, vel salutis conjugis tempore puerperii,
vel ultimæ prægnationis, &c. copula solum
prohibetur ab extrinseco ex virtute charitatis, &
pietatis, quibus tamen non adversantur cætera
conjugibus sine mortali licita. Item si conjux
contraxit impedimentum affinitatis cum con-
juge, copula solum prohibetur in poenam ab ex-
trinseco.

trinsecō præcepto Ecclesiæ: quod præceptum, cùm sit pœnale, & strictè interpretandum, non debet extendi ultra copulam ad delectationes, tactus, &c. conjugibus alijs sine mortali licta.

Dico semper sine mortali. In his enim omnibus peccant venialiter ob defectum debiti finis, scilicet ipsius copulæ, quæ eis impedita, vel interdicta est, nisi id fiat ad amorem conjugalem contestandum, vel fovendum. Secùs verò dicendum, & mortaliter peccare conjuges talia exercentes in casibus exceptis. 1. Quando dubitatur practicè de valore matrimonii, cùm enim solum ipsum matrimonium illa omnia cohonestet, & à mortali excusat, quamdiu dubium est matrimonium, dubia etiam erit honestas, vel excusatio illorum tactuum & actuum, & consequenter durante eo dubio illos exercentes exponunt se periculo peccati mortalis im pudicitia, eoque ipso mortaliter peccant. 2. Quando ab uno vel utroque conjuge votum continentiae perfectæ emissum est; quia vovens absolutè castitatem, tenetur abstinere ab omnibus, quæ adversantur castitati, salvo solum jure alterius, qui non novit: ergo sicut talis cogitur abstinere à petendo debito, & solum potest, & tenetur reddere petenti, ita etiam cogitur abstinerre ab omni carnali ac venerea delectatione tactu & actu, nisi quatenus tenetur uxori petenti reddere debitum. Quòd si autem solum vovisset non petere debitum, cætera ipsi licita manebunt, sicut modò in superioribus dictum est.

REGULA QUARTA.

S505 **E**adem ratione juxta prædicta citra mortalem saltem culpam, licita est conjugibus delectatio morosa venerea, seu voluntaria admissio, approbatio, ac velut fruitio delectationis venereæ exsurgentis in partibus verecundis ex commotione spirituum generationi servientium, ex copula conjugali tantum cogitata, etiam altero conjuge absente, vel alias ipsa copulâ impeditâ vel prohibitâ; seclusis semper tribus prædictis, periculo pollutionis, dubio de matrimonii valore, & voto calitatis. *Communis DD. Navar. manual. c. 16. n. 22. Sanchez, Coninck, Layman, Perez, alii passim. Ratio est: quia talis est delectatio, quale est objectum: sed hujus delectationis objectum nimurum ipsa copula conjugalis conjugibus de se semper est licita, esto hic & nunc per accidens sit impedita: ergo & delectatio de illa habita, siquidem ad eam copulam ordinetur, simpliciter licita erit; alias tanquam actus inutilis & destitutus debito fine, scilicet copulæ perficiendæ, cuius illa delectatio velut inchoatio est, culpam veniale excedere non poterit, cum delectatio illa, extra copulam licet, non tamen extra matrimonium, queratur. Idem dicendum tametsi à delectatione consurgat, ut plerumque solet, commotio membra verendi. Sanchez *disp. 44.* Perez, aliud Gobat *n. 654.* Quia matrimonium excusans à mortali delectationem sensitivæ partis,*

excus-

excusat quoque commotionem illam connaturaliter ex illa consequentem. Communis DD, Vasquez, alii. Loquimur autem semper de deletione ex copula conjugali cogitata, nimirum inter ipsos conjuges. Nam apud omnes in confessio est: peccare mortaliter conjugem, dum, et si in actu conjugali cum proprio conuge, imaginatur sibi aliam personam, virum vel fœminam carnaliter dilectam; hoc est, sive efficaciter desiderando eam hic & nunc habere suppositam pro copula loco conjugis; sive morose solūm delectando se in imaginatione alterius personæ, quasi hic pro propria conuge praesentis: prius enim est verum mentale adulterium; alterum est delectatio morosa de objecto mortaliter malo & i licto hic & nunc. Communissima cum Sanchez lib. 9. disp. 17. num. 6. Layman, alii. Dicunt autem carnaliter dilectam: nam si imaginatio & delectatio coëuntis cum propria conuge versaretur solūm circa aliam personam, virum vel fœminam, non sic carnaliter dilectam in turpi, sed solūm, ut naturaliter delectantem ob naturalem pulchritudinem seu formam amabilem, eadem omnino ratione, qua etiam oblectare formosa statua, vel imago affabre picta posset, idque ad honestum finem, ut sic facilius se provocet ad seminationem, vel ut uxor formosiorum prolem concipiatur. Quas ob causas si conjuges in lecti techo formosas imagines fœminæ vel pueri pingere solent, per se loquendo nullam culpam lethalem recte agnovit Sanchez.

cita-

citatus: et si fateatur rem plenam periculi, & minimè consulendam vel permittendam, potius permittendæ imagines, sed certè profana, non sacræ ob gravissimum irreverentiaæ periculum, quamvis nec ipsas permittere velit Diana part. 11. tract. 8. resol. 35. eò quod semper subfit periculum, ne tempore coitus intuedo illas imaginentur sibi alias personas, & sc̄e objectent copulâ cum iis imaginatâ. Verum durum est in contrâ torrentem consuetudinis jam ubique receptæ & toleratae.

S U B S E C T I O.

De obligatione debiti conjugalis.

S U M M A R I U M.

- § 106. Coniux obligatur sub mortali reddere debitum.
- § 107. I. Conjugi potenti (er. d.)
- § 108. II. Et potenti iustè (ubi quando possit iustificari.)
- § 109. III. Ac potenti rationabiliter. Unde
- § 110. Non tenetur reddere potenti in ebrietate, furor, mentia.
- § 111. Vel quoties timet periculum mortis, aut gravis morbi.
- § 112. Vel periculum mortis, abortus, monstroscitatis &c. prсли.
- § 113. An licet negare, ne proles maleplicantur?
- § 114. Petenti licite. Ubi quando petatur illicite.

A S S E R T I O.

§ 106 **C**Oniux sub mortali obligatur reddere debitum conjugi potenti serio, justè, rationabiliter, ac licite saltem ex parte copula, adeo ut istis circumstantiis concurrentibus, injuste negans peccet mortaliter, toties, quoties. Certissima apud omnes. Ratio obligationis est juris natura-

lis:

lis: quia ex ipso legitimo, rato ac Sacramentali matrimonii contractu, quo fit utrumque mutua traditio & acceptatio corporum ad eum usum, essentialiter oritur obligatio reddendi corpus ad eum usum justè & rationabiliter petenti. Unde non tantum monet, sed præcipit Apostolus 1. ad Corinth. 7. *Uxori vir debitum reddat, similiter & uxor viro: reddensque rationem: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; simili- ter autem & vir corporis potestatem non ha- bet sed mulier.* Et ostendens Apostolus eam obligat onem reddendi debitum esse ex Justitia, ejus negationem fraudem appellans subdit: *No- lite fraudare invicem, nisi ex consensu ad tem- pus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in id ipsum, ne ientet vos Sathanas propter inconti- nentiam vestram.* Unde ex communī recte inferunt Gobat cas. 16. n. 69. Et Marchant supra citat. tract. 12. q. 4. l. 1. peccare semper mortali- ter conjugem, negante in debitum rationabiliter petenti, et si in pentente nullum esset periculum incontinentiae; sed gravius longè, si negent, quando advertunt in pentente grave incontinen- tiæ periculum, quo casu non tantum contrā Ju- stitiam, sed specialiter etiam contrā charitatem delinquunt. Et recte monet Layman Lib. 5. tract. 10. part. 3. c. 1. quod confessarii, quando advertunt defectum circa hoc, debeant peni- tentes admonere. Insuper inferunt DD. citati. nominatim Sanchez lib. 9. disp. 3. Coninck disp. 34. Dicast. disp. 9. dub. 19. peccare contrā

Justi-

justitiam conjugem, qui ad reddendum debitum reddit se impotentem, aut jejunis, aut voluntariis pollutionibus, aut qui longam voluntariam peregrinationē suscipiunt abīque consensu alterius, maximē si huic immineat periculum incontinentiæ. Jam verò conditions ad hanc tantam obligationem requisitæ explicanda sunt.

§. I.

Petenti serio.

So7 **N**imirum expressè & instanter, ut constet Maritum v.g. serio velle exigere debitum tanquam debitum, vel econtrā uxor, &c. Ubi Perez citat. *disp. 50. n. 3.* Sic scribit. *Excusat tur coniux a culpa gravi, quando alter petit copulam non tanquam debitam, sed tanquam benevolè & amice, utires alias debitas solemniter invicem petere, non animo obligandi.* Sic ille. Non ergò peccat coniux conjugi debitum semel tantum, & obiter, vel implicitè petenti, etiam sine alia causa modeste denegando, tergiversando, excusando, prece vel suauisu avertendo petentem, si videatur non admodum ægre latus. *Communis. Sanchez. suprà, Layman part. 3. c. 1. n. 1.* Excipiendi sunt casus. 1. Si intelligat coniugem tergivationem talem valde ægre latum, tunc enim constare debet, eum serio petere debitum. 2. Etiam si sciat coniugem non adeo serio & rigorosè debitum exigere, advertat tamen ex privatione debiti conjugalis eum periculō

culo incontinentiae exponi, utroque casu negans pertinaciter, peccat mortaliter. Communissima cum Sanchez Lib. 9. disp. 2. n. 19. 3. Si conjux advertat conjugem semel tantum vel obiter petentem non audere præ verecundia sœpius & expressè petere, peccabit mortaliter non reddendo, quia jam constat eaam serio petere. Ex communi Sanchez *ibidem*. Diana *parte 5. tract. 14. resol. 36.* 4. Certissimè autem peccat mortaliter uxor, quando ex indignatione, vindictâ, invidia, contemptu mariti, negat ipsi usum corporis, aut non acquiescit, nisi post rixas, vel magna cum difficultate. Tanner *bic disp. 8. q. 6. num. 25.* testans ita omnes sentire. Longè autem frequentius peccant mariti, si negent uxoribus illud maritale commercium potentibus, cum enim pleraque præ verecundia non audiant expressè & instanter petere, censendi sunt mariti offendere DEUM mortaliter, quando uxoribus se se insinuantibus nolunt obsequi, nisi fortè experti sint eas præter morem esse inverecundas, &c.

§. II.

Petenti justè.

Quando nimirūm petens jure petendi gau-⁵⁰⁸ det, eoque legitimè privatus non est. Generaliter ergo conjux non tenetur reddere, nec peccat negando debitum, quando alter conjux jure petendi debitum privatus est, quod sit per incestum, vel adulterium. Communissima

cum Sanchez *Lib. 9. disp. 6.* Layman *citatus*
I. n. 14. Ratio pater: quia ubi cessat jus petendi,
consequenter cessat obligatio reddendi: atque
conjux incestuosus in poenam criminis amittit
jus petendi debitum, ut sœpè repetitur in Jure,
& explicatum habes supra *a n. 71. de impedimen-*
to Affinitatis, quæ re vide, & adde: postquam
incestuosus dispensationem super petendo de-
bito impetravit: quam jure ordinario Episcopus,
& ex privilegio Mendicantes conferunt; tunc
jus exigendi debitum planè recuperat, & con-
jux innocens reddere tenetur. Ut omnes notant
cum Sanchez *Lib. 9.n. 10.* Jam vero qualiter per
adulterium amittatur jus petendi, & alter conjux
liberetur ab obligatione reddendi debitum pro-
longè frequentiori praxi accuratius explican-
dum est.

509 I. Conjux innocens certè potest negare de-
bitum adultero velut jure naturæ, quia frangenti
fidem, fides meritò non servatur. *Omnis. Et col-*
ligitur aperte ex e. 5. & 19. Matthæi. Dummo-
dò tamen adulterium commissum ipsi innocentia-
certo, vel non levibus conjecturis cognitum sit,
nam si dubitet tantum, vel suspicetur, aut solum
leves, vel probabiles essent conjecturæ, negare
debitum non posset; quia nemo est spoliandus
certo jure suo, quod possidet, propter dubita-
tionem, vel probabilitatem oppositam. Ut docetur
in materia de Justitia. Et dico semper: *Conjux in-*
nocens: Nam si & alter sit adulter, jam negare de-
bitum licite non potest, quia jam injuriaæ adulte-

tij sibi invicem compensatæ sunt, & ut loquuntur Legistæ, *sunt ejusdem farina.*

II. Coniux adulter amittit jus petendi debi-⁵¹⁰
tum non simpliciter, ut nec valide, nec licite
petere possit (sicut si comisisset incestum cum
consanguinea conjugis in primo vel secundo
gradu) semper enim adulter licite petit, & con-
iux licite reddit debitum, secundum omnes, sed
solum sic amittit jus, ut non possit valide & ob-
ligatoriè petere, ita ut coniux innocens redde-
re teneatur; cum, ut modò dictum, ei justè de-
negare possit. Nam jure petendi non privatur
adulter, nisi per voluntatem & quasi sententiam
uxoris, vel conjugis innocentis, quæ hic obti-
net quasi locum Judicis. Interim certum est,
posse ei etiam injuriam factam remittere, & de-
bitum reddere, atque postquam semel remisit
coniux innocens, jam non poterit ei amplius
debitum negare vi prioris adulterii jam remisso.
Secùs, si novum accesisset, quia injuria semel re-
missa reviviscere nequit, & dare jus negandi, jux-
ta communem DD. Sanchez lib. 10. disp. 10.
Layman lib. 5. parte 3. c. 1. n. 1. Tamburin. cib
tar. c. 3. §. 3. n. 7. in fine.

III. Coniux adulter & valide & licite potest⁵¹¹
exigere debitum, hoc est, non tantum ut lici-
tum, sed etiam ut jure sibi debitum, quamdiu
coniux innocens propter ignorantiam nihil ex-
cipit, vel sponte sua nihil excipiens reddere pa-
ratus est. Ita, contrà Navar. Henrig. nostrum
Alphonsum a Castro, alics apud Sanchez, & Lay-

PARS IV. SACRAM.

II

man?

man, communis jam DD. Cajetan. Sotus, C.
ninck, alii cum Sanchez lib. 10. disp. 68. n. 4.
Ratio est; quia quod adulteri privetur jure peten-
di debitum propter adulterum, pena quadam
est, ad quam se ipsum adulteri condemnare, vel
sibi ipsi infligere non tenetur, nemine agente vel
excipiente contra ipsum, sed, ut modo dixi, per
voluntatem, & quasi sententiam conjugis inno-
centis ea pena infligenda est adultero. Accedit,
quod conjux adulteri, maximè vir, plerumque
non possit abstinere a debito petendo modo pri-
us solito, quin in criminis suspicionem veniat
apud alterum conjugum, vel alia mala oriatur,
quod valde notent confessarii, nec oppositam ini-
mis rigidam sententiam antiquorum Casilarum
secuti, penitentes adulteros gravius illaqueant.
Exempla novi, & subinde etiam tragica. Quin
etiam, si conjux adulteri advertat, quod conjux
innocens adulterium suum certò compertum
non habeat, sed levibus tantum suspicionibus
inducta se a debito reddendo subtrahat, eam ad
debitum reddendum etiam compellere poterit:
ut recte infert Layman *ibidem* n. 4. in fine, nam
ut supra dictum, conjux innocens non potest
exceptione adulterii eam penam infligere ne-
gando debitum, nisi de criminis eâ penâ di-
gno, scilicet adulterio commisso, non lev-
ibus conjecturis constiterit. At vero si conjux
innocens certò cognitum habet adulterium al-
terius, utpote si in flagranti deprehendit, tum
compelli non poterit ad debitum, quamvis i

foro externo probare non possit. Ut notat Sanchez lib. 10. disp. 10. n. 8. Layman citat. in fine. Intellige autem semper, nisi conjux innocens post cognitum certo adulterium alterius conjugis semel remisisset, quæ remissio potest fieri aut expressè verbis, aut impiicitè & factis: Ut si conjux innocens tamen spontè & nulla necessitate urgente eidem debitum reddat, vel ab eo petat, si ei corrideat, confabuletur, & alia similia amoris indicia exhibeat adultero, vel adulteræ conjugi, hæc enim faltem in foro externo habentur pro signo omnimodæ remissionis, & consequenter, illis exhibitis, repelletur à Judicibus accusatio, ut notat Sanchez citatus lib. 10. disp. 14. a n. 6. At quid in foro conscientiæ? Si conjux innocens sciens adulterium alterius ita spontè ei debitum reddat, vel petat, aliisque signa amoris exhibeat, statimne intelligetur verè remittere, idè non posse amplius in conscientia negare debitum, vel accusare? (Spontè dico. Si enim vi vel metu etiam levi hæc præstet, non est æquum innocentem privari suo jure, sibique præjudicare: cùm nemo in necessariis præsumatur liberalis; L. Rem legatam ff. de amittendo Legato.) Respondetur, conjugem innocentem ea exhibendo triplici modo se posse habere in animo. 1. Animo vere remittendi injuriam, & tunc sine dubio verè remittit, ut non possit amplius negare debitum, vel accusare. 2. Animo nullo modo remittendi, sed sibi suum jus servandi, & tunc cùm verè non remittit, remane-

bit innocens in suo jure negandi debitum. Sanchez *ibidem* n. 21. 3. Abstrahendo ab utroque, seu non habendo animum expressum aut remittendi, aut non remittendi, quod certe subinde contingit, & tunc putat Sanchez *ibidem*, innocentem non posse amplius negare debitum, vel accusare, quia ea signa amoris tam voluntarie suscepit censetur vera remissio: cui ego acquiesco; etsi subdubit Tamburin. *citatus* n. 12. ¹¹
fine.

§. III.

Petenti rationabiliter, scilicet cum ^{usq} moderamine recte rationis.

^{n. 12} **E**T universaliter sic, ut altera pars debitum absque incommodo rationabiliter reddere possit, neque denegandi, vel se excusandi iustam & rationabilem causam habeat, vel ex parte copulæ, vel petentis, vel redditis, vel prolis: quæ omnia ad certa capita, & quasi regulas summariè reduco:

^{n. 13} I. Non ergò peccat conjux negando debitum petenti coniugi: in primis, si is petat in ebrietate, furore, amentia: ut contra Naturam, *Sylvest.* & alios docet communis DD. cum Sanchez, Layman, Diana *citatis.* Ratio est, quia talis non petit rationabiliter & ut homo, sed potius ut bestia. Limitant tamen DD. quod si talis ebrius vel amens accessurus esset ad aliam, vel se polluturus, teneretur per accidens, & e charitate saltem reddere ob impedienda maiestate emergentia. Item non tenetur reddere,

conjux petat nimis frequenter & importunè v.
g. si ter de noctu petenti reddatur, quartâ vice
negetur: ut notat Glossa *in capit. Quoniam. di-*
stinct. 31. Rodriquez, alii cum Layman *citat. o.*
I. n. 1. Item non peccat, si solum parvo tem-
pore differatur: ut si petenti de die neget reddi-
turus noctu, nisi adverteret periculum inconti-
nentiae in alio: quia censetur parvitas materiae
excusans saltem à mortali. Ex communi *Diana*
parte I. tradit. 5. resolut. 14. Eadem ratione, si
conjux valde rarò petit debitum v. g. in mense
quater, & quintâ vice negetur *Sanchez & Lay-*
man citati censem parvitatem materiae, nisi con-
flet conjugem tunc seriò petere, aut versari in
periculo incontinentiae. Item si conjux petat
indebito modo, sive ex parte copulae v. g. in
præpostero situ: sive ex parte circumstantiarum
loci & temporis, juxta dicenda §. sequenti.

II. Quoties reddenti timeretur grave pericu-
lum salutis corporalis, utpote mortis vel morbi
gravis & periculosi, non tenetur reddere, Com-
munissima cum D. Thoma, Scoto, aliis *in 4.*
dist. 32. aliisque, quos latè citat, & sequitur San-
chez *I. 9. disp. 24. n. 16.* Layman *cit. c. 1. & 5.*
Ratio est; quia ex naturali interpretatione con-
juges in matrimoniali contractu corporis poten-
tiam inter se dant, salvâ suarum personarum
incolumitate; imò cùm suorum corporum do-
minium non habeant, nec possunt licetè eorum
usum in tanto periculo mortis, aut gravis in-
firmitatis permittere, multò minus præstare,

502 *Theol. Sacrament. Pars IV Cap. II.*
consequenter peccant in tali periculo copulan
exercendo, petendo, & reddendo; ergo à for-
tiori conjux non tenebitur reddere debitum pe-
tentis in tali periculo, quia irrationaliter, ini-
stè, illicite petit. Periculum autem tale dupli-
citer imminet. 1. Ex parte petentis, utpote qui
peste infectus, leprâ, morbo gallico, vel alio
contagioso, & probabilitè certò infectu lo-
borat, ei petenti non tenetur conjux reddere;
estò sit in periculo incontinentiæ, non ex julli-
tia, secundum omnes, ob rationem datam; neq;
ex charitate, ut contrà *Ledesmam*, & *Rodrigue*
nostrum ex communî docent *Sanchez* & *Ly-
man* citati: quia ordine & lege charitatis nemo
tenetur sui corporis vitam & incoluniatatem
pro privati hominis peccato vitando exponere,
cùm is in necessitate simpliciter positus non sit,
sed alia concupiscentiæ remedia adhibere possit;
estò, sanctè & laudabiliter ita saceret, atque etiam
aliquandò saltem ex charitate reddere debebit;
Ut si morbus contagious, gallicus, vel lepra
valdè diuturnus sit, cùm valdè difficile aliquibus
sit in perpetua lucta contrà motus concupiscentiæ
perseverare. Quo sensu intelligendus Ale-
xander III, cap. 2. *De conjug. lepros.* ita respon-
dens. *Si virum vel uxorem leprosum fieri con-
gerit, & infirmus à suo debitum exigat generali
præcepto Apostoli, quod exigitur, est solvendum.*
Respondent enim DD. communiter apud San-
chez citatum *dis. 24. num. 17.* Pontificem in
respondisse ex præsumptione, quod conjug

reddenti debitum propinquum infectionis periculum plerumq; non immineat à leproso , præsertim cùm raro admodum fiat , situsque mutatione , ac vestitu periculum caveri possit. 2. Oritur periculum tale ex parte ipsius reddentis , utpote quia morbo laborat v. g. hectica , febri , vel alio , cui valde noceat coitus : vel ex ipso impetu copulæ gravis infirmitas , vel periculum timeatur. Item si mulier per Medicorum judicium , vel experientiam antecedentis partus in probabili periculo mortis constituenda sit , si prolem concipere & parere debeat , petenti debitum reddere non tenetur. *Omnes.* At verò reddere debitum marito ; & deinde vel expellere semen receptum ; vel sumpto pharmaco conceptionem prolis impedire ad evadendum futurum periculum mortis in partu , simpliciter & mortaliter illicitum est ; sicut & in omni alio casu. Communissima DD. imò omnes cum Sanchez lib. 9. disp. 20. Ratio est ; quia id directè repugnat fini principalissimo & unico matrimonii , & debiti conjugalis. Unde c. ultimo. *De conditione appositis.* Inter conditiones matrimonii substantiae repugnantes hæc ponitur , si generationes prolis evites. Et , semel in aliquo casu concessâ hæc licentiâ fæminis eâ passim abuterentur cum magno generationis humanæ detrimento ; alia longè est ratio de expulsione fœtus nondum animati ad servandam vitam matris in evidenti periculo mortis , quam licitam esse cum Sanchez docent multi ; quia fœtus

tunc est actualis aggressor vitæ matris, & actualis ac unica causa mortis illius, contrà quam habet mater jus naturale se defendendi, eamque repellendi: at verò fœtus nondum existens non est actualis aggressor, nec defacto vir infert, sed solum timetur de eventu futuro, contrà quem proin mater nullum habet jus naturale se defendendi; uti explicant *Sanchez* & *Layman* citati: nos autem cum communione intrâ c. 4. Sect. 1. utrumque negamus.

S 15 III. Quando ex redditione debiti timetur probabile periculum mortis, abortûs, monstrofatis &c. prolis, tunc nec petere, nec reddere licet, consequenter multò minus petenti reddere tenebitur conjux absque necessitate. Omnes. Et specialiter tempore menstrui usus conjugalem factum sine necessitate peccati mortalitatem multi cum D. Bonaventura apud *Sanchez* disp. 21. n. m. 2. Eo quod tunc soleant nasci proles miserrimæ ac monstrosæ. Atque tunc temporis conjugem reddendo peccare venialiter post *Henriq. Sylvest. Rebell.* alios docet *Bonacina* hic quest. 4. propos. 6. n. 10. Communi tamen sententiâ DD. cum *Sanchez* disp. 21. n. m. 8. petens tunc solum peccat venialiter etiam si certò prævideat periculum prolis vitiosæ, vel monstrosæ generandæ; reddere autem licite poterit uxor ob importunitatem petentis: eo quod melius sit prolem vitiosam, monstrosam vel leprosam nasci, quam omnino non nasci. Attamen tunc non obligari ad reddendum contra

Sect. III. De peccatis Conjugum. 509

contra Sanchez ibidem rectius docent supra ci-
tati *Sylvest. Henriquez, Bonacina*, ac noster
Marchant Tribun. tom. 3. seu speculi pars 3.
tract. 1. tit. 12. quest. 4. §. 1. Quia verè irra-
tionabiliter & injustè petitur, quod cum tanto
damno petitur; & si labatur alter in inconti-
nentiam, sibi imputet, & impotenti suæ libidi-
ni. Seçus esset in casu necessitatis; ut quandò
conjuges nunquam possent petere vel reddere
debitum sine periculo prolixi vitiandæ: ut le-
prosi, vel alio morbo laborantes hæreditario. Si-
militer quandò est probabile periculum mortis
prolixi, vel abortus; ut si uxor sit valdè grava, &
& situ communi copula petatur, non tenetur
reddere: possunt tamen tunc mutare situm ac-
commodum, ut Assert. præcedenti insinuavi.
Tandem si foemina experta sit se fœtum vivum
edere nunquam posse, probabiliter cum multis
docet Sanchez citat. nihilominus mulierem de-
bitum reddere posse, imò & petere, quia par-
tim eventus incertus est, & Dei beneficio ordi-
nario non impossibilis, adeoque conjuges viden-
tur manere in possessione sui juris & petendi &
reddendi debitum, partim; quia melius videtur
puero, ut existat privatus visione Dei, quam ut
omnino non existat: ut indicat D. Aug *lib. 5.*
contrà Julian. c. 8.

IV. Ob inopiam, ne multiplicentur proles, *¶ 16*
in primis validum est pactum conjugum eâ de
causâ continendi, seu non petendi, nec red-
dendi debitum: imò & licitum, quamdiu absit

Ii s peri-

506 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*
periculum incontinentiae. Ex comuni Navarr.
c. 16. num. 39. Sanchez lib. 9. disp. 25. Layman
c. 1. num. 16. Diana part. 3. tratt. 4. resol. 13.
Possent etiam absolute ita pacisci, & quidem san-
cte & meritorie si fiat ob honestum finem; ergo
etiam ob eam causam necessitatis, atque stante
tali pacto, utique conjux non tenetur reddere,
quia injuste contra pactum redderetur; at vero
seculoso tali pacto consugi petenti tale debitum
negare ob solam paupertatem, esse mortale do-
cent Navar. *c. 16. num. 25.* Sylvest. alii com-
muniter negantes absolute multiplicationem
prolis excusare à redditione debiti: & expresse
Layman *cap. 1. num. 16.* Nam cum hoc calu-
jure petatur debitum, quia ex una parte multi-
plicatio prolis spectat ad præcipuum finem ma-
trimonii, estq; magnum bonum ac donum Dei;
cujus gratiâ conjugibus perferendum est quod-
vis incommodeum. Ex altera parte autem nie-
lius est proli, ut vivat inops; quam ut omnino
non vivat, atque inter Christianos vix eveniet
extrema necessitas, cum in auxilio Dei, qui vo-
latilia pascit, & piorum hominum confidere
oporteat, non appareat excusatio tam strictæ obli-
gationis; consentit Gobat *cas. 16. num. 24.* Ha-
etiam ratione confirmans: Aut uxor diu negavit
debitum ob illud periculum paupertatis, aut non
diu? Si diu: Exponit maritum ingenti periculo
incontinentiae, & sic delinquet mortaliter ex
sententia omnium. Si non diu: ergo frustra:
concipiet enim probabilissime primo congresu-
tanto

tanto avidius semen rapiente matrice, quanto di-
utiū caruit illo velut alimento. Quare non me-
mini (ait *ibidem num. 625.*) me unquam im-
pertuisse absolutionem præferenti animum ne-
gandi debitum marito serio petituro ob metum
difficultatis in prole enutrienda. *Sic ille. Sic*
ego. Quod si tamen res eo loco esset, ut ob pro-
lis multiplicationem, vel parentes ipsi, vel vivis
parentibus liberi in extremam inopiam (casus
certe rarus inter Christianos) redigendi essent,
omnino fatendum est, ac fatetur *Layman* cita-
tus, debitum justè negari posse. Et quælo te
confessarle, an peccati damnabis miseram uxo-
rem, quæ, marito omnia obligurienti, ipsa cum
liberis famam & ærumnas tolerans, ne amplius
multiplicetur miseranda proles, debitum negat,
plusquam se extendet? Quoniam absolutè non
improbabilis, & benè consideratis circumstan-
tiis, in praxi tutu videtur sententia opposita, ni-
mirum ob paupertatem, ne multiplicata prole
nimia molestia, vel mendicitas sustinenda sit,
posse negare debitum, vel sine omni culpa: ut
cum *Ledesma*, & aliis vult *Sanchez* citatus, &
Diana part. 9. tract. 7. resol. 3. vel saltē sine
culpa mortali, ut volunt *Sotus*, *Rodrig. Sa.* alii
apud *Layman* citati. Consultissimum videtur
confessario inducere conjuges ad dictum
pactum.

Petenti licite saltē ex parte copula.

517. **L**icitē, servatis nimirum omnibus conditio-
nibus Assertione præcedenti explicatis, sci-
icet debito jure : debito sine : debito modo & cir-
cumstantiis : atque intraterminos honestatis na-
turalis. Si quidpiam horum desit, plerumq; cel-
labit obligatio reddendi, quin etiam sæpe licit
reddere non poterit, quando nimirum petitur
illicitē *ex parte copulae*, seu quando copula petita
est illicita per culpam vel circumstantiam te-
nentem se ex parte copulæ: ut si petatur in loco
sacro ; cum periculo pollutionis, prolixi, con-
jugis, &c. quia tunc reddens cooperaretur ad
peccatum directè. At verà quando copula est
illicita ex parte solius petentis, jus tamen peten-
di retinentis ; ut si petat voto castitatis adstrictus,
vel petat ex mera lascivia ad aliquem finem ma-
lium, &c. conjux, nisi facile possit avertire, ad-
huc licite reddere potest, ac sérìò petenti ac jure
suo uti volenti, etiam reddere tenetur, juxta
communem sententiam apud citatos omnes.
Quare non semper in usu matrimonii, seu debi-
to conjugali, quando petere illicitum & pecca-
tum est, etiam reddere peccatum est; sed illici-
tē petenti, sæpè licite redi potest, & quandoq;
debet: pro quo dignoscendo ex Coninck, San-
chez, Layman citat. c. I. n. 7. aliis communiter
rursùs pono tres regulas.

518. **R**egula prima. Quando petere debitum est
tag.

tantum culpa venialis, undecunq; reddere debitum nulla est culpa, nisi reddens facillimè avertire posset, utpote si maritus petat debitum cum variatione sitūs, solius voluptatis gratiā, aut cum tactibus extraordinariis, uxor nisi facillimè absq; ulla displicentia posset impedire, non peccat reddendo ita debitum, vel tales actus. *Ratio est;* quia licet alter ita petendo & copulando peccet venialiter ob defectum debiti finis, & justæ causæ, conjux tamen ita reddendo excusatur à pecato, & culpabili cooperatione ob justam cauam & honestum finem, ne scilicet displiceat viro, vel eum offendat; ideoque culpa manet ex parte solius petitionis, imò eo casu plerumq; obligatur ad reddendum, quia & alter jure suo exigit, & uxor sine peccato reddere potest. Quamvis contra sentiant alii cum Bonacina supra citato. Et prudenter monet Gobat cas. 16. n. 635. caveat confessarius, ne scrupulum injiciat nobilibus aut valde ingenuis matronis, quando non parent maritis exigentibus ex mera petulantia, ac stantibus, &c.

Regula secunda. Quando petere est culpa mortal is, sed culpâ vel circumstantiâ tenente se ex parte solius petitionis; utpote, quia petit voto castitatis adstrictus, &c. tunc reddere nulla culpa est. *Ratio est;* quia cum actus ille ex natura sua non sit illicitus, sed solum ex culpa vel circumstantia tenente se ex parte petitionis, jus tamen petendi retinentis, hinc idem actus ut se tenet ex parte conjugis reddentis, in qua, vel

que

510 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*

quo non reperitur aliqua culpa, vel circumstan-
tia vitians actum, erit licitus; imò etiam debi-
tus ex justitia: Excepto solo casu, quando con-
jux petens per culpam suam amisisset jus peten-
di debitum, utpote per affinitatem contractam
per incestum, tunc enim non tenetur reddere,
imò cùm commodè avertere possit, saltem ex
charitate, tenetur non reddere. Abiolutè autem
posse reddere, contra alios probabiliter docent
Sanchez l. 9. disp. 6. n. 12. Diana parte 9. trah.
8. resol. 32.

520 *Regula tertia.* Quando reddere est peccatum
mortale ex culpa, vel circumstantia tenente sè
ex parte ipsius actus copulæ, ut si petatur in lo-
co sacro, cum evidenti periculo abortus, cum
incæptione extra vas naturale, &c. tunc etiam
reddere est peccatum mortale, nisi ignorantia
vel metus incusus excusat à totò, vel à tanto;
quia tunc vere & propriè esset cooperari ad pe-
ccatum mortale: etenim quandò ipse actus de se
est illicitus, utpote quia reverentia loci sacri,
saluti prolii, aut naturali honestati repugnat;
tunc eadem malitiâ, & pravâ circumstantiâ af-
ficitur & petitio & redditio.

SECTIO IV.

*Peccata conjugum contra matrimonium, ni-
mirum de adulterio, & restitutione inde-
debitâ.*

S U M M A R I U M.

§ 21. *Adulterium quid, & quotuplex?*

522. Adulterium mentale tantum quale & quotuplex
peccatum & qualiter in confessione explicandum?
525. Adulterium formale tantum quale peccatum?
528. Adulterium reale peccatum mortale gravissimum,
529. Multiplicis malitiae, &
530. Maxt morum damnorum causa,
531. Merito gravissima strabens penas.

Adulterium definitur communiter, *viola-*⁵²¹
tio tori alieni; concubitus illicitus in altero
zoro; species luxuriæ, quæ violatur fides tori con-
jugalis. Fit tripliciter; aut enim est concubis-
tus conjugati cum conjugatâ, aut conjugati
cum solutâ; aut soluti cum conjugatâ. Pro ple-
na autem notitia in ordine ad confessionem,
advertisendum, adulterium quatrupliciter distingui
posse. 1. Mentale tantum, quo solo actu in-
teriori violatur fides tori. 2. Formale, quo vo-
luntate cum actu interno violatur fides tori, re-
vera tamen non cum aliena, explicationem ha-
bebis infra. 3. Materiale tantum, quo reipsâ
cognoscitur aliena, at esse aliena invincibiliter
ignoratur, & hoc quoad malitiam non differt à
simplici fornicatione, de quo proin nihil hic
speciale dicendum est. 4. Reale & simpliciter
dictum adulterium, scilicet materiale & forma-
le simul, quando nimis scienter & voluntar-
iè reipsâ cognoscitur personaligata: & de hoc
nobis sermo est. Præmissâ tamen brevi con-
fessario necessariâ explicatione adulterii
mentalî & formalî tantum.

Adulterium mentale tantum.

522 I. **Q**uicunque vel quæcunque efficaciam proponit, consentit, desiderat, vel concupiscit cognoscere alienam, vel non suam, si effectu quacunque catu& non fecuto. 1. Peccat mortaliter contra nonum Decalogi preceptum: *non concupisces uxorem proximi sui*, qui omnis illicita concupiscentia, & maximè efficax ad alienam, vel non suam prohibetur. 2. Peccat peccato adulterii formalis juxta clara verba Christi Matth. 5. *Qui videris mulierem ad concupiscendum eam, jam machans est eam in corde suo.* 3. Et consequenter tenetur explicare in confessione, & se esse ligatum, si sit, & circumstantias alterius personæ concupitæ, a soluta, vel etiam ligata, consanguinea, affinis, sacra, &c. certum apud omnes. *Ratio est;* quia actus internus efficax sumit suam specificationem à toto actu externo prout à parte rei fieret, vel fieri posset, ideoque totam ejus malitiam ex objecto & circumstantiis participat: quæcumque ergo malitia speciem mutans in actu externo admissa necessariò explicanda est in confessione, etiam erit explicanda in actu interno efficacis propositi, consensu, vel concupiscentiae ad alienam.

523 II. Conjugatus (& eadem ratione conjugata) si solùm morosè delectetur de copula cogitata cum altera absque animo complendi, utique peccat mortaliter contra nonum preceptum. Sed numquid etiam peccato adulterii mentalis

mentalis; adeò ut talis obligetur in confessione explicare se esse conjugatum? Affirmat Valsquez 2. parte tom. 1. disp. 112. cum aliis. Ratio est; quia fides matrimonii obligat; non solum corpus, sed etiam mentem ad aliud objectum turpe non collocare: ideoque talis morosè delectans, non tantum peccato luxuria, sed etiam adulterii mentalis: quemadmodum omnium consensu Religiosus, Sacerdos, vel alius voto castitatis adstrictus in confessione delectationis morosæ venereæ tenetur explicare circumstantiam voti, vel statutus sui; quia non solum contra castitatem, sed etiam verè contra votum, & virtutem Religionis delinquit. Probabilis & sine dubio tutior sententia. Negat verò non improbabiliter Hurtad. apud Taribur. lib. 10. Decalog. 6. his verbis: Docet Valsquez conjugatum, qui venereè delectatur de fornicatione cum non sua, non tantum peccare peccato luxuria contra castitatem, sed etiam peccato adulterii contra fidem matrimonii. Id tamen difficile, & absque sufficienti fundamento probatum; quia difficile & absque fundamento dicitur in matrimonio præstari fidem conjugi non collocandi mentem in aliam. Hæc Hurtad. Sanè probabiliter. Certe absque sufficienti fundamento & urgenti necessitate, aut ratione non est gravandum Sacramentum Pœnitentia. Alia est ratio de voto castitatis adstricto: nam vovens castitatem DEO inspectori cordium, sine dubio principaliter vovet, & obligat se ad castitatem etiam inter-

PARS IV. SACRAM.

Kk

nam,

nam, sine qua nihil valet externa; at contrahens matrimonium cum homine sine fundamento afferitur ei etiam obligare mentem, ne in aliud objectum libidinosè tendat.

s24 III. Universaliter conjugatus, vel quis alius delectando morosè de copula cogitata, vel alia turpitudine, peccat mortaliter peccato ejusdem speciei cum peccato cogitato, quoad substantiam ex objecto, secundum omnes. Sed numquid etiam quoad circumstantias, ita ut quis in confessione teneatur explicare circumstantias personæ cogitatæ, vel imaginatæ in ejusmodi delectatione venereâ morosâ, an solura, ligata, consanguinea, sacra? Multi affirmant abolutè, præsertim veteres. Absolutè verò negant alii cum Vasquez loc. cit. & cum eo Tamburin. cit. l. 10. c. 2. n. 4. Sed rectius ex communi, & receptâ sententiâ apud Azor. l. 4. c. 6. q. 3. Sanch. lib. I. moral. c. 2. n. 11. ita distinguendum est; quando delectatio morosa fertur in objectum secundum totam ejus malitiam, ita ut ipsa etiam circumstantiæ directè volitæ & intentæ sint: ut si in proposito delecteris in copula cum consanguinea, sacra, &c. quatenus tales sunt (quod certè rarum) utique necessariò explicandæ in confessione erunt circumstantiæ illæ, non tam ut circumstantiæ, quam ut objectum partiale. At verò, quando delectatio fertur in objectum, non secundum totam suam malitiam, sed secundum partem, vel secundum ipsum objectum nudum tantum: ut si delecteris de cogitata copula cum

Sect. IV. De peccatis conjugum. 515

alienâ fœminâ, apprehensâ præcisè ut fœmina non tua, minimè autem ut alteri nuptâ, consanguinea, vel sacra est, tunc quia non sortitur totam opéris extérnam malitiam, sed ad speciem simplicis fornicationis, vel impudicitiae reducuntur, circumstantias illas explicare necessarium non est. Ratio fundamentalis data est in materia de actibus humanis parte 1. Decal. c. 3. n. 20. Et rursus supra de Pœnitentia; cùm de circumstantiis confitendis à n. 405.

Adulterium formale tantum.

Conmittitur. 1. Cùm quis réverâ cognovit suam, tamen credens, vel putans esse alienam, vel non suam. Quo in genere valde lepida contigisse novimus; & huc præter mortalem malitiam præterea nihil importat. 2. Cùm quis scienter cognoscit suam, sed imaginando sibi aliam carnaliter dilectam; vel saltem effaciter affectans, & desiderans loco suæ eam habere; de quo jam supra *Assert.* 3. *Sect.* 4. sufficiens mentio facta. 3. Cùm quis ita impudenter affectans hic & nunc accedit ad suam, ut omnino etiam accederet, etiamsi esset non sua. 4. Cùm conjuges peccant contrâ naturam, aut Sodomiâ. Secundum communem cum Sanchez lib. 6. disp. 10. n. 4. & 5. Aut mollitie, ut dum conjuges vel mutuò se polluant, aut se seorsim. Juxta dicta supra suo loco. Ratio ibidem data est; quia matrimonium non dat conjugibus facultatem, nisi ad copulam & seminationem aptam generatio-

ni; qualis minimè est illa in Sodomia vel molli-
tie. Et deinde sic verissimè dividitur eorum ca-
ro contrà fidem matrimonii.

§ 26 Conjuges ergò rei Sodomiæ & mollitiei, ne-
cessariò accusare se debent, & se esse conjuga-
tos, & factum esse cum propriâ conjugæ. Ratio
primi patet ex dictis. Ratio secundi est; quia
aliás nunquam explicabunt peccatum à se com-
missum. At nunquid. 1. Satis esset, hoc scelus ita
confiteri: *Peccavi contrà naturam cum con-
jugata?* Respondetur, non est satis, sed necessa-
riò addendam fuisse propriam conjugem. *Sed
chez citat. n. 5. Pontius, Castro-Palans, alii cum
Tambur lib. 7. Decalog. c. 3. §. 2.* Ratio est; quia
explicares peccatum, quod non commisisti; per
illa enim verba: *peccavi contrà naturam cum
conjugata*, significares, quod aliis maritus in-
juriam esset passus. 2. Quid si addam: *Peccavi so-
cum conjugata viro consentiente?* non est la-
tis: Quia sic significas injuriam esse factam con-
trà tuam propriam uxorem, quasi abusus fuisses
uxore alterius contentientis, & non tuâ propriâ.
3. Addam ergò: *peccavi sic cum conjugata uxo-
re mea consentiente?* Nihil est. Sic enim du-
pliciter decipi possunt confessarium; nam per hæc verba
adhuc significas uxorem alterius viri turpitudi-
nem passâ esse, & propriæ uxori impingis pecca-
tum, quod non fecit, nimis rùm illam consensisse,
& cooperatam esse cum peccato uxorius alterius
viri. 4. Dicendo apertè: *peccavi contrà natu-
ram cum propria conjugæ:* fœdam notam infa-

mixæ apud confessarium in uno uxori meæ? Ser-
vetur doctrina communis, & Regula data de
Poenitentia, de causis excusantibus ab integri-
tate materiali confessionis. His præmissis, jam
ad aliam materiam pergamus, nimirum adul-
terium reale, quo scilicet quis scienter peccat
cum aliena & non sua: & econtrà.

*Adulterium Reale.***ASSERTIO V.**

Adulterium reale est peccatum mortale^{§ 27} gravissimum multiplicis malitia, & maximorum plerumque vix compensabilium dannorum causa, merito gravissimas secum trahens poenas. Est certum apud omnes.

§. I.*Peccatum mortale gravissimum.*

Nam imprimis ipsum adulterium nomina-^{§ 28} tim solum tanquam damnosissima species Luxuriæ expresso nomine prohibetur sexto præcepto Decalogi, naturali, ac positivo: *Non ma- chaberis.* Deinde gravitas peccati maximè ex-^{aggeratur}, & gravissimè damnatur passim in Scripturis utriusque Testamenti. *Levit. 2. Deut. 22. & 27. Tob. 3 i. & latè Proverb. 6. Ecclesiast. 33. i. ad Corinth. 6.* ait Apostolus: *Nolite erra- re, neque fornicarii, neque adulteri, neque molles regnum DEI possidebunt.* Alibi passim.

Kk 3

§. II.

Multiplicis Malitiae.

S29 **N**am adulterium semper involvit essentia
liter duplē malitiam, unam luxuria
contā continentiam, quatenus acceditur ad
non suam; alteram contrā fidem Matrimonii
& Justitiam, quatenus acceditur ad alienam;
nam quatenus ligatus peccat contrā fidem da-
tam in Sacramentali contractu matrimonii, quo
corpus suum sōli conjugi promisit, & tradidit,
peccat contrā Justitiam, seu jus corporis sui ac-
quisitum conjugi: juxta illud Apostoli 1. Co-
rinth. 7. *Mulier sūi corporis potestatem na-*
babet, sed vir &c. Quatenus verò peccatur
cum persona ligata, peccatur contrā Justitiam &
jus acquisitum tertii, scilicet conjugis alterius
personæ ligatæ. Itaque

Gravitas peccati hujus hi sunt gradus 1.
Gravis, cùm persona soluta peccat cum ligata:
quia præter fornicationem solum cooperando
peccat contrā jus tertii. 2. *Gravior*, cùm per-
sona ligata peccat cum soluta, quia præter forni-
cationem peccat contra fidem à se datam pro-
priæ conjugi, & quia violat jus acquisitum con-
jugi in ejus corpus. 3. *Gravissimus*, cùm per-
sona ligata peccat cum ligata, quia præter forni-
cationem, peccat & contra fidem à se da-
tam conjugi, & contrā jus propriæ conjugis
& contra jus tertii scilicet complicis ligata
conjugis, ubi præter fornicationem & fidem
viola-

violatam duplex committit in iustitia & injuria, & in propriam conjugem, & in conjugem complicis adulterantis: quæ durae injuriæ etsi ejusdem speciei, tamen distinctæ numero necessario explicandæ sunt in confessione, sicut & peccatum personæ sacræ cum sacra; non enim sufficit simpliciter dicere: commisi adulterium, vel sacrilegium carnale, sed omnino explicandus est status utriusque. Juxta communissimam DD. & latè Lugo sect. 5. n. 38. Ratio: quia tunc duo sunt commissa peccata, unum in persona propria, alterum cooperando ad peccatum personæ alterius: duo jura violantur in adulterio mutuo, duo corpora DEO sacra profanantur in horribili sacrilegio mutuo. Insuper adulterium committitur à conjugato in omni prorsus specie luxuriæ saltem externæ non tantum naturali cum soluta, ligata, consanguinea, sacra, &c. sed etiam contrà naturam, bestialitate, sodomia, mollitie, itemque osculis & tactibus impudicis etiam cum solutis: ideoque talia agens conjugatus vel conjugata tenetur explicare statum matrimonii sui. Communissima DD, Sanchez Lib. 9. disp. 18. n. 4. Lugo loco citato. Tamburin. citat. c. 3. §. 1. Ratio est: quia in his omnibus semper sit injuria conjugi, juxta Apostolum citat. *Vir non habet potestatens corporis sui, &c.* Et econtrà.

§. III.

Maximorum damnorum causa.

D Amna denique maxima ex adulterio cum ezo

K k 4

ligata

ligata provenientia, & plerumque incom-
pensabilia sunt; quod proles inde nata in alienam
curam, alimenta, hæreditatem transeat, & irre-
pat cum maximo damno mariti, & prolium le-
gitimarum; quædamna, quia ordinariè irrep-
tabilia sunt, ut patebit, in immensum augen-
t malitiam adulterii: quanta enim malitia & injus-
titia est, voluntariè, & causare talia damna, &
simul se præcipitare in impossibilitatem ea com-
pensandi. Quapropter in confessione necessa-
riò distinctè explicanda, & à confessario exami-
nanda sunt illa damna: utpotè 1. An proles inde
nata sit, & adhuc vivat. 2. An ex communi re
familiari, vel sumptibus innocentis conjugis ala-
tur. 3. An inter liberos, vel hæredes legitimos
hæreditatē, nacta, vel natura sit ex bonis paternis
vel matrimonialibus ad solos legitimos hæ-
redes pertinentibus. Hæc enim adulterio com-
missio novam & omnino distinctam speciem in-
justitiae, & injuriæ in conjugem innocentem
& hæredes legitimos superaddunt, atque indu-
cunt gravissimam obligationem. De qua mox

§. IV.

Moritò gravissimas trahens pœnas.

531 **P**ræter pœnam Juris naturalis, scilicet obli-
gationem restitutionis pro damnis ex adul-
terio confectis marito, & prolibus legitimis,
de quibus statim, Jure positivo variae pœnæ ad-
ulterio decretæ, & jure meritissimo. Prima pa-
na est mors infligenda à Judice adulteræ: non

tamen adulterio. Sed hæc nihil ad nos. *Secunda Pœna* est, quod dos, vel donata propter nuptias am etat tur propter adulterium, de hoc dixi satis cum de contractibus. *Tertia Pœna* est, quod propter adulterium conjux adulterans privetur jure petendi debitum, ut communiter solemus loqui. Et hæc, quidem ad nos, sed jam satis explica a supra. *Quarta Pœna* est, quod propter ad iterum possit fieri divortium ad petitionem innocentis. Sed hæc tota spectat ad forum externum, nihil ad confessarium; si tamen nosse vult, nervose, & optimè tradit Layman Lib. 5. tral. IO. c. ultimo.

SUBSECTIO.

De Restitutione ex adulterio debita.

SUMMARIA.

- 532. Quid ex adulterio restituendum.
- 533. I. Pro injuria?
- 534. II. Pro infamia vel dedecore?
- 535. III. Pro damno temporali?
- 536. IV. Pro sumptibus hospitalis?
- 537. Adulter obligeatur ad restitutionem pro damnis marito & liberis legitimis.
- 538. Usque pro infamia, & alimento prolis sine sua scrit.
- 539. Seve non suaserit eam marito supponi.
- 540. Adulter in dubio, sicne proles sua, nec ne? probabilitate adhuc obligatur restituere prorata dubii.
- 541. Sed equè probabiliter ad nihil obligatur.
- 542. At quid si duo vel plures cum eadem adulterium commiserunt?
- 543. Etiam adultera per se obligatur ad restitutionem.
- 544. Omnim dampnorum ex adulterio per se consequentium marito ac filius legitimis,

§22 Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.

- §52. Omnimodo commodo, & moraliter possibili.
§53. Non tenetur regulariter crimen suum manifestare marito, vel proli spuriae.
§54. An & quando filius teneatur credere matri affecti ipsum esse spurium?
§55. Adultera non tenetur manifestare suum crimen, proli illegitimationem. I. quando ipsa compensata.
§56. II. Quando presumit id nolle alios.
§57. III. Quando nihil proderit.
§58. IV. Nec cum periculo vita,
§59. V. Vel infamia sua majoris.
§60. VI. Aut cum detrimento propriae famae.
§63. His verò cessantibus tenetur.
§64. Solvuntur fundamenta contraria.

QUatuor hic explicanda sunt. 1. Pro quo restituendum? 2. Ad quid obligetur adulterio? 3. Ad quid adultera? 4. An hæc aliquando teneatur se propere propter damna avertenda?

§. I.

Quid, & pro quo restituendum ex adulterio?

§32 **T**Itius nobilis & opulentus commisit adulterium cum Caia uxore Sempronii simili-
ter nobilis & divitis viri; eo adulterio natum filium spurium bonus Sempronius tanquam legitimum filium, & quidem primogenitum, statui suo summis sumptibus competentibus educavit, & cum aliis liberis postea natis ei hereditatem reliquit, & insuper tanquam primo genito fideicommissum seu præcipuum contulit, posthabito vero suo primogenito filio, pri-

primùm post illum spurium nato. Quæritur, quid', & pro quo teneantur restituere Titius adulter, & Caia adultera tantorum malorum causa? Generaliter tria hic distingui debent. *Primum* est ipsa injuria per adulterium illata Sempronio ab adultero, & adultera, secluso omni alio damno famæ vel fortunæ: *Secundum* est infamia & dedecus illatum Sempronio cornuto ex adulterio divulgato. *Tertium* est damnum temporale Sempronii in alenda prole spuria, & liberorum legitimorum, in hæreditate ab illo spurio participata, & similia. Huc etiam referri debent sumptus hospitalis, si talis proles spuria exposita esset, & in eo educanda. De singulis breviter seorsim.

I. Pro injuria.

Pro ipsa sola injuria adulterii secluso omni⁵³³ damno, in honore, fama, vel fortuna, vel bonis temporalibus nihil restituendum est. Ita contrà *Rebell.* & alios RR. apud *Molinam* communissima DD. quos latè citant, & sequuntur *Molina* & *Lugo*. Ratio communis est: quia obligatio restitutionis non oritur præcisè ex injuria, sed ex damno permanente, injustè illato; atqui in proposito supponimus ex adulterio occulto permanente, nulla prole suscepta, vel aliunde educata nullum prorsus oriri damnum in honore, fama, vel bonis temporalibus conjugis vel aliorum liberorum: ipsum autem adulterium in se non est damnum, sed

sed mera injuria transiens, quâ transactâ, nullum remanet damnum: ergo nulla inde restitutio debita: Quia tamen posset quis contendere ex adulterio semper remanere aliquod damnum scilicet maculam aliquam tori conjugalis (et si occultam) tamen aliquo modo estimabilem, idèò. Ratio melior est; quia damnata illata in uno genere bonorum non debent ex obligatione per restitutionem reparari in alio genere honorum: unde in communi sententia homicida pro injuria, & damno naturali ipsius occisionis seu mortis hominis, secluso alio damno temporali nihil debet restituere per pecuniam, vel quidvis aliud: cum ergo injuria adulterii, & qualemunque damanum illud naturale permanens, vel transiens non sit in genere pecuniae, vel boni temporalis, sed in alio superiori genere bonorum, nimirum circa corpus conjugis, consequens est, quod adulterii non teneatur pecuniis compensare injuriam, vel damnum illud. Adde, quod opposita sententia sit contrà sensum & praxin omnium sedelium, & confessariorum, qui etiam doctissimi & optimi talem obligationem nunquam agnoverunt.

534 *Dices:* Maritus vir honestus mallet carere centum aureis, quam pati injuriam adulterii praecise, secluso omni alio damno in honore, fama, vel pecunia: ergo pro illa injuria praecise est obligatio restituendi & quæ, immo major, quam pro furto centum aureorum. *Respondetur negando*

gando consequentiam. Nam etiam occiden-
dus mallet carere mille aureis, quam vitâ, &
tamen non sequitur tuum illatum: solum ergo
utroque casu sequitur maiorem esse injuriam.
& graviori poenâ dignam, quam sit furtum cen-
tum, vel mille aureorum; non potest autem se-
qui obligatio restituendi propter impotentiam
compensandi ad æqualitatem, cum sint diversa
genera bonorum, ut dictum est.

Dices rursus: Qui utitur re aliena v.g. equo,⁵³⁵
invito Domino, tenetur non solum reddere
equum, sed etiam pretium æquivalens pro usu
præterito illius equi, vel rei alienæ: ergo si-
militer, qui usus est uxore aliena, tenetur non
solum uxorem relinquere viro suo, sed etiam
aliquid quasi pretium æquivalens dare pro usu
corporis. Respondetur iterum negando conse-
quentiam & paritatem. Quia usus equi est in
eodem genere bonorum cum pecunia, scilicet
boni temporalis, fortunæ, atque adeò potest &
debet pecuniâ compensari; at verò usus uxoris,
sicut & ipsa uxor sunt in alio altiori genere bo-
norum; quare sicut qui occidit uxorem Sem-
pronii, non tenetur ei pecuniam restituere pro
ipsa uxore præcisè secluso alio damno tempo-
rali; ita neque ille, qui usum uxoris habuit in-
vito marito: quia hic usus ad aliud bonorum ge-
nus spectat, quæ æquivalente pecunia compen-
sari nequeunt. Unde etiamsi maritus sciat adul-
terium, exigat satisfactionem pecuniæ pro ipso
adulterio, certum est, adulterum posse recusa-

re, quia id ob speciem lenocinii, pudicitiam vendere, prohibitum est in jure. *L. Transig. Cod. de Transact.* Qndd si tamen adulterio loco poenæ velit satisfacere in pecunia, poterit manutus in conscientia illam accipere & retinere, quia tunc non adesset lenocinium, ut suppono: Leges autem solum in foro externo illam satisfactionem vetant, ne detur ansa lenociniis, ut bene observat Tamberin. *Lib. 6. Decalog. t. 1.*

§. 4. num. 2.

II. Pro infamia, vel dedecore.

§ 36 **C**ertum est, quod sicut pro infamia, vel dedecore, quod ex injusta detractione, vel contumelia oritur, compensatio fieri debet per restitutionem, juxta dicta alibi; ita etiam infamia & dedecus, quod maritus patitur ex injuria adulterii, si adulterium ad aliorum notitiam perveniat, si fieri possit, reparari debere ex obligatione Justitiae. Dico tamen, si fieri possit; plerumque enim erit impossibile eam infamiam, vel dedecus miseri cornuti auferre. Dedecus tamen aliquando compensari poterit ab adultero honorando vel elevando ad altiorum gradum, ut videatur nullam, vel modicam honoris jacturam incurrisse. Deinde sermo extantum de marito injuriam passo, sed si maritus ipse adulterium commisisset, non videtur ex hoc obligatus ad restituendum uxori, quia haec ex mariti adulterio nullum dedecus, vel infamia incurrire communiter existimatur; ait Lugo

Sect. 1. disp. 22.

III. Pro

III. Pro damno temporali.

Certò restituendum est marito pro expen-⁵³⁷
sis, quas facit in aliena prole alenda: Itém-
que pro iis, quæ pater putatius tali proli spu-
riæ donat, & post mortem relinquit hæreditate,
fideicommisso, &c. Itémque aliis filiis, vel
hæredibus legitimis, juxta dicenda §. 2. & 3. ac
etiam pro iis, quæ consanguinei mariti ejus in-
tuitu donant, vel relinquunt tali proli putatitiæ,
alias proli legitimo donaturi. AdditMolina
tract. 4. disp. 101. etiam restituendum esse pro
iis, quæ mater plus insumit, vel minus lucra-
tur bonis communibus, quam alias insumptu-
ra, vel lucratura fuisset. Verùm hoc nimis rigo-
rosè dictum meritò censet cum aliis Lugo *ibi-*
dem num. 3. nunquid enim si uxor ex culpabilis
causa ægrotet, & sic minus lucretur, vel plus in-
sumat, tenebitur postea restituere? nunquid e-
contra culpabiliter ægrotus maritus? Lege
ipsummet, si curiosus es.

IV. Pro sumptibus hospitalis.

Quando proles ex adulterio suscepta expo-⁵³⁸
nitur alenda in hospitali ad id fundato,
saltem quando parentes adulteri divites sunt, &
solum ad tegendum crimen suum prolem ita
exponunt, etiam ipsi hospitali pro sumptibus
alendæ prolis restituendum esse ab ijsdem pa-
rentibus, docet communis DD. Plurimisque
citatSánchez Lib. 1. Consil. 6. 5. disp. 64. n. 7.

Azor.

Azor. l. 2. tract. 2. c. 5. loquentes universaliter de exponentibus, prolem live spuriā, sive legitimā: & in specie de prole adulterina, Molina citatus disp. 101. Lugo citatus Seld. 1. v. 4. Herincx disp. 6. q. 7. n. 96. Ratio est: quia sumptus illi & redditus hospitalis fundati & reliqui sunt, ut subveniatur pauperibus; ergo ius iuste agit, qui cum dives sit, & possit, ac tenet a filiis alimenta praestare, absque necessitate ingerit, & cogit illum ali ex bonis pauperum; consequenter eos sumptus ex Justitia tenebitur refundere, & certe semper commodè poterit, si non per se ipsum ob metum infamiae, certe per aliam personam fidelem, aut ipsum confessari. Quamvis oppositum sentiant, & fatis bene iudeant aliqui, quos resert & approbat Diana part. 2. tract. 5. Miscel. resolut. 40. Quem vide, non enim libet rei rarae praxis immorari.

§. II.

Obligatio adulteri.

539 **C**ertum est adulterum, si moraliter certus sit, prolem esse suam ex suo adulterio genitam, obligari ad restitucionem pro damnis consecutis marito & liberis legitimis, modis posseā declarandis. *Communissima* apud mox citandos. Ratio generatim est: quia omnis ius iuste damnificans proximum tenetur ad restitucionem, sed adulteri vere iuste damnificat, & vere iusta causa est damnorum illorum, quando eam iustam actionem exercuit, ex qua suāpte naturā prolīs generatio conjuncta cum damnari.

mariti, & liberorum legitimorum consequi potest, & solet: ergo & ipse tenetur ad restitutio-
nem, seu compensationem illorum damnorum
in foro omni, etiam conscientiae maxime: in-
tellige tamen per se loquendo, nisi scilicet excus-
etur in toto, vel in parte, sive quia dampnum ab
ipsa adultera jam compensatum sit, vel com-
pensandum credatur; sive quod restitutionem
præstare nequeat ob impotentiam, vel physi-
cam vel moralern ob periculum vitæ, gravis di-
spendii, famæ &c. juxta causas generales excu-
fantes à restitutione. Et in simili dicam infra
de ipsa adultera. In particulari ergo quoad ad-
ulterium tria hic certa sunt; duo autem videntur
dubia & controversa.

1. Certum est, in primis adulterium debere re-
stituere marito pro infamia vel dedecore ex ad-
ulterio diffamato subsecuto; quando ea mala
possunt vel in toto, vel in parte reparari, juxta
paulo superius dicta. 2. Certum est, in integrum
debere solvere vel compensare marito ali-
menta proli adulterinæ, cum ipse sit verus pater,
& ipsi incumbat alere filium. Sed intellige à
tertio anno ætatis prolis; nam usque ad tertium
ætatis annum, seu in primo triennio ipsa mater
sola debet alere filium, ut habetur iure
c. 2. De convers. Infidel. & L. 9. nec filium, &c.
C. De Pat. Potest. 3. Si adulter suavit adulte-
ræ, ut prolem adulterinam marito supponeret,
tanquam ex ipso genitam, & consequenter tan-
quam suam educandam, certum est apud omnes

PARS IV. SACRAM.

L. I

cum

enim obligari ad compensanda damna inde facta, & marito in sumptibus & liberis legitimis, vel hæredibus in diminutione hæreditatis, & similibus, quia tunc fuit vera moralis & voluntaria causa illorum damnorum, atque hoc simul cum adultera æquè primò & æquè immediate, & non solum secundò loco in defectum adulteræ; quia quando consilium datum est in commodum utriusque, & consultoris, & executoris, uterque tenetur æquè primò pro rata, & singuli in solidum in defectu alterius. Ut ei communī notat Lessius lib. 2. c. 10. n. 5. Et ex eo Lugo disp. 13. Sect. 2. n. 1. in fine. Tenebitur ergo tunc restituere adulter aut in parte rata, etiam majori, etiam in toto, prout ipsa adultera multum, parum, aut nihil ad restitutionem cooperari vel contribuere potuerit: similiter & econtra dicendum de adultera. Et hæc tria certa sunt.

¶ II. Dubium & controversum primum est, an ex adulterio præcisè, quandò adulter polte adulteræ nihil sualit, nec ullo modo procuravit, quod proles adulterina marito supponeretur, teneatur tamen saltem ex parte pro rata sua ad restituendum liberis legitimis, vel hæredibus pro damnis, utpotè pro hæreditate diminuta vel ablata, pro majoratu, vel fideicommiso, aliive præcipuo, tali spurio tanquam legitimo collatis? Negavit ante omnes Sotus lib. 4. de iustitia c. 7. a. 2. Et post eum Henr. Barthol. à Fausto, & Diana parte 2. tract. 3. Miscel. fol. 25. aliquique RR. teste Lessio loco citato non

negante hujus sententiæ probabilitatem. Fundamentum est: quod tunc adulter non sit causa propria illius damni, sed sola uxor adultera, quæ sola supponit marito prolem alienam pro sua, quod adulter, ut supponimus, nec intendit, nec consulit, nec procurat: ergo sola mater est, quæ damnum infert ideoque ea sola tenetur reparate. Quemadmodum, si eo casu adultera procuret abortum, non ideo adulter esset causa abortus, si illum nec suasit, nec procuravit, licet illius occasionem dederit suâ copulâ adulterinâ: ergo similiter non erit causa illius suppositionis prolis alienæ, si eam nec suasit, nec procuravit, licet illius occasionem dederit. Item si ego tibi furatus sum tuam suppellectilem, tu verò ad eam compensandam fureris ab alio tertio pecuniam, non ideo ego deheo tertio restituere pecuniam, sed solum tibi pro tua suppellectili: ita in proposito adulter est quidem reus adulterii, non tamen illius suppositionis, & damnorum, quæ uxor adultera supponendo prolem alienam infert marito, & filiis legitimis: consequenter ille à restitutionis debito immunis erit. Sententia non omnino improbabilis.

Sed vera est sententia affirmativa communis^{s 42}
DD. quos latè citant & sequuntur Molina tract.
4. disp. 104. Layman lib. 3. Theolog. moral.
tract. 3. part. 3. c. 14. n. 4. Lugo disp. 13. sect.
2. n. 11. Less. lib. 2. De iustitia c. 10. dub. 5.
Herincx disp. 6. q. 7. n. 93. Ratio communis
est: quia licet mater sit, quæ immediete supponit

prolem illegitimam marito , adulter tamen est causa illius suppositionis & damnorum consequentium , quatenus ipse facto suo conjectit martem in necessitatē ita faciēdi , nē prodat suum delictum : certē enim regulariter saltem non poterit aliter facere : quia tamen aliquando saltem posset non ita supponere , sed extra familiam alere prolem spuriam , quo casu *Vasq^u.* apud Lug. cit. fatetur posse locum habere sententiam Soti . Ratio generalis est : quia adulter etiam est vera , proxima , & immediata causa illorum damnorum sicut & mater adultera , hæc enim non aliter concurrit ad illa dāmna , nisi quatenus filium illegitimum talem permittit esse in domo , & familia mariti , ut maritus & alii credant esse filium legitimū , sicut reliquos , neq^{ue} enim ad hanc causalitatem necesse est , quod mater positivè dicat , eum esse filium legitimū patris , neque ita dicere solent , sed solum permittit eum sic domi manere & decipit maritum ac alios putantes eum esse filium legitimū : atqui eodem modo multò magis concutrit adulter , qui cùm sit verus pater prolis , ipse deberet eam aere , educare , & illius curam habere ; eo ipso , quod filium suum relinquat in aliena domo apud alium putatitum patrem , à quo videt eum pro filio legitimo haberi & educari &c. est causa non minus , quām mater illius deceptionis & damnorum consequentium mariti & liberorum legitimorum : ut sanè perpendenti luce meridianā clarius apparebit , & latius prosequitur

Lugo citatus n. 14. ergo &c. Diversa est planè ratio in exemplis allatis de abortu, & furto; quia, ut dixi, ad suppositionem prolis concurredit adulterer etiam immedieatē ponendo eam in utero adulteræ, & tenendo in aliena domo: ad abortum autem nullo modo concurrit immedieatē, sed nudam occasionem præbet ipsius liberæ electionis: & furans tibi tuam suppellectilem nullo modo concurrit ad tuum furtum pecuniae respectu tertii, sed meram occasionem præbet, ex qua libere eligis furari ab altero tantundem: Et neuter in necessitatem ita agendi regulariter coniunctur. Quod si tamen in casu singulari alicui furto auferas sua, sciens & volens conicere in necessitatem furandi alteri tertio, certè etiam injurius eris in illum tertium, ideoque in defectum prioris furis restitutioni obnoxius: quo ipso tamen onere te liberas restituendo tuum primum furtum, de quo alibi latius.

III. Dubium controversum alterum & diffi- 543
cilius est. Dixeram initio adulterum, si moraliter certus sit, prolem esse suam, obligari ad restitutionem. Id autem in proposito moraliter certum censetur, quod prudenter ita creditur, ut contrarium nullo modo videatur probabile: talia enim passim humano modo certa dicuntur, ait Less. citatus lib. 2. c. 10. dub. 6. num. 39. Iab omnibus communiter receptus. Ut si in proposito tempus partus correspondeat cum tempore conceptionis & adulterii commissi, & tunc matitis fuit absens, vel infirmitate impo-

tens, vel alias filios nunquam genuit, aut aliud merito credendum sit adulteræ afferentibus ex adultero concepisse, non ex marito. Quid ergo adulter non sit ita moraliter certus, prolem esse suam, sed vere & probabiliter dubitet in utramque partem, sitne proles ex se genita, nec ne? Adhuc adulterum obligari ad restituitionem dictorum daminorum saltem pro parte secundum quantitatem dubii, sane non improbabiliter docent cum multis Molina cit. tratt. 4 disp. 103. Layman citat. c. 14. num. 2. Fundamenta sunt. 1. Quia licet ipse adulter dubius sit, an proles sit sua, tamen æquè etiam dum est, an sit mariti? atqui in dubio uter duorum pater sit prolis, æquitas non patitur, ut unus eorum omnes expensas subeat in ea alenda & educanda, alter vero omnino immunis sit, sed oportet eos contribuere secundum proportionem dubii, juxta communem sententiam ergo licet adulter non sit certus de prole sua, tamen debet esse certus de compensatione damni prædicta sua. 2. Generaliter: quædocunque constat delictum esse admissum, ex quo damnum sequi solet, præsumptio solet esse contraria nocentem, ut ipsi incumbat probatio, nihil ex suo delicto damni evenisse, quod alias suâpte natura solet sequi, cum in dubia causa potius favendum sit innocentis, quam nocenti: at hic constat adulterum commissum delictum, ex quo tale damnum, scilicet prolis alienæ suppositio sequi solet: ergo in dubio, an revera ita sit, debet ad-

ulter

ulter in conscientia præsumere contrà se, & credere se esse debitorem damni restituendi, saltem secundum quantitatem dubii. 3. Molina citat. ita ferè arguit; quia adulter non est possessor bonæ fidei in tali casu, cui in dubio favendum sit, nam malâ fide apposuit causam, undè damna illa sequi nata erant: nam si quis injustè sagittam projectit, & constat postea è loci servum Petri sagittâ intersectum esse, et si non certum sit, sed dubium, an illâ eadem sagittâ intersectus sit, non erit æstimandus possessor bonæ fidei, sed obligandus pro quantitate dubii, & verisimilitudinis restituere damnum: ergo similiter cum adulter suo facto causam injustam sufficienter apposuerit ad ea damna, debebit restituere pro quantitate veri similitudinis & dubii. 4. Ergo male quidam videntur arguere: filius in illo dubbio legitimum se reputare potest: ergo & adulter. Negatur enim consequentia, & paritas; quia filio innocentia, & in possessione filiationis legitimæ manenti omni jure debebitur præsumptio, ut habeatur legitimus, quoisque demonstretur illegitimus. Ad vero adultero innocentia, & injustam causam præbenti, undè tale damnum suâpte naturâ sequi solet, nulla debetur præsumptio pro se, sed potius contrà se, ut dictum est: ergo &c. Audésne huic sententiae negare probabilitatem? Ego autem

IV. Dico simpliciter: adulter non obligatur⁴⁴ ad ullam damni compensationem in dubio, nisi

ei moraliter certum sit, eam esse suam problem. Ita *Sot. Navarr.* aliisque congestis *Leff. lib. 2. t. 10. dub. 6. n. 39. Lug. citat. sedt. 2. Dicast. tom. 2. tract. 2. de justitia disp. 7. dub. 11.* Tambur *lib. 7. Decalog. c. 3. §. 4. n. 3.* Ratio valida optimè traditur à *Leff.* citato his verbis: *Qui in dubio melior est conditio possidentis. nemo enim tenetur aliquid solvere, & re sua se spoliare, nisi constet se debere.* Consentunt fere in hoc DD. quamvis enim quidam dicant, illum teneri, quando probabiliter credit esse suam problem, hoc tamen non est ita generatim intelligendum, sed quando ita credit, ut non habeat rationem dubitandi de contrario. Fieri enim potest, ut quis probabiliter credat esse suam problem, & etiam probabilitatem habeat non esse, quo casu certum est, non teneri. Hæc *Leff. Jam subsumo*; atqui quandiu adulter non est moraliter certus, sed vere dubium est, an proles sit sua, tamdiu non constat ipsum esse debitorem; & licet non sit bonæ fidei in ordine ad adulterium, est tamen bonæ fidei in ordine ad bona sua legitimè possessa, nec illis spoliari debet, donec probetur filium esse suum: & insuper in eodubio adest præsumptio juris, filium esse legitimum; ut constat ex *L. filium ff. de his, qui sunt sui vel alienis juris. L. quia semper ff. de iuri vocando.* Et pluribus locis apud *Lugo: citat. n. 17.* Idque generaliter in utroque foro locum habere plurimis relatis docent *Lug. & Leff. l. c.* Quia cum ratione matrimonii filius inve-

natur in possessione legitimæ filiationis, non debet propter hoc dubium possessione sua pri- vari: ergo etiam adulter eam prolem legitimam mariti, & non spuriam suam, sicque se à restitu- tione immunem præsumere, & reputare po- test. Alioquin certe talis filius dubius melioris conditionis esset, quam alii sili ejusdem matiti, non dubii; ille enim ratione præsumptionis ju- ris de sua legitima filiatione posset accipere & retinere totam portionem hæreditatis paternæ, & insuper posset recipere partem, quam adul- ter ei deberet dare propter alimenta pro ratione dubii. Fatendem ergo est, titulum illum, qui sufficit ad hoc, ut filius accipiat portionem in- tegram filii legitimi, sufficere eodem modo ad liberandum adulterum ab obligatione eum a- lendi etiam ex parte. His bene perceptis liquidò ruunt fundamenta oppositæ sententiæ, quia ex una parte adulter revera non probatur debitor; & ex altera parte omnis præsumptio contra ip- sum ratione adulterii commissi eliditur per con- trariam præsumptionem juris, de legitima filia- tione prolis; qualis præsumptio contraria certa non adest in *Molinae* exemplo de emissâ sagitta; ideoque non ad rem.

At quid si duo vel plures mœchi eodem ferè 545 tempore commiserant adulterium cum Berta uxore Titii in iis circumstantiis, ut certum sit moraliter ab alterutro, vel uno illorum, prolem esse genitam, nec à marito: tenebunturne tunc ambo vel omnes restituere marito & filiis legitimi?

mis pro damnis ex prole adulterina supposita marito, prorata sua parte? Responsio est affirmativa. Communis. *Molina*, *Vasq.* alii cum *Lugo* citat. *disp. 13. sect. 3. num. 24.* *Herinck*. *disp. 6. q. 7. n. 19.* Ratio est: quia ex una parte certum est prolem ab uno eorum esse genitam: ex altera autem parte licet incertum sit, quisnam eorum genuerit, uterque tamen sua actione iusta fuit in causa, ne certus damni auctor agnoscatur, à quo certò compensatio fieri debeat; ideoque uterque certò injuriam & damnum intulerat, utpote vel ob prolem illegitimam, vel ob incertitudinem auctoris, qui solvere teneant ea damna & consequenter uterque pro rata sua ex ea iusta actione restituere tenebitur; quemadmodum si duo seorsim vel casu sagittas projectant, quarum una interficit certò servum Petri; licet ignoretur cuius sagittâ interfectus sit servus, singuli tamen debent compensare illud damnum pro rata & quantitate dubii, quia nimis mirum uterque certum damnum intulit, vel occidendo servum, vel causando incertitudinem auctoris damni, & sic privando Petrum jure & facultate exigendi restitutionem ab occidente certo sui servi, quarè uterque debet restituere certam partem pretii. Idem prosus est in nostro proposito.

ASSERTIO.

ADULTERA per se obligatur ad restitutio-⁵⁴⁶
nem omnium damnorum ex adulterio
per se sequentium marito & filiis legitimis,
modo commodo & moraliter possibili, regu-
lariter tamen ad ea damna avertenda non
tenetur prodere suum delictum, neque ma-
rito, neque prole illegitimæ ex adulteria
susceptæ. Est tota communissima. Ratio genera-
lis obligationis manifesta est; quia ipsa adultera
est per se immediatè causa, cum maritus & filii le-
gitimi credant, illam esse veram & legitimam
prolem, atque idcirco ea damna patiantur. Reli-
qua explicò particulatim.

I. Per se obligatur ad restitutionem.

Nimirum nisi ad sit justa causa excusans, nam⁵⁴⁷
sicut in omnibus aliis, ita etiam in hoc ca-
sa line dubio excusat impotentia physica vel
moralis, ut si non possit restituere sine periculo
mortis, aut infamiae, alteriusve gravioris mali,
quam sit damnum inde secutum; de quibus la-
tiss. *seq.* Idq; si non omnino ad omittendam,
salem ad differendam restitutionem; quo usque
talis impotentia, vel pericula durant. Abso-
lute ab onere restitutionis adulteram liberant
duæ cause. *Prima*, si & ipsa adultera non
sit moraliter certa, prolem hanc esse ex adulte-
rio genitam: tunc enim excusabitur à restitu-
tione.

340 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*
tione eâdem ratione, quâ modò §. præcedens
de adultero probatum est. Quamvis autem nra
rò id mater ignoret, tamen contingit reverâ
propter vicinitatem copulæ cum adultero
cum marito prorsus ignoret, vel saltem am-
gat, ex quo proles concepta sit. *At quid,*
adultera commisso adulterio (ut reverâ solent)
de industria citò petat copuam à marito, ut
incertus evadat conceptus prolis? Responso-
nem non inveni apud meos AA. respondeo
men cum distinctione; si ita faciat præcise ad-
gendum suum crimen, ne fortè natâ prole
quando innotescat, censeo adhuc liberam à re-
stitutione damnorum secutorum: quia ex una
parte usq[ue] est jure suo, ex alterâ autem parte re-
verâ proles manet dubia. Si verò ita faciat ei
directa intentione, ut proles postea nata man-
to innocentii supponatur, cum ejus & legiti-
morum filiorum damno, non possum eam à re-
stitutione damnorum consecutorum liberare;
quia reverâ jam est voluntaria causa illorum
damnorum; imò propè certa, cùm regulatim
saltem ex priori præsertim extraordinario libi-
dinoso concubitu proles concipi soleat. *Secun-*
da causa omnino excusans est, si pater, vel li-
beri legitimi liberè remittant eam obligationem
& res clara est, si remittant expresse cognito jam
crimine, & prole adulterinâ: quin etiam sapientia
tacitam ejusmodi remissionem potest præsume-
re mater, & sic se non manifestare, ut §. seq.
dicam. *Dixi autem si liberè remittant.* Qua-
dam

Sect. IV. De peccatis conjugum. 541

dam sic se liberavit: habebat tres filios; quorum unus erat ex adulterio, & quia ab illis nihil sibi timebat, eos ita allocuta est; tinus velutum non est legitimè natus, si eum nominem, ab hereditate ampla necessariò depelletur; quid vultis faciam? his auditis, timuit quisquè sibi, ne spurius nominetur: quare omnes rogârunt matrem, ut sileret; spuriūmque; quicunque ille sit, sibi invicem remittentes, in partem hereditatis admiserunt. Hoc tamen remedium meritò non approbat Covarrubias apud Layman cit. n. 42. quia tunc filij non liberè & spontè, sed timore gravi & metu injusto adacti remiserunt spurio, cum reverà ipsi reliqui duo nullum habeant periculum illegitimitatis. Posset tamen remedium hoc admittere, si omnes vere & ex animo spontè fecissent, non ex metu: idque explicitè declarâssent, ac protestati essent, se non ex metu, sed ex amore ac benevolentia erga matrem, vel erga se se invicem simul in eadem domo educatos remittere velle, remissuros etiam omnino, si scirent, quis esset illegitimus. Ut sapienter admittunt Lugo citar: & Tamburin:

§. 4. n. 12. in fine.

II. Ononium damnorum ex adulterio per se consequentium marito ac filiis legitimis.

OMnis enim, qui pónit causam aliquam, dicitur etiam causa effectuum; qui ex illa causa per se oriuntur, seu qui per se connexi sunt cumilla causa posita, non autem omnium esse-

542
Qua-

etuum, qui ex illa causa quomodolibet percidens consequuntur; & possunt esse innumera nec prævisi, nec prævideri debiti, ut latius doctur in materia de restitutione, de injust. damnificatione ex homicidio, &c. Sic uxor in proposito adultera supponendo filium illegitimum est solum causa illorum damnorum, quæ illa suppositione marito & filiis legitimis perse consequuntur, non autem eorum, quæ inde merper accidens, & quasi fortuitò sequuntur, & consequenter pro illis tantum, non autem pro ipsis damnis tenetur uxor adultera. Pro clara resolutione pono claram bipartitam regulam.

§ 49 I. Adultera tenetur restituere marito & filiis legitimis pro damnis in illis tantum bonis, quæ filiis legitimis debentur, & conferuntur spurio utpotè. 1. Marito pro alimentis & expensis in educanda prole spuria (sed hoc post triennium primùm simul cum adultero, & in defectum hujus in solidum, juxta dicta §. præced.) 2. Filiis legitimis pro diminutione hæreditatis, seu portione hæreditatis collata spurio. Item pro majoratu, fidei commissio, aliave prærogativa alias filio legitimo primogenito conferenda, modo autem collata filio putatatio illegitima. Itemque hæreditas avi, avunculi, aliorumque ascendentium vel consanguineorum, quæ debebatur filiis legitimis, & per istum errorem conferuntur, vel occupantur à spurio. Communissima DD. Et late Lugo citat. Set. 3. n. 39. Ratio data est; quia hæc omnia damna per le
con-

connexa sunt, & per se oriuntur ex suppositione
prolitis adulterinæ.

II. Uxor adultera non tenetur restituere si-
liis legitimis pro his damnis in illis bonis, quæ
filiis legitimis non debebantur, & illegitimo
conferuntur: ut si consanguineus vel amicus
mariti putans hunc esse verum ejus filium, vel
alius quicunque illum spurium suum haeredem
iustitiat, aliquid ei leget, vel liberaliter donet,
sumptus ad studia, ad nuptias, ad doctoratum
tribuat, quod forte certè non dedit, imò de-
dit vero filio, si veritas constitisset. Hujus-
modi enim sunt damna non per se, sed solum per
accidens provententia veris filiis, quia ad ejus-
modi liberales collationes jus nullum habebant.
Ita contrà Molin. certè in hac re nimis rigidum
plurésque sequaces, ex communi Lugo citat.

n. 37. Tamburin. c. 3. §. 4. n. 8.

At quid de ipso filio illegitimo; qui ejusmodi
per errorem collata, vel donata liberaliter, reci-
pit sciens, se esse illegitimum? (nam si ignoret
bonâ fide excusari omnes scimus) Respondeat
rectè Lugo citat. n. 38. ipsum in rebus majoris
momenti debere restituere *ex re accepta*, quo-
niam error isti causat in donante involuntarium
saltem in rebus majoris momenti. Alia est ra-
tio de ipsa matre adultera, quæ non obligatur
ex re accepta, cùm ipsa nihil acceperit, sed so-
lum obligaretur propter causam à se positam ta-
lis erroris: quæ causa cùm per se non influat in
illas donationes, meritò à restitutione excusat.

552 **M**ahet ergo adulteræ gravissima obligatio compensandi omnia damna per le consequentia & marito, & filiis legitimis maxime quantum in se est, quantumq; omni modo moraliter possibile est: utpote, 1. De bonis suis propriis paraphernalibus, ac liberis, de quibus huc mariti ac legitimæ proliis præjudicio libere disponere potest, largiendo, legando vel retinendo marito ac liberis legitimis usque ad æqualitatem dannorum ratione proliis illegitimæ acceptorum. De hoc iterum aliquid §. seq. 2. Si ejusmodi bona propria non habeat; vel non sufficiant; debet corari supplere aliis modis; utpotè rem familiarium diligenter administrando, imminuendo sumptus alioquin concessos in cultu corporis, recreationibus, donationibus, quantum commode potest attentâ conditione sui statûs, valeudinis, &c. Item extraordinariâ diligentia adhibita, quidquid propriâ industria sine detimento, vel præjudicio familiarie acquirere, & sibi retinere potest, familiæ applicando. Less. c. 2. n. 47. 3. Adit Molina disp. 102. num. 15. Debere eam etiam occulte accipere de bonis spuriis, quæ ad ipsum devenerunt; vel deventura sunt; quantum tutò poterit, ut ex illis restituat, & occulte compenset iis, qui damnum propter spurium injuriantur: 4. Quod si prædictis modis, vel in nihilibus parum aut nihil compensare possit ad ultra, tenebitur hæc, quantum potest.

persuadere spurio alium statum, religiosum, vel Ecclesiasticum assumere, renuntiatâ hæreditate; aut promovere eum ad aliquod officium vel artem, aut quoquo modo ita accommodare, ut sine hæreditariis bonis, filiis seu hæredibus legitimis relictis, honestè vivere possit. *Communissima DD. cum Scoto infra citando. Molina, Less. Layman. Lug. sect. 3. n. 49.* Quamvis quoad Religio nem contrâ sentiat *Scotus*, eò quòd filius non teneatur ingredi Religionem, quantumvis suasus. Sed contra. *Ratio est*: quia licet filius quantumvis suasus non teneatur ingredi Religionem, eò quòd ipsi hoc gravissimum onus sit, id tamen filio suadere non est grave onus matri, quare cùm mater debeat reparare illa damna omni modo possibili moraliter, si nimirùm possit absque gravissimo suo onere vel incommodo, non est mirum, quòd ipsa obligetur ad tentandam etiam hanc viam, in qua ipsi non est grave onus, etiam respectu filii, & longè facilius respectu filiæ spuriæ, ut observat Lugo *num. 41. in fine*. Quòd si denique nullo dictorum modo compensatio fieri possit, dicimus tandem

IV. Regulariter ad ea damna avertenda non tenetur adultera suum crimen manifestare, neque marito, neque proli spuriæ.

Communis DD. Scot. in 4. dist. 44. S. An-
tonin. Cajetan. Covarruv. Navarrus uter-
que. Vasq. eóisque citans Layman lib. 3. tract. 3.
part. 3. c. 14. n. 1. & plerique DD. §. seq. allegan-
PARS IV. SACRAM. Mm di.

di. Sumitur satis evidenter *ex c. offici. de pa-*
tent. & remiss. ubi Pontifex Innocentius con-
sultus respondet, non esse pœnitentiam deno-
gandam fœminæ, quæ finxerat partum, pro-
alienâ suppositâ, & postea timens iram man-
noluit rem manifestare; *sicut nec illi deneganda*
est pœnitentia, qua ob similem timorem prole-
ex adulterio conceptam non vult marito faci-
Sic ibi. ubi manifestè supponitur, saltem regula-
ritate, non esse tunc obligationem manifestandi
aliòquin enim fœmina nolens manifestare non
eslet capax pœnitentia, & absolutionis fac-
tmentalis. Et ineptè diceretur cum aliquibus,
quod ibi non sit sermo de pœnitentia Sacra-
mentali, sed pœnitentiâ Ecclesiasticâ exterâ & pub-
licâ; quomodo enim Pontifex voluisse talen-
fœminam agere pœnitentiam publicam pro cri-
mine, quod ita anxie à marito celare conabatur?
Ratio autem sufficientissima est; quia talis obli-
gatio regulariter saltem est nimis difficilis, pa-
rùm utilis, plus nociva: ergo nullâ: Nam se-
cundum communem DD. restitutio damno-
*rum in bonis fortunæ ordinariæ, seu regulari-
facienda non est; cum detimento, vel periculo*
bondorum altioris ordinis, scilicet famæ, vel vi-
tæ: atqui in proposito adest certum periculum
infamiae adulteræ, immo & prolis spuriæ haec
legitimæ putatae; infuper est periculum perpe-
tui odii, divortii, & saepe etiam vitæ adulteræ;
ergo regulariter saltem pro damno illo in bona
fortunæ marito, vel filii legitimis compen-

do, vel avertendo, non tenetur se prodere adultera, neque marito, neque proli illegitimæ.

Non quidem ipsi marito ob rationem modò dictam, hoc enim esset periculosissimum, quia sic adultera præter sui infamiam, præcipitaret maritum in pericula iræ, tristitiae, divortii; homicidii, aut adulteri, aut adulteræ, aut utriusque; adeoque & se ipsam in periculum vitæ præcipitaret: & plerumque est inutile, aut enim non crederet maritus adulteræ, quæ forte eam problem male affectat; aut si credat; quomodo poterit eam prodere, hactenus in foro externo omnium opinione legitimam habitam eam exhaeredare: quomodo poterit ad eum finem adulterium uxoris publicare, se ipsum infamiae & dedecori exponere, opprobrium hominum facere tanquam cornutum? Et innumera similia sequentur.

Neque etiam proli spuriæ, nam, ut rursus recte arguit Scotus *cir. n. 38.* aut filius crederet matri, aut non crederet: si credat tunc utiq; tenebitur haereditatem; & similia accepta relinquere, tanquam jam incipiens esse possessor malæ fidei: at certe non tenebitur cum certo tanto famæ decorè à familia tanquam iparius recedere, & haereditatem relinquere; nec rursus est probabile presumendum; eum id sponte facturum, quia pauci reperiuntur tam perfecti, ut propter justitiam in foro DEI servandum dimittant magnas possessiones; quas possunt tenere in foro externo. Si verò non crederet, sicut revera re-

548 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*

gulariter non tenetur credere, ut mox dicunt
tunc essent duo mala, quia & ipsa esset diffame-
ta, & ipse nihilominus teneret hereditatem,
cum prius, inquit Scotus l. c. Regulariter semper
dixi. Jam ut videamus in particulari, an
quando teneatur adultera proli spuriae apen-
suum crimen, necessario prius expedienda
multum scrupulosa

QUÆSTIO INCIDENS

*An, & quando filius teneatur credere-
tri afferenti: ipsum esse ex adulterio geni-
tum, illegitimum, spurium.*

554 Quoad forum externum apud omnes Juris
peritos & Canonistas certum est, in his
non stari dicto matris, nisi liquidis, & indecisis
argumentis id probetur, sed semper praefun-
tur proles legitima, si tempore conceptionis
uxor cum marito habitarit, nisi constet cum
fuisse impotentem, vel alia ratione prolem esse
adulteram liquido demonstretur: unde Juristi
veteres irrident juvenem primogenitum, &
credens Reginæ matri dicenti, quod ipse ca-
ceptus sit non legitimè ex Rege, sed adulterio
ex milite, cessit fratri natu minori Regnum.

Quoad forum autem internum confecentur
aliter docent graves DD. apud Lug. citat. de
13. sect. 3. num. 61. Hostiensi. Panormitan. Ju-
dina, eosque citans Molina disp. 101. dicen-
t quando filius nullam habens rationem dubita-
ti, id merito sibi persuaderet, eò, quod mater

dignissima fide, attentâ ejus probitate, timore
Dei, amore in eundem filium, & maximè, si te-
stetur ipsi in mortis articulo, teneri ei in consci-
entia filium omnino credere, & hæreditate ab-
stinere. Eodem modo loquuntur *Adrian.* *Sotus,*
eosque sequitur *Vasq.* apud Lug. citat. etiam si
filius in judicio publico contradictorio declara-
tus esset hæres, non tamen posse tunc in consci-
entia retinere hæreditatem. *Toletus* autem &
Julian. apud eundem dicunt in aliquo casu te-
neri filium credere soli matri cum juramento in
articulo mortis post Eucharistiam susceptam.
His & similibus probationibus hâc sententiâ in
sua probalitate relictâ.

Dico absolute: filius vel filia haçtenus in possessione legitimorum natalium perseverans minimè tenetur credere mati fatenti, vel ei etiam juratò asserenti, ipsos esse ex adulterio suscep-
tos, & illegitimè natos, nisi ea liquidis & in-
dubiis argumentis, etiam in foro externo vali-
turis id ostendat; ut si mater testibus vel alio
modo evidenter probet toto tempore conceptus
& partus absuisse maritum, fuisse impotentem
&c. Ita Glossa in *supracitato c. offic. de pænit.*

Emm. & *Canonistæ* communiter. *Covarruv.*
Alphons. à Castro, Sa, aliisque citt. Lessius lib. 2.
de justitia, c. 10, dub. 7. Layman citat. c. 14,
num. 1. & re ipsâ Lug. citat. sect. 3. n. 62. Ratio:
quia jure gentium boni communis causâ ad plu-
rimas hominum astutorum fraudes evitandas in-
troductum est, ut nemo unius quantumvis mini-

M m 3 me

mē suspecti hominis testimonio credere tenetur in suum præjudiciū, præsertim tam grave, ut sit in proposito. Unde in simili docet Navarrus c. 22. num. 82. Quod conjux non teneatur credere uni testi quantumvis amico & jurato dicenti, subesse impedimentum matrimonium dimens, nisi id certis argumentis demonstret. Placet ergo regula tradita à Cardin. de Lugo histerè verbis: Tunc solum filius tenetur credere in foro conscientiæ, quando motiva, quæ habet ad credendum, si in foro externo proponerentur & probarentur eodem gradu & modo, quo ipsi probantur, judex propter illa motiva in proposita illum pronuntiaret illegitimum. Quando vero notitia illorum motivorum cum eodem gradu probationis, quo filio proponuntur, non sufficeret in foro externo ad talēm declarationem, neque ad vincendam præsumptionem contrariam, & possessionem legitimatis, idem credo omnino esse in foro interno. *Ratio est;* quia quoties forum externum non iuriuit præsumptioni falsæ, sed in eo constant omnia, quæ constant in foro interno, non est, cur redamus à sententia justa fori externi, immo prudenter illam amplectimur, si ea non discordat à iure naturæ, si omnia etiam motiva in contrarium adducta non sufficiunt, ut judex amoveat filium à possessione filiationis legitimæ, quam habet. Cur eadem motiva absque ullo alio, nec magis clarè probata sufficient, ut filius ipse proferat sententiam contra se, & relinquat filiationem

legiti-

legitimam, quam possidet &c. Quia non est, cur eadem motiva habeant plus vel minus efficacia in uno foro ad probandum, quām in alio, si æquē in utroque probentur; poterit ergo tunc filius consulere Advocatos doctos & prudentes per interpositam personā, & tacito suo nomine, ut sciat in conscientia, quid judex externus judicare deberet cum tali & tanta notitia motivorū; & juxta id, quod in foro externo judicandum esset, poterit etiam judicare in foro interno circa obligationem credendi matri in talibus circumstantiis. Hactenū *Lugo.* Meo iudicio sapienter, & sufficienter confessario ad dirigendum pœnitentem in hoc difficillimo casu.

§. IV.

An aliquando saltem teneatur adultera manifestare suum crimen, prolisque illegitimationem.

Percurremus prius in particulari casus, vel modos, in quibus certò aut probabiliter non tenetur ad id adultera, ut tandem apparent causas & circumstantiæ, in quibus tenetur.

I. Non tenetur, quando ipsa compensat.

Quando scilicet mater ex suis propriis bonis, aliisve modis supra indicatis posset, 556 vellētque compensare sufficienter omnia dannata maritō, filiisque legitimis de se provenientia ex suppositione adulterinæ prolis: Siq; enim jam habent filii legitimi æqualiter id, quod accepit spurius, & spurius jam justè retinebit hære-

ditatem, etiam paternam. Quia jam non habet illam verè à patre putativo, sed à matre, quae suis bonis facta compensatione à filiis legitimis redemit illam partem hæreditatis, & dedit eam quasi spurio filio suo.

Nec obstat, quod spurius natus ex condamnato jure communi non possit succedit patri, immo nec matri ex testamento, vel ab intestato: per hoc enim non redditur unquam incapax accipere aliquid à matre per viam donationis, ut bene observat Lug. *citat. num. 36.12.* verà enim tunc spurius accipit portionem hæreditatis, non tanquam à patre per modum successionis, cuius utique est incapax, sed suscipit matre per viam donationis tanquam jam sufficienter compensatam filiis legitimis, quibus iuris jure necessariò ea portio spuriū debebatur. Quod notandum est valde.

*II. Non tenetur, quando presumit id nolle
alios.*

557 **E**xcusatur, adultera à manifestando crimen, quandò prudenter credere potest, manifestum id nolle, & potius velle pati ea damnata quam manifestari crimen suum cum infamante, ac dedecore tanto: Et sanè nisi aliquis multum grave obstat, & damna immodicament, facile potest presumere ejusmodi remissionem adultera, & sic nihil manifestare maritum aut filiis legitimis: nam maritus potius censetur velle nesciri adulterium conjugis non solum aliis, sed etiam sibi, ut prudenter notavit. *M. l. 11.*

tina apud Lug. num. 58. & potius magna parte facultatum privari, eamque relinquere spurio, quam rescire adulterium conjugis cum tanto suo dedecore, dolore, periculo invadendi adulterum vel adulterā. Similiter filii saltem ingenui præsumuntur malle, & reverā multi sunt, qui malling consonter hæreditatis habere filium spurium amittendo aliquid fortunarum, quam matrem tanta obligatione urgeri, ut propriæ matris crimē detegatur, ex quo etiam non parum dedecoris in filios redundet, uti prudenter observant Lugo & Tamburin. citat. Et hinc ulterius infert Lugo ibidem num. 59. quando mater scit, quod si rem filiis suis manifestaret, aliquem ex ipsis esse illegitimum ex adulterio conceptum, ipsos libenter & sponte sibi invicem remissuros, & spurium. quicunque ille sit, in socieratem hæreditatis recepturos in gratiam matris, & eo animo, ut etiam si certi essent de persona in particuli, adhuc ei remitterent, posse prudenter matrem ab eo onere, se si filiis manifestandi, liberare, & omnino tacere; quia tunc certum est, illos multò gratiū habituros rem omnino ignorari, quam re cognitā debitum remittere, nam re non cognitā, vitabunt ad minus dolorem & dedecus illud, quod ex notitia illa habituri essent.

III. Non tenetur, quando nihil proderit.

Quando manifestatio nihil proderit ad damnificanda illa resarcienda: idque, vel quia filius non credet matri, vel licet credat, non restituet,

Mm 5 tuet,

tuet, sive quia non potest, sive quia non vult
tunc liberam esse matrem ab obligatione man-
festandi se, habendamque tanquam debitricem
impotentem restituere, si alia via non supponatur
compensandi, docent, & supponunt commis-
sissime DD. quia cessante fine, cessat ratio
gendi propter finem, nec tenetur mater se in-
fra diffamare. Addit Less. lib. 2. c. 10. dub.
num. 50. non teneri matrem ad manifestan-
se, si non sit moraliter certa damni avertenda
quia in dubio, de fructu manifestationis, me-
lior est conditio possidentis suam famam. Addit
insuper ipse, & Molina disp. 102. tum plerumque
non posse adulteram absque peccato cri-
men suum manifestare; quia absque fructu ipso
rato dat ansam filio peccandi contraria justitiam,
si derineat haereditatem, quando matri credidit,
vel credere tenebatur; atque etiam marito, vel
consanguineis, qui excandescerent in odium ad-
alterorum, & alia peccata tali occasione com-
mitterentur. Atque hanc communem senten-
tiā omnino veram censet Lugo cit. disp. 13.
sect. 3. num. 32. quando filius non crederet,
nec tenetur credere: sicque manifestatio revera ini-
tilis esset: quoties enim manifestatio mea non
prodest ad proximi malum avertendum, non illi
invitus, nec curat, quod manifestem, vel non
manifestem. At vero quando filius putatur ma-
tri crediturus, vel tales sunt circumstantiae, ut
credere teneatur, etsi forte tunc crediturus
non sit, tunc teneri matrem filio manifestare

veritatem, quando aliunde non imminet periculum, infamiae majoris, aus scandali aliorum; cum Adrian. Paludan. Vasquez, aliis recte docet Lug. *ibidem num. 31.* Ratio est; quia re vera tunc manifestatio non est inutilis ad compensanda illa damna, si filius credat, vel teneatur credere; et si enim pro tunc non credat, nec restituet, postea tamen forte conscientiam stimulatus mutabitur, & restituet hereditatem: at qui mater tenetut ponere omnia media apta ad relacienda, & non continuanda damna legitimorum filiorum, nisi aliunde sit excusatio (qualis certe non adest, quando non subest periculum infamiae gravioris aut scandali inter cognatos aut alios) ergo tunc tenetur mater aperire veritatem filio spurio. Vide late *Lugo cit.* Sed nondum habemus casum determinatum particularem, in quo mater teneatur manifestare crimen filio, cum adsint adhuc causae excusantes, periculum vitae, vel infamiae ipsius matris. Itaque,

IV. Non tenetur cum periculo vita.

Communissima, & verissima sententia DD. 559 non obligat matrem ad manifestandum suum crimen cum periculo vitae suae, vel adulteri, vel filii spurii. Ita passim omnes & multis congestis Lugo *num. 42.* Et hoc casu maxime intelligendus Innocentius Papa supra citat. *c. offic. de pœn. & remiss.* Ratio est; quia in extrema necessitate, & periculo ipsius vitae licet cui-

cuivis non solum non restituere , vel compensare damna illata , sed etiam accipere de boni aliorum , quantum opus est ad eam necessitatē sublevandam , ut suo loco dictum ; quia nimis in extrema necessitate omnia sunt communia , & alii non possunt esse rationabiliter invititi , sibi tunc non restitui , vel res suas alterius necessarias sibi auferri : ergo à fortiori in proposito non erit obligatio adulterae manifestandi ob compensanda damna illa cum periculo vitae suæ , vel alterius : & revera maritus , vel filii legitimi non essent rationabiliter invititi , quod mater cum tanto suo detimento non restituat . Ab hac communissima doctrina excipiatur unicus , & rarissimus casus , quo agitur de successione in regno vel provincia , & filius sponsus pro primogenito legitimè habitus successor esset hæreticus , vel pessimis moribus imbutus , à quo Respublica , vel Ecclesia magnum detrimentum acceptura videatur ; filius autem legitimus , cui successio jure debetur bonis moribus prædictus Reipublicæ multum utilis speratur , tunc enim non quidem propter restitutio nem hæreditatis & ex justitia , sed potius ex charitate propter damnum commune Reipublicæ avertendum , quod multò plus valet , quam via unius privatæ personæ , teneretur se mater expouere periculo vitae , si spes sit impediendi illa damna manifestando proprium adulterium . Quamvis ea obligatio , ut jam innui , & recitat Less. cit. dub. 7. num. 54. ex charitate

p̄t̄iū sit , quām ex justitia commutativa. Unde quando ea manifestatio solum deferviret ad successionem Regni legitimo hæredi afferendam , seu non impediendam , non tenebitur manifestare se mater cum periculo vitæ , quia vita cuiuslibet personæ præponderat quibusunque bonis temporalibus , ut benè probat Vasquez apud Lugo citat num. 43. in fine. Vides rursus hunc casum non spectare huc , sed ad materiam charitatis.

V. Non tenetur cum periculo etiam sue infamia majoris.

ETiam si manifestatio profutura sit ad illa⁵⁶⁰ dampna compensanda , non tenetur tamen manifestare se adultera cum periculo gravissimæ infamiae , quando nimilrum infamia , quam mater ex manifestatione incurret , talis actanta est , ut multum præponderet detimento , quod maritus , vel filii legitimi patiuntur ex suppositione prolis adulterinae. Ita (contra Adrian. Hostiens. Paludan. alios paucos) communissima DD. quos latè citant , & sequuntur Molina disp. 112. num. 10. Lugo citatus num. 45. Et sumitur ex eodem e. offic. ubi Pontifex dicit , non esse regandam penitentiam fœmina nolenti manifestare suum crimen ob timorem mariti : quod immerito aliqui restringunt ad solum metum mortis ; quia in eo textu nihil dicitur de timore mortis , sed in genere de metu manifestandi crimen marito. Ra-

tio autem constat ex generali doctrina de Restitutione, & causis excusantibus ab illa: Quid debtor, quando non potest restituere absque longe majori suo detimento, præfertim in bono altioris ordinis, ut est in proposito, possit licet differre, & aliquando etiam omnino omittere restitutionem, quando nimis illud detrimentum semper occurret: ita est in proposito: ergo &c.

§61 *Dices:* non licet furari ad conservandam famam, vel vitandam infamiam, si enim te quis vellet justè, vel injustè certò infamare, nisi des illi mille floreros, & ipse non habeas, non licet tibi eos furari ad impediendam eam infamiam: sed idem videtur esse furari, ac non restituere alienum, retentio enim injusta rei alienæ censetur eadem continuata ablatio, & deoque furtum continuatum: ergo mater ob suam infamiam vitaudam non liberatur ab obligatione se manifestandi ad compensanda illa damna: *Respondeatur.* *Neg. min.* Quia furari est contra præceptum negativum, quod obligat semper & pro semper, nisi necessitas, vel alia gravissima causa excusat: non restituere alienum autem actu positivo est contra præceptum affirmativum tantum, quod non obligat pro semper, sed certis conditionibus, quando nimis restituere quis commodè potest absque graviori suo detimento, præfertim in bono altioris ordinis, ut est est in proposito: Ideoque longe facilius excusat non restituere, quam furari.

farari. Ut benè notant Molina & Lugo citati, &
nos alibi suo loco.

VI. Non tenetur absolute cum detrimen^to
proprie famæ.

Ta satis communis. DD. Scotus sup. Rich. S. 562
Anton. Cajetan. Medina, Alphons. à Castro,
Covarruv. Navarr. Vasquez; & ipse Molina
apud Lugocitat. & meus Layman c. 14. Ratio
communis est: quod damina in bonis inferio-
ris ordinis non sint restituenda cum detrimen^to
bonorum altioris ordinis: at in proposito dama-
na; quæ patiuntur filii legitimi, vel maritus ex
suppositione proli adulteræ sunt tantum in bo-
nis fortunæ, damnum autem adulteræ ex sui
manifestatione esset in bono famæ, quod est
altioris ordinis secundum omnes: ergo &c.
Alia fundamenta mox infra dissolvam:

Hic benè observandum, valde diversa esse^s 63
hæc duo, quod pro detrimen^to in bono unius
ordinis non sit obligatio restituendi in bonis al-
terius ordinis, quod verissimum est: sic enim in
homicidio pro ipso damno naturalis vitæ per se
incompensabili non est restituendum in pecu-
nia, &c. juxta communissimam sententiam:
Aliud longe est, quod damnum illatum in bonis
unius ordinis non debeat reparari cum detri-
men^to in bonis alterius ordinis, quod in rigore
simpliciter falsum est: Ratio di^paritatis eit: a
quia in casu primo non potest Justitia consequi
suum finem scilicet æqualitatem, ut nimirum
habeat laetus idem formaliter, vel æquivalenter
quod.

§60 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*
quod ei ablatum est, ut consideranti pater: in
secundo verò casu, quando non potest restitu-
re, nisi cum detimento bonorum alterius etiam
altioris ordinis, adhuc potest Justitia conser-
suum finem, scilicet æqualitatem, quod latè
recuperet, quod ei ablatum est: ergo differens
illa bonorum per se nihil facit ad excusandam
restitutionem, sed recurrendum est ad aliam re-
gulam communem: quod debitor non debet
restituere cum suo detimento longè majori
pro debito longè minori: quâ ratione vero
cum habet excusatio *N. preced.* allata. Quando-
ergo damnum in bono alterius etiam altioris or-
dinis non est evidenter majus, quam tuum dan-
num ex restitutione secuturum; corruit tota via
argumenti allati à communi sententia. Sicut ergo
tandem

Conclusio.

Obligatur

§64 **Q**UANDOCUNQUE ergo ex una parte manife-
statio profutura est ad reparanda illa dan-
na marito & filiis legitimis, ex altera autem pa-
te damnum infamiae, quod adulteræ imminet et
manifestatione sui criminis, nihil vel non rudi-
tum præponderat damno filiorum legitimorum
omnino tenetur adultera aperire veritatem non
obstante detimento illo famæ suæ. Ita *Tolet. Se-
sus, Ledesma, Covarruv. Valentia*, aliisque ci-
tat. Lugo citat. *Sect. 3. n. 45.* Ratio solida est,
quia injuste damnificans tenetur resarciri.

damnum illatum, quoties sine majori suo dam-
no proprio & detrimento potest : atqui in casu
nostro adultera ~~maxime~~ injuste damnificat mar-
ritum, & proles legitimas, & quidem manet in
~~continua~~ actuali fraude, quod continuo maritum
& ceteros decipit, supponendo illis pro filio le-
gitimo prolem spuriam cum tanto illorum da-
mno : ergo strictissime obligatur resarcire illa
damna omni modo & medio possibili, morali-
ter saltem, quando potest sine notabiliter gra-
viori damno : ergo ulterius tenetur etiam mani-
festare ad eum finem suum crimen, quando ea
manifestatio profutura est, & damnum infamiae
suæ non multum superat damnum mariti & fi-
liorum legitimorum.

Nec obstat I. Quod damnum ipsius sit in bono altioris ordinis scilicet famæ & honoris. 564
Nihil enim obstat bonum altioris ordinis in pru-
denti æstimatione æquiparari vel superari à bo-
no inferioris ordinis : Sicut enim parum auri
prudenti æstimatione & adæquatur, & supera-
tur à multo argento; ita & bonum famæ, vel ho-
noris non ita magnum potest adæquari, vel su-
perari à magno bonæ fortunæ, vel divitiarum: si
ergo hoc modo adæquetur, vel superetur fama
adulteræ nocentis à bonis fortunæ, quæ liberi
legitimi innocentes amittunt causâ adulterii, &
prolis spuriæ, non est excusanda mater ab illa
obligatione restituendi, & compensandi damna
illata, etiam, si ita opus & utile sit, sese manife-
stanto præsertim soli filio spurio credituro.

PARS IV. SACRAM. Nn Nec

§62 Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.

Nec obstat hic 2. sæpè dictum capit. Officium. Adulteram non teneri manifestare sum crimen, sed absolvī posse, et si nolit manifestob metum mariti. Id enim intelligi debet de timore justo & recta ratione excusante ab illa obligatione, quando nimis timet malum longe præponderans damno aliorum.

§63 Nec obstat 3. Illud Proverb. 22. Melius bonum nomen, quam divitiae multæ. Nam inter varias explicationes illius textūs, placet plaus & facilis explicatio Cardinalis de Lugo n. 5. illa verba intelligi de bono nomine vero, seu vera bona fama fundata scilicet in virtute & justitia; hæc enim verissimè præstat omnibus divitias non autem de bono nomine falso, & ficto, fundato in hominum ignorantia & deceptione, sed quod quis ideo aliquis bonum nomen habet, quoniam virtus ejus ignorantur. Et sic est in proposito. Ad hanc enim falsam existimationem bonam adeò diligenter procurandam, & diligendam, non est verosimile sacram Scripturam tam seru nos adhortari, cum plerumque obtineatur per hypocrysin, nec multum conducat ad salutem animæ, nisi quatenus evitaret scandala aliorum.

§66 Ex dictis tria mihi certa sunt. 1. Obligatio matrem rem filio spurio manifestare, quando non est alia via restituendi & impediendi damnationis illa, & verosimiliter speratur filium crediturum vel ex Dei timore, vel ex suasu & precibus materialis bonis illis cressurum, aut Religionem ingrediendo, aut alio modo; nec est timor ulterior

infamiae, quia filius apud se rem secretam servaret (ad quid deserviret rem prius confessario re velare cum licentia eam manifestandi filio sub eodem sigillo; & rursus eâ de re cum matre loquendi, &c.?) His enim circumstantiis concurrentibus non est, cur ob modicam illam infamiam apud filium solum excusetur mater, & ideo eam obligationem omnes admittunt, ut factentur Adversarii, etiam Vasquez apud Lug. citat. n. 6. Quod idem dicendum esset de obligatione manifestandi se marito ijsdem circumstantis concurrentibus: Sed certè respectu hujus raro concurrent, & longè difficultius, longè majus periculum, ut ex se constat. Caveat hic confessarius, vel Parochus. 2. Idem dicendum, si adultera sit foemina vilis, & abjectæ conditionis, ut ipsius fama prudentum judicio parvæ sit aestimationis respectu hereditatis opulentæ, quâ filius legitimus privandus esset. 3. Qualis & quantacunque sit mala adultera, si tamen fama illius, vel filii illegitimi jam anteâ tæsa fuit, ut si jam magna suspicio concepta erat, filium ex adulterio esse gentium, tunc matrem ob infamiam non excusari ab obligatione manifestanda suum crimen, si id utile & necessarium sit ad compensanda illa damna: consentiunt fetè omnes, nominatim mei, Molina, Lessius, Layman, Lugo citati. Quando enim in ea re jam communiter suspecta erat, & parvi aestimabantur in eo genere, non dicitur propriè & simpliciter amittere famam, quippè quam integrè

§64. *Theol. Sacrament. Pars IV Cap. III.*
saltem non habebat. Merito autem monet *Lugo* ibidem n. 57. tunc non sufficere quamlibet suspicionem, vel rumorem circè famam talis personæ, sed debere suspicionem talem esse, ut vulgo jam circè honestatem male audiat; nam alioquin magna jactura esset ex suspicione quæ cunque levi, vel rumore incerto in certitudinem propriâ confessione transire. Et de his hacteas;

C A P U T . III.

DE RELIQUIS PECCATIS

Contrà 6. Præceptum.

Dicas præcipuas species, adulterium, concubitum innaturalem conjugum, jam explicatas habes præced. *Sch. 3.* & 4. De reliquis 6. erunt Sectiones. 1. De fornicatione simplici. 2. De stupro & rapin. 3. De sacrilegio carnali. 4. De incestu. 5. De peccatis contra naturam, & speciatim molitio. De impudicitia interna & externa.

S E C T I O . I.

De fornicatione simplici.

S U M M A R I U M .

569. Fornicatio est peccatum mortale.
570. Ex natura sua intrinsecè,